

UCHWAŁA Nr XIV/ 84 /2008

RADY GMINY TERESPOL

z dnia 21 kwietnia 2008 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Terespol do 2020 roku.

Na podstawie art.18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym /Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271, Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717, Nr 162, poz. 1568 z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz.1203, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441, Nr 175, poz.1457, z 2006 r. Nr 17, poz.128, Nr 181, poz.1337 oraz z 2007 r. Nr 48, poz.327, Nr 138, poz. 974, Nr 173, poz.1218 / w związku z art.9 pkt 4 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju /Dz.U. Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 140, poz. 984/ Rada Gminy Terespol uchwala, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Strategię Rozwoju Gminy Terespol do 2020 roku stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Terespol.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY

mgr Mieczysław Romaniuk

Urząd Gminy Terespol

STRATEGIA ROZWOJU GMINY TERESPOL DO 2020 ROKU

Wójt Gminy Terespol: mgr inż. Krzysztof Iwaniuk

Zespół autorski:

*dr Jan Polski – koordynator
mgr inż. arch. Anna Polska*

Terespol 2008

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. UKŁAD I METODYKA STRATEGII GMINNEJ	4
2.1. Struktura dokumentu	4
2.2. Metoda podejścia systemowego	4
2.3. Zasady planowania strategicznego	6
2.4. Wieloletni plan inwestycyjny	7
3. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA STRATEGII	7
3.1. Wiodące kierunki polityki Unii Europejskiej i Rządu RP	7
3.2. Kierunki polityki regionalnej województwa lubelskiego do 2020 roku	8
4. DIAGNOZA SYTUACJI PRZYRODNICZEJ, PRZESTRZENNEJ, SPOŁECZNEJ I GOSPODARCZEJ	9
4.1. Środowisko przyrodnicze	9
4.1.1. Budowa geologiczna	9
4.1.2. Gleby	9
4.1.3. Klimat	10
4.1.4. Roślinność naturalna i dzikie zwierzęta	10
4.1.5. Lasy	11
4.1.6. Wody	11
4.1.7. Krajobraz	11
4.1.8. Ochrona przyrody	11
4.2. Zagospodarowania przestrzenne	12
4.2.1. Położenie	12
4.2.2. Powierzchnia, ludność, podział administracyjny	12
4.2.3. Komunikacja i transport	12
4.2.4. Przejścia graniczne	13
4.2.5. Struktura osadnictwa	13
4.3. Środowisko kulturowe	14
4.3.1. Tradycje historyczne	14
4.3.2. Zabytki	14
4.3.3. Obiekty archeologiczne	14
4.3.4. Tradycyjna zabudowa wiejska	15
4.3.5. Zespoły parkowo-dworskie	15
4.3.6. Twierdza Brześć	16
4.3.7. Kultura religijna	16
4.3.7.1. Żydzi	16
4.3.7.2. Islam	16
4.3.7.3. Prawosławie	17
4.3.7.4. Wyznanie rzymsko-katolickie	17
4.4. Uwarunkowania rozwoju turystyki	17
4.4.1. Walory wypoczynkowe	17
4.4.2. Walory krajoznawcze	18
4.4.3. Walory specjalistyczne	19
4.5. Sytuacja demograficzno-społeczna	19
4.5.1. Zaludnienie gminy	19
4.5.2. Struktura wieku ludności	20
4.5.3. Migracje ludności	24
4.5.4. Ocena sytuacji demograficznej gminy na tle prognoz	25
4.5.5. Poziom wykształcenia	26
4.6. Lokalny rynek pracy	28
4.6.1. Zatrudnienie	28
4.6.2. Bezrobocie	30
4.7. Podmioty gospodarki narodowej	32
4.8. Lokalna infrastruktura techniczna	36
4.8.1. Zaopatrzenie w wodę	36
4.8.2. Kanalizacja i oczyszczanie ścieków	36
4.8.3. Drogi lokalne	37
4.8.4. Gospodarka odpadami	37
4.8.5. Telekomunikacja	37
4.8.6. Oświetlenie dróg wiejskich	37
4.8.7. Szerokopasmowa sieć internetowa	37
4.9. Infrastruktura społeczna	37
4.9.1. Infrastruktura edukacyjna	37
4.9.2. Infrastruktura sportowa	37
4.9.3. Infrastruktura kultury i aktywność kulturalna	37
4.9.4. Opieka społeczna	38
4.10. Finanse gminy	38
5. ANALIZA SWOT	40
5.1. Środowisko przyrodnicze	40
5.2a. Położenie gminy, komunikacja, funkcje międzynarodowe	40

5.2b. Osadnictwo	41
5.3. Środowisko kulturowe	41
5.4. Uwarunkowania rozwoju turystyki	41
5.5. Sytuacja demograficzno-społeczna	41
5.6. Lokalny rynek pracy	42
5.7. Podmioty gospodarki narodowej	42
5.8. Lokalna infrastruktura techniczna	42
5.9. Infrastruktura społeczna	42
5.10. Zarządzanie i finanse gminy	42
5.11. Ocena mocnych i słabych stron gminy w świetle szans i zagrożeń	43
5.11.1. Uwagi ogólne	43
5.11.2. Szanse na rozwój gminy	43
5.11.3. Zagrożenia rozwoju	43
6. WIZJA ROZWOJU GMINY	43
6.1. Założenia wejściowe	43
6.2. Aspiracje rozwojowe gminy	44
6.3. Polityka przestrzenna gminy	45
6.3.1. Sektory funkcjonalne w przestrzeni gminy	45
6.3.2. Kierunki polityki przestrzennej	46
6.3.3. Kierunki kształtowania nowej zabudowy i możliwości podnoszenia jakości ładu przestrzennego	46
6.4. Centrum gminy Terespol	46
6.4.1. Kształtowanie ośrodka i czytelnej struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	46
6.4.2. Przestrzenie publiczne w strukturze przestrzennej gminy	46
6.4.3. Rola przestrzeni publicznych dla rozwoju funkcji turystycznej	47
6.4.4. Centrum gminy Terespol	47
6.5. Możliwości rozwoju funkcji turystycznej w gminie	49
6.5.1. Główny ośrodek obsługi turystów	49
6.5.2. Lokalne ośrodki turystyczne	49
6.5.3. Kształtowanie bazy turystycznej	49
6.6. Rozwój zrównoważony gminy Terespol	50
6.6.1. Znaczenie środowiska naturalnego dla jakości życia, rozwoju funkcji turystycznej i innych funkcji społeczno-gospodarczych	50
6.6.2. Koncepcja korytarzy ekologicznych	51
6.6.3. Korytarze ekologiczne w gminie Terespol	51
7. MISJA, CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	52
7.1. Misja strategii	52
7.2. Główny cel strategiczny	52
7.3. Priorytety rozwojowe	52
7.4. Cele operacyjne	52
7.5. Spójność zewnętrzna strategii gminnej	54
8. MONITOROWANIE STRATEGII	56
8.1. Istota monitoringu strategii gminnej	56
8.2. Wstępna wersja wskaźników monitorowania strategii rozwoju gminy	57
9. PROGRAMY OPERACYJNE I ZADANIA	59
9.1. Wprowadzenie do operacyjnych elementów strategii	59
9.2. Wieloletni Plan Inwestycyjny	59
10. ZARZĄDZANIE MARKETINGOWE GMINĄ	65
10.1. Konkurencyjność jako podstawa marketingowego zarządzania gminą	65
10.2. Istota marketingu gminnego	66
10.3. Dwie sfery marketingu gminnego	66
10.4. Motywy działalności marketingowej	66
10.5. Marketing gminny - mix	66
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ O ZNACZENIU STRATEGICZNYM	67
12. KONSULTACJE SPOŁECZNE	67

1. WPROWADZENIE

Planowanie strategiczne wyznacza kierunki długofalowych działań wspomagających rozwój gminy. Na nich opierają się programy operacyjne. Strategia rozwoju gminy jest więc podstawą gminnych programów rozwoju, wieloletnich planów inwestycyjnych, informacją dla mieszkańców i inwestorów o tworzeniu lokalnych warunków rozwoju sektora prywatnego. Stanowi podstawę porządkowania różnych racji i motywów rozwoju na terenie gminy. W istocie

strategia lokalna jest planistyczną koncepcją systemu długofalowych kierunków działań wspomagających rozwój gminy

Należy do dziedziny planowania wspomagającego rozwój lokalny, podobnie jak strategię regionalną służącą wspomaganiu rozwoju województwa. Jest wyrazem inicjatywnej funkcji władzy publicznej. Strategia gminna, jak inne rodzaje planów pełni trzy zasadnicze funkcje.

Pierwszą jest **funkcja decyzyjna**. Realizacja hierarchicznie ułożonych celów strategicznych i operacyjnych jest merytoryczną podstawą tworzenia lokalnych programów rozwoju i wieloletnich planów inwestycyjnych. Wymaga podjęcia określonych decyzji na etapie planowania jak też realizacji przedsięwzięć gospodarczych. Treść strategii jest uzasadnieniem przygotowania odpowiednich decyzji przez Wójta oraz uchwał Rady Gminy.

Drugą funkcją planowania i zarządzania strategicznego jest **funkcja koordynacyjna**. Strategia powinna określić pewien zsynchronizowany porządek działań w trzech płaszczyznach:

- wewnętrznej, w obrębie dokumentu i z innymi dokumentami planistycznymi gminy, w tym obejmującymi planowanie przestrzenne;
- zewnętrznej – publicznej, z dokumentami planowania i polityki regionalnej oraz rządowej;
- publiczno-prywatnej, tworzącej pewien układ wspólnych przedsięwzięć między samorządem gminnym a podmiotami sfery rynkowej (firmami).

Ze względu na niepewność obiektywnych warunków rozwoju gminy nie może to być koordynacja „na sztywno”. Pewne działania powinny być wszakże ułożone wyprzedzająco w stosunku do innych, tak aby można było stworzyć dogodne warunki skuteczności działań następnych. W ramach tej funkcji, poza sekwencyjnym porządkiem działań, na podkreślenie zasługuje potrzeba kojarzenia działań równoczesnych. Są to najczęściej działania między sobą skojarzone komplementarnie. W praktyce komplementarność działań rzadko jest zachowywana, głównie ze względu na niewystarczające środki finansowe. Strategia powinna jednak informować zarówno o następczym jak i komplementarnym (równoczesnym) układzie przedsięwzięć gospodarczych.

Strategia powinna koordynować również działania różnych podmiotów działających na terenie gminy. Dlatego też nie należy traktować jej jako dokumentu opracowanego wyłącznie na użytek samorządu gminnego, ale jako zapis celów strategicznych, z którymi identyfikuje się społeczność lokalna. Cele te są opracowane w oparciu o zasadę uspołecznienia, co ma kluczowe znaczenie dla integracji lokalnych sił społecznych w ich wdrażaniu.

Trzecią funkcją jest szeroka informacja o polityce rozwoju gminy na tle gospodarczych, społecznych i prawnych uwarunkowań rozwoju. Informacja ma być odbierana i użytkowana przez wszystkie partnerskie szczeble władzy publicznej, przez podmioty potencjalnie zainteresowane inwestowaniem na tym terenie, podmioty finansujące programowane przez Gminę przedsięwzięcia inwestycyjne i przez społeczność lokalną, coraz bardziej angażującą się w sprawy rozwoju swojego terenu.

Uzupełniające znaczenie ma **funkcja monitorowania rozwoju** gminy. Monitorowanie wymaga systematycznej obserwacji i oceny wskaźnikowej wdrażania strategii. Służy interwencji poprzez aktualizację samej strategii wobec zmiennych uwarunkowań rozwoju i dostosowanie do niej krótkookresowych programów rozwojowych.

Wszelkie inne funkcje pochodne od tych czterech wymienionych stanowią praktycznie nieograniczony zbiór. Zawierają się w przedstawionym tu podziale.

Strategia rozwoju gminy Terespol jest opracowana w orientacyjnym horyzoncie czasowym do 2020 roku, w podziale na dwa etapy, w tym pierwszy do 2015 roku i drugi obejmujący lata 2016 – 2020. Pierwszy okres jest wypełniony bardziej szczegółowym pakietem przedsięwzięć, w drugim zaś dominują większe i ogólniej zapisane zadania umacniające lokalne tzw. „lokomotywy” rozwojowe.

2. UKŁAD I METODYKA STRATEGII GMINNEJ

2.1. Struktura dokumentu

Dokument strategii składa się z jedenastu kolejno (sekwencyjnie) ułożonych części. Każda z nich określa bądź podstawy merytoryczne ramy organizacyjne dla części następnych. Wszystkie stanowią integralną całość. Dokument strategii zawiera:

1. **wprowadzenie** definiujące istotę i główne funkcje strategii;
2. **opis metodyczny**, określający układ treści dokumentu i opis pojęć;
3. **uwarunkowania zewnętrzne**, wynikające z kierunków polityki wspierania rozwoju regionalnego Unii Europejskiej, Rządu RP a także z kierunków polityki wewnątrzregionalnej samorządu województwa lubelskiego;
4. **diagnozę** sytuacji społecznej, gospodarczej i przyrodniczej gminy pozwalającą na wyodrębnienie potencjałów endogenicznych i ograniczeń nie sprzyjających rozwojowi;
5. **analizę mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń (SWOT)**, wyodrębniającą potencjały i ograniczenia rozwoju gminy;
6. **wizję przyszłości** gminy, przedstawiającą spodziewane efekty wdrażania strategii i opartych na niej programów operacyjnych;
7. **cele strategiczne i operacyjne**, tworzące trójszczebłowy układ hierarchiczny, określający wybraną drogę wspomagania rozwoju oraz dziedziny i kierunki działań;
8. **zestawienia przedsięwzięć - programy**, jakie powinny podwyższać standardy funkcjonowania gminy i wzbogacać atrybuty jej atrakcyjności i konkurencyjności;
9. **monitoring wdrażania strategii** określający ramy i narzędzia obserwacji jej wdrażania oraz wskaźniki mierzące stan zaawansowania tego procesu;
10. **źródła finansowania** strategii, w tym źródła unijne, Rządu RP, samorządu wojewódzkiego i partnerstwa publiczno-prywatnego;
11. **tryb uspołecznienia strategii** polegający na uzgodnieniu treści tego dokumentu z poglądami i postawami społeczności lokalnej wobec kierunków rozwoju gminy.

Planowanie strategiczne służy nowoczesnemu – menedżerskiemu zarządzaniu gminą. Jest merytoryczną podstawą podejmowania decyzji nie tylko opartych na prawie ale także na wymaganiach wynikających z krajowych - rządowych i unijnych reguł wspomagania rozwoju lokalnego. Stąd też przedstawiony zestaw elementów strategii jest niezbędny w zarządzaniu gminą a także w polityce wyższych szczebli administracji samorządowej i rządowej. Złożony spłot zagadnień w tworzeniu i wdrażaniu strategii gminy Terespol, w tym związanych z przejściem granicznym, ochroną środowiska, rozwojem przedsiębiorczości, zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym, rozwojem turystyki, wymaga więc podejścia systemowego.

2.2. Metoda podejścia systemowego

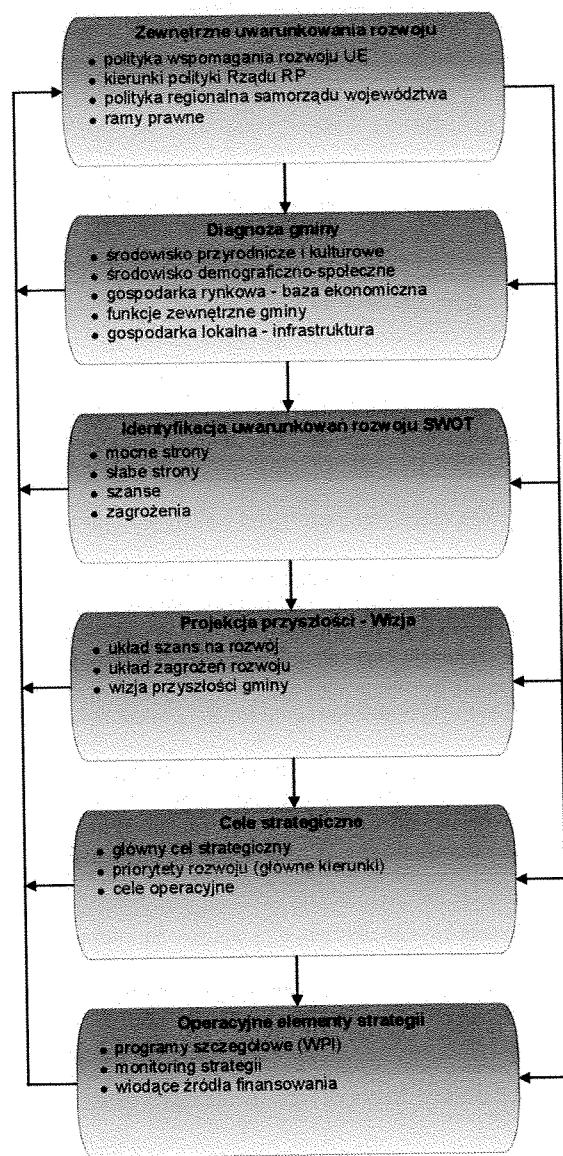
Dokument strategii jest systemem. Między jego elementami istnieją różne powiązania natury merytorycznej i organizacyjnej. Zmieniające się uwarunkowania wewnętrzne (lokalne) i zewnętrzne (regionalne, krajowe, unijne) wymuszają aktualizację diagnozy

a w konsekwencji także analizy SWOT, wizji przyszłości, układu celów strategicznych i operacyjnych a także programów rozwoju. Główne przyczyny systemowych zmian treści strategii tkwią w zmienności uwarunkowań wynikających z polityki Unii Europejskiej i Rządu RP. Wynikają także ze stopnia zaawansowania wdrożeń planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych i organizacyjnych. Korekta danego elementu w tym dokumencie zobowiązuje do konsekwentnych korekt w innych jego częściach. Schematy systemowego podejścia do strategii, w szczególności do jej celów obrazują poniższe dwa schematy.

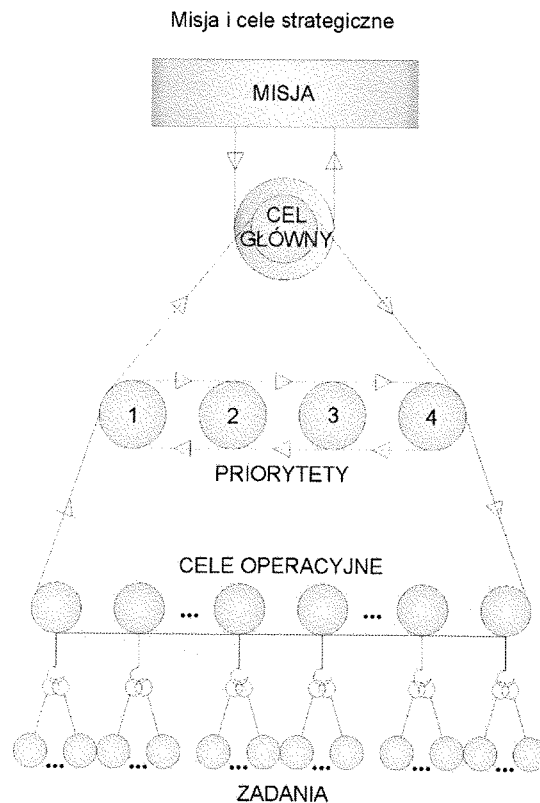
Schemat pierwszy obrazuje strategię jako system. Najważniejszymi uwarunkowaniami zewnętrznymi rozwoju są kierunki polityki Unii Europejskiej i odpowiadające im strumienie finansowe, wspomagające rozwój lokalny. Drugą grupę stanowią uwarunkowania lokalne (endogeniczne), stymulujące i destymulujące rozwój gminy. One stanowią przedmiot diagnozy. Z nich wynikają słabe i mocne strony, jako zjawiska i procesy korzystne oraz niekorzystne dla bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej i dla przyszłego rozwoju. Mocne strony mogą być aktywnymi czynnikami rozwojowymi, wówczas są traktowane jako szanse. Z kolei słabe strony mogą dynamizować niekorzystne procesy stanowiące obciążenia i hamulce rozwoju. Dwustopniowa ocena gminy - analiza SWOT jest merytoryczną podstawą wizji przyszłości. Obrazuje panoramę lokalnego układu sił określających realizm i kierunki wyboru aspiracji rozwojowych.

Z kolei wizja przyszłości oparta uaktywnianiu potencjałów rozwojowych i możliwości redukcji zagrożeń, jest obrazem oczekiwanych efektów rozwoju gminy, osiąganych w wyniku realizacji celów. Z jej treści te cele wynikają. Są ułożone w układzie hierarchicznym, warunkującym elastyczność całego układu. W trakcie realizacji strategii cele operacyjne tracą aktualność, bądź to przez pełne ich osiągnięcie, bądź też przez utratę zasadności dalszego ich utrzymywania w strategii. Przez to strategia powinna być systemem elastycznym, zdolnym do samoregulacji. Cele operacyjne są podstawą tworzenia programów operacyjnych, w tym wieloletniego planu Rozwoju (WPI), co ilustruje schemat 2.

Lokalna strategia wspomagania rozwoju

Opracował: Jan Polski

Okresy programowania operacyjnego są z zasady krótsze niż horyzont strategii a poszczególne, umieszczone w nich zadania są zwykle wdrażane w okresach rocznych lub kilkuletnich. W procesie realizacji zadań mogą występować przedłużenia planowanych cykli lub opóźnienia rozpoczęcia. Stąd też system strategii musi uwzględniać elastyczność i ciągłość planowania obejmującego korekty programów i monitorowanie wdrożeń a także stopień osiągnięcia celów operacyjnych.

Programowane zadania o znaczeniu strategicznym dla gminy są realizowane nie tylko w ramach obowiązków komunalnych (zadania własne) samorządu gminnego. Poza nimi strategia uwzględnia również zadania podejmowane w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, jako zadania innych szczebli samorządowych i jako zadania rządowe. Gros inwestycji powinno jednak obejmować sektor rynkowy i umacniać bazę ekonomiczną gminy.

Źródła finansowania przedsięwzięć objętych celami strategicznymi i operacyjnymi będą różne. Poza źródłami własnymi inwestorów publicznych i prywatnych będą to źródła zewnętrzne, w tym administracji samorządowej wyższego szczebla i rządowej (głównie poprzez kontrakt wojewódzki). Będą to także fundusze strukturalne Unii Europejskiej. Zasadnicza część strumienia finansowego z UE, zasilająca rozwój lokalny będzie przepływała do gmin poprzez Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013. Część zaś środków unijnych może być realizowana poprzez rządowe sektorowe programy operacyjne, w tym głównie Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej. Dodatkowym źródłem może być przez fundacje i agencje rozwoju oraz przez fundusze celowe.

Sprawne funkcjonowanie lokalnego systemu planowania strategicznego wymaga więc stałej obserwacji i interwencji zarówno w sferze wdrożeń, jak też w treści dokumentu strategii. Stąd też, potrzebę monitorowania także należy wpisać na listę zasad tworzenia i wdrażania strategii.

Warunkiem przyjęcia strategii przez samorząd gminny jest konsultacja społeczna, polegająca na zebraniu dobrowolnych opinii i postaw mieszkańców gminy w sprawie doboru kierunków wspomagania rozwoju oraz odpowiadających im zadań inwestycyjnych i organizacyjnych. Społeczeństwo obywatelskie powinno mieć możliwość wyrażania postaw wobec spraw ważnych publicznie i tworzenia inicjatyw w tym zakresie na terenie swojej gminy. Planowanie strategiczne w gminie może być poważnym czynnikiem uaktywniającym rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

2.3. Zasady planowania strategicznego

Zmienność uwarunkowań wymaga tworzenia i systematycznego aktualizowania strategii według pewnych, ogólnych reguł lub inaczej, zasad. Ilustruje je poniższa tabela 2.1.

Tabela 2.1. Zasady planowania strategicznego w układach terytorialnych

Lp.	Zasady:	Treść zasad:
1.	spójność	merytoryczna zgodność wewnętrzna i zewnętrzna strategii zgodność z dokumentami Rządu RP i UE
2.	implikacja	wynikanie treści następnych elementów strategii z poprzednich;
3.	selektywność	wybór istotnych dziedzin do diagnozy stanu i oceny uwarunkowań rozwoju województwa; wybór priorytetów strategicznych i dziedzin wspierania rozwoju;
4.	elastyczność	zapis celów strategicznych umożliwiający aktualizację lub wymianę podporządkowanych im celów szczegółowych i zadań;
5.	sekwencyjność	uporządkowany układ celów operacyjnych i podporządkowanych im działań efektywnie wspierający rozwój;

6.	ciągłość	Aktualizowanie planów strategicznych i operacyjnych w zależności od zmieniających się uwarunkowań;
7.	parametryzacja	Wskaźnikowe określanie słabych i mocnych stron oraz celów i zadań (wskaźniki wkładu, produktu, rezultatu i oddziaływania);
8.	monitorowanie,	Systematyczna obserwacja uwarunkowań i przebiegu wdrażania strategii przez samorząd lokalny (obserwacja, analiza zmian i interwencja);
9.	kontrola	Zewnętrzna kontrola i ocena procesu wdrażania strategii;
10.	uspołecznienie	Spółeczne uczestnictwo (inicjatywy) w procesie wyboru kierunków działań strategicznych, popularyzacja strategii przenoszenie ustaleń strategii regionalnej na planowanie lokalne;

Powyższe zasady zostały uwzględnione także w obecnie aktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2020 roku. W zasadzie powinny obowiązywać także w innych dziedzinach planowania w sferze publicznej, w tym w planowaniu przestrzennym. Strategie rozwoju lokalnego uzyskały usankcjonowanie prawnie w ustawie z dnia 6 grudnia 2006r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju¹. W art. 9 ustawodawca stwierdza, że „Strategiami rozwoju są:

1. strategia rozwoju kraju;
2. strategie sektorowe;
3. strategie rozwoju województw, o których mowa w art.11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. Z 2001 r. Nr 142, poz 1590, z późn. zm.);
4. **strategie rozwoju lokalnego, w tym strategię rozwoju powiatów oraz strategię rozwoju gmin.”**

Strategia rozwoju gminy staje się obowiązkiem ustawowym samorządu lokalnego.

2.4. Wieloletni plan inwestycyjny²

Wieloletni plan inwestycyjny stanowi instrument wdrażania strategii rozwoju. Wskazuje konkretne zadania (projekty) które będą realizowane w założonym horyzoncie czasowym wraz z oszacowaniem kosztów ich realizacji. Zadania te wynikają z przyjętych w strategii celów i kierunków działań, a ich realizacja przyczynia się do osiągnięcia założonych wskaźników.

Podstawowe zasady opracowania WPI zawiera art.166 ustawy o finansach publicznych³. Ze względu na stopień szczegółowości dokumentu WPI powinien zawierać zadania, które będą realizowane w horyzoncie pierwszych 3 lat obowiązywania strategii, oraz wskazywać zadania strategiczne (duże, długotrwałe, o szczególnym znaczeniu dla gminy/powiatu) – w dłuższym horyzoncie czasowym. W miarę realizacji zadań WPI powinien podlegać aktualizacji. Proponuje się, aby pierwszy podokres WPI obejmował lata 2007-2010.

Przed sporządzeniem WPI należy przygotować kryteria wyboru zadań, które mają się w nim znaleźć. Podstawowym kryterium powinien być wpływ zadania na realizację celów strategicznych i operacyjnych określonych w strategii rozwoju gminy/powiatu.

3. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA STRATEGII

3.1. Wiodące kierunki polityki Unii Europejskiej i Rządu RP

Polityka wielostronnego wspomagania rozwoju, prowadzona przez Unię Europejską i jej kraje członkowskie jest dość złożona. Jednakże można wyodrębnić pewne jej elementy uznane za wiodące i obowiązujące powszechnie. Są to trzy następujące cele:

1. *Wspomaganie konkurencyjności gospodarki UE na arenie światowej;*
2. *Rozwój zrównoważony między sferami: przyrodniczą, społeczną i gospodarczą;*
3. *Wzrost spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.*

Cele te są obowiązujące powszechnie od całego terytorium UE, przez kraje członkowskie, regiony aż do lokalnych układów administracyjnych. Na okres programowania 2007 – 2013 Unia Europejska kładzie nacisk na doskonalenie mechanizmów konkurencji, zarówno w sferze przedsiębiorczości (rynkowej) jak też w sferze terytorialnej, głównie regionalnej i lokalnej. Z tego względu sfera samorządowa zmienia charakter zarządzania sobie podlegającymi terenami. Stopniowo przechodzi ze sposobu typowo administracyjnego na sposób menedżerski, starając się zapewnić możliwie najwyższe i jednocześnie trwałe tempo wzrostu. Drogi, którymi można go osiągać zostały oparte na trzech celach stanowiących Strategiczne Wytyczne Wspólnotowe na lata 2007 – 2013. Wytyczne przewidują:

1. *Uczynienie z Europy i jej regionów miejsca bardziej atrakcyjnego dla inwestowania i pracy;*
2. *Większa liczba lepszych miejsc pracy;*
3. *Rozwój wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu gospodarczego;*
4. *Wymiar terytorialny polityki spójności*

Konkurencyjność jako wiodący cel Strategii Lizbońskiej z 2000 roku, z późniejszymi zmianami tego dokumentu, znalazła wyraz w naczelnym dokumencie Rządu RP, to jest w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007 – 2013 (NSRO), gdzie jako naczelnym cel wyznaczono:

Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej Polski w ramach Unii Europejskiej i wewnątrz kraju.

Wiodący cel NSRO został oparty na sześciu celach jemu podporządkowanych. Wśród nich są:

1. *Tworzenie warunków dla utrzymania trwałego i wysokiego tempa wzrostu gospodarczego;*
2. *Wzrost zatrudnienia poprzez rozwój kapitału ludzkiego i społecznego;*
3. *Podniesienie konkurencyjności polskich przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora usług;*
4. *Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski i jej regionów;*
5. *Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej;*
6. *Rozwój obszarów wiejskich.*

¹ Dz.U. z 2006r. Nr 227 poz.1658

² na podstawie materiału Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie

³ Dz.U. z 2005r., Nr 249 poz.2104

Ten zbiór celów tworzy podstawy programowania rozwoju dla rządowych i regionalnych programów operacyjnych a także dla długofalowych strategii rozwoju województw.

Jednym z ważniejszych programów rządowych dla województwa lubelskiego jest **Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej (PO RPW)**. Jego celem głównym jest:

przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej

oparte na czterech celach szczegółowych i podporządkowanych im czterech priorytetach. Są to takie cele i priorytety jak:

1. zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej Polski Wschodniej (priorytet 1: nowoczesna gospodarka);
2. rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich (priorytet 2: wojewódzkie ośrodki wzrostu);
3. poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej (priorytet 3: infrastruktura drogowa i przejść granicznych);
4. optymalizacja procesu wdrażania PO Rozwój Polski Wschodniej (priorytet 4: pomoc techniczna).

Poszczególne cele PO RPW mogą bezpośrednio lub pośrednio odnosić się do możliwości finansowego wspomagania rozwoju gminy Terespol. Bezpośrednie wspomaganie rozwoju na tym terenie wyznaczają cele określone w strategii rozwoju do 2020 roku i w regionalnym programie operacyjnym województwa lubelskiego na lata 2007 - 2013.

3.2. Kierunki polityki regionalnej województwa lubelskiego do 2020 roku

W zaktualizowanej w 2008 roku strategii rozwoju województwa lubelskiego (SR WL), konsekwentnie do celów wyznaczonych w dokumentach krajowych, celem nadrzędnym jest:

Osiąganie trwałego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Lubelszczyzny poprzez zwiększenie konkurencyjności województwa oraz optymalne wykorzystanie jego potencjałów rozwojowych

W tej strategii wyznaczono cztery priorytety a w ich obrębie 19 celów operacyjnych stanowiących bezpośrednie, ogólne i szczegółowe ramy dla lokalnej strategii rozwoju gminy Terespol. Cele strategiczne i operacyjne województwa wynikają z celów zawartych w dokumentach wyższego rzędu (rządowych i unijnych). Przez to SR WL jak też strategia rozwoju gminy Terespol stanowią implikację polityki rozwoju wyższego rzędu.

Układ priorytetów i podporządkowanych im celów operacyjnych SR WL jest przedstawiony w poniższym zestawieniu.

Priorytet 1: Wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy

- Cel 1.1.: Restrukturyzacja tradycyjnych gałęzi regionalnej gospodarki i dostosowanie jej do reguł wspólnego rynku
- Cel 1.2.: Rozwój i podnoszenie konkurencyjności regionalnego agrobiznesu
- Cel 1.3.: Specjalizacja województwa w wybranych sektorach produkcji i usług cechujących się wysokim poziomem konkurencyjności
- Cel 1.4.: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost poziomu ich innowacyjności
- Cel 1.5.: Rozwój regionalnego potencjału B+R oraz jego wykorzystanie dla potrzeb gospodarki
- Cel 1.6.: Rozwój społeczeństwa informacyjnego

Priorytet 2: Rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy

- Cel 2.1.: Kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej w województwie
- Cel 2.2.: Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców regionu
- Cel 2.4.: Wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w regionie
- Cel 2.5.: Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie
- Cel 2.6.: Poprawa bezpieczeństwa i ładu publicznego

Priorytet 3: Poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego

- Cel 3.1.: Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa
- Cel 3.2.: Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej
- Cel 3.3.: Rozwój ośrodków miejskich oraz funkcji metropolitalnych Lublina
- Cel 3.4.: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich

Priorytet 4: Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu

- Cel 4.1. Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa w układzie międzynarodowym, krajowym i transgranicznym
- Cel 4.2.: Zwiększenie zdolności instytucjonalnej regionu do prowadzenia efektywnej polityki regionalnej
- Cel 4.3.: Poprawa skuteczności promocji regionu i zdolności do przyciągania inwestycji z zewnątrz

Dokumentem etapowym polityki wspomagania rozwoju województwa na lata 2007 – 2013 jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego (RPO WL). Głównym celem tego programu jest :

Podniesienie konkurencyjności Lubelszczyzny prowadzące do szybszego wzrostu gospodarczego oraz zwiększenie zatrudnienia z uwzględnieniem walorów naturalnych i kulturowych regionu

Podstawowym założeniem realizacji RPO WL jest rozwijanie konkurencyjności obszarów o największym potencjale społeczno-gospodarczym. Przedsięwzięcia wspomagające rozwój mają pomóc miastom i gminom mającym największe lokalne potencjały rozwojowe w konkurencji na arenie krajowej i europejskiej. Mają także pobudzać aktywność gospodarczą również na obszarach słabiej rozwijających się.

Cel główny programu będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. Zwiększanie konkurencyjności regionu poprzez wsparcie sektorów nowoczesnej gospodarki oraz przez stymulowanie innowacyjności;
2. Poprawę warunków inwestowania w województwie z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju;
3. Zwiększanie atrakcyjności Lubelszczyzny jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku.

Wymienione trzy cele szczegółowe na pierwszy okres programowania 2007 – 2013 w całości odnoszą się do sytuacji gminy Terespol. Ze względu na potencjały rozwojowe i obecnie już ukształtowaną strukturę funkcjonalną, z wiodącą funkcją przejścia granicznego, wysokimi walorami kulturowymi i przyrodniczymi, zwłaszcza w dolinie Bugu, dobrze urządzonymi terenami stanowiącymi rezerwy dla lokalizacji przemysłu, baz i składów a także popularnością związaną z przejściem granicznym na wschodniej granicy Unii Europejskiej gmina może realnie konkurować jako ważny węzeł komunikacyjny i gospodarczy w Polsce Wschodniej, w tym jako obszar rozwoju osadnictwa, przedsiębiorczości i ruchu turystycznego. Może skutecznie konkurować w tym zakresie o inwestorów.

Ze względu na szczególnie ważne międzynarodowe znaczenie komunikacyjne, biznesowe i osadnicze (potencjalnie) z jednej strony, z drugiej zaś ze względu na znaczenie ekologiczne doliny Bugu gmina Terespol powinna mieć indywidualnie zdefiniowaną zasadę rozwoju zrównoważonego. Z pewnością ważnym elementem treści tej zasady powinna być wyraźnie określona polityka przestrzenna. Obydwie te grupy

funkcji: rozwój społeczno-gospodarczy z jednej strony a z drugiej racje wzmożonej ochrony środowiska mogą znaleźć kompromis a nawet komplementarność w odpowiedniej kompozycji ich rozwoju na terenie gminy. Ponadto wymogiem rozwoju zrównoważonego jest umiarkowana skala emisji wszelkich zanieczyszczeń i intensywności transportowej na tym transeuropejskim, międzynarodowym szlaku komunikacyjnym.

Trzeci cel RPO WL – starania o wzrost atrakcyjności województwa dla pracy i zamieszkania jest także w pełni przydatny dla strategii lokalnej gminy Terespol. Po pierwsze istnieje potrzeba zahamowania nadmiernej emigracji. Trzeba więc poszukiwać nowych zabiegów w ramach marketingu gminnego zmierzających do podnoszenia atrakcyjności życia. Po drugie koncentracja osadnictwa wywołuje wzrost i urozmaicenie lokalnego popytu konsumpcyjnego, a ten z kolei tworzy koniunkturę dla rozwoju lokalnej, drobnej przedsiębiorczości. Po trzecie wreszcie gmina może tworzyć coraz bardziej rozwinięte układy urbanistyczne i rozwijać nowe funkcje obsługi mieszkańców, a zatem może być coraz ważniejszym filarem atrakcyjności województwa, przynajmniej w północnej jego części.

4. DIAGNOZA SYTUACJI PRZYRODNICZEJ, PRZESTRZENNEJ, SPOŁECZNEJ I GOSPODARCZEJ

4.1. Środowisko przyrodnicze

Gmina Terespol położona jest na terenie województwa lubelskiego, w jego północno-wschodniej części. Wchodzi w obręb powiatu bialskiego. Jest gminą przygraniczną – fragment wschodniej granicy gminy pokrywa się z granicą państwową, między Polską a Białorusią. Biorąc pod uwagę regiony geograficzne gmina Terespol leży w obrębie prowincji Nizina Wschodniobałtycko-Białoruska, podprowincji Poleskiej, makroregionu Polesie Zachodnie i dwóch mezoregionów: Równiny Kodeńskiej i Podlaskiego Przełomu Bugu.

Rzeźba terenu jest zasadniczo mało zróżnicowana i równinna. Jedynie w północnej części występują niewielkie falistości. Tam też znajdują się dwa najwyższe położone punkty w gminie, są to: Góra (163,6 m n.p.m.) i Góra Kamienna Baba (159,3 m n.p.m.). Charakterystyczne dla krajobrazu gminy są również: lasy, stosunkowo rzadka sieć osadnicza i tereny podmokłe związane z dolinami trzech rzek: Bugu, Czapelki i Krzyny.

4.1.1. Budowa geologiczna

Gmina Terespol położona jest w zachodniej części prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej. Wglębna budowa geologiczna wykazuje obecność utworów trzeciorzędowych z okresu paleogenu i neogenu. Budowa geologiczna powierzchniowa (czwartorzędowa) wykazuje obecność osadów plejstoceńskich i holoceniowych.

Główne jednostki geomorfologiczne obszaru to:

- dolina Bugu,
 - wysoczyzna (strefy moren czołowych i fluwioglacjalne poziomy akumulacyjne).
- Dolina Bugu zajmuje wschodnią część gminy. Moreny czołowe występują w kilku ciągach. Związane są z cofaniem się lądolodu stadiału maksymalnego (złodowacenie środkowopolskie). Wyraźnie widoczne są w rejonie Koroszczyna i Nepli. Fluwioglacjalne poziomy akumulacyjne występują na południu gminy w rejonie Kolonii Dobratycze, Zastawka, Małaszewicz i Kobylan.

Warunki geotechniczne gruntu są na terenie gminy bardzo zróżnicowane. Północna i wschodnia (na wschód od rzeki Czapelki) część gminy cechuje się złymi warunkami budowlanymi. Jest to obszar doliny rzeki Bug. Również dolina rzeki Czapelki, ze względu na występowanie torfów i gruntów bagiennych, charakteryzuje się złymi warunkami dla posadowienia budynków. Resztę obszaru gminy cechują dobre lub dostateczne warunki budowlane. Grunty na poszczególnych terenach mają następujące warunki dla lokalizacji zabudowy:

- rejon miejscowości Koroszczyn – warunki dobre,
- obszary na północ od Koroszczyna oraz miejscowości Małaszewicze Duże i Małe, Kobylany, Zastawek, Podolanka – warunki dostateczne lub dobre,
- okolice Krzyczewa – warunki dobre,
- obszary na południe od Krzyczewa – warunki dostateczne z tendencją do pogarszania,
- obszary na zachód i południowy wschód od Krzyczewa – warunki dobre.

Z kopalin najliczniej występujących na terenie gminy należy wymienić złoża żwirów i piasków o różnej średnicy ziarna. Do największych, eksploatowanych obecnie złóż należą „Lebiedziew” i „Małaszewicze Małe I”.

4.1.2. Gleby

Występujące na terenie gminy gleby wykształciły się z utworów wodnolodowcowych, glin zwałowych i częściowo z pyłów i osadów aluwialnych. Przydatność rolnicza gleb na terenie gminy jest ograniczana rzeźbą terenu wpływająca na powolny spływ wód, meandrowanie rzek i zabagnienie szerokich dolin rzecznych. W okresach roztopów wiosennych i długotrwałych opadów często występuje stagnacja wód, niekorzystnie oddziałująca na roślinność uprawową i utrudniająca prace polowe.

Na terenie gminy występują następujące typy gleb:

- mady (wschodnia część gminy),
- gleby piaskowe różnych typów genetycznych – bielcowe, rdzawe, brunatne kwaśne (południowo-zachodnia część gminy i okolice Krzyczewa oraz Nepli),
- gleby pseudobielcowe (Bohukały, Neple, Koroszczyn),
- gleby brunatne wylugowane i kwaśne (Koroszczyn, Małaszewicze Duże),
- czarne ziemie (Bohukały, Małaszewicze, Podolanka, Kobylany),
- gleby murszowo-mineralne (południowo-zachodnia część gminy – Małaszewicze Duże i Małe, Lebiedziew),
- gleby rolniczo nieprzydatne (okolice Krzyczewa i Lebiedziewa).

Na terenie gminy wyróżnia się następujące kompleksy przydatności rolniczej gleb:

- kompleks 2 – pszenicy dobry – zajmuje 15,4% gruntów ornych w gminie, nadaje się do uprawy pszenicy i buraków cukrowych, występuje w okolicach Kolonii Lebiedziew, Polatycz, Lechut Dużych i Małych, Łobaczewa Dużego i Małego, Kukuryk;
- kompleks 4 – żytni bardzo dobry – zajmuje 10,4% gruntów ornych w gminie, występuje w okolicach Polatycz Kolonii, Lechut Dużych i Małych, Łobaczewa Dużego i Małego, Kukuryk, Samowicz, Kuzawki, Nepli i Bohukał;
- kompleks 5 – żytni dobry – zajmuje 24% gruntów ornych w gminie, występuje w okolicach Żuków, Polatycz, Koroszczyna, Nepli, Krzyczewa, Bohukał;
- kompleks 6 – żytni słaby – zajmuje 18,2% gruntów ornych w gminie, uprawia się na nich żyto i ziemniaki, występuje w okolicach Dobratycz Kolonii, Lebiedziewa, Małaszewicz Dużych i Małych, Starzynki, Krzyczewa, Łęgów;
- kompleks 7 – żytni bardzo słaby – uprawia się na nim żyto i łubin, występuje w okolicach Podolanki, Zastawka, Łęgów i Samowicz;
- kompleks 8 – zbożowo-pastewny – zajmuje 12,3% gruntów ornych w gminie, występuje w okolicach Michalkowa, Polatycz Kolonii, Łobaczewa Małego, Lechut Dużych i Samowicz;
- kompleks 9 – zbożowo-pastewny słaby – razem z kompleksem 7 zajmują 15% gruntów ornych w gminie, występuje w okolicach Kobylan, Małaszewicz Dużych i Małych.

Wśród użytków zielonych występują kompleksy:

- kompleks 2z – średni, zajmuje około 55% użytków zielonych w gminie, występuje w dolinie Bugu i w okolicach miejscowości Małaszewicze Duże i Małe, Małaszewicze, Lebedziew, Kobylany, Koroszczyń, Bohukały;
- kompleks 3z – słaby i bardzo słaby, zajmuje około 45% użytków zielonych w gminie, występuje wzdłuż doliny Bugu.

Struktura użytkowania i bonitacji gruntów została przedstawiona w Tabeli 1. Użytki rolne zajmują powierzchnię 10466 ha, czyli 74,0% ogólnej powierzchni gminy. Wśród użytków rolnych przeważają grunty orne, zajmują 6089 ha, czyli 43,0% ogólnej powierzchni gminy. Udział łąk i pastwisk wynosi 27,8% - 3928 ha. Lasy obejmują 2169 ha, czyli 15,3% powierzchni gminy, a pozostałe grunty to 1502 ha, czyli 10,6% powierzchni gminy. Dominują gleby IV i V klasy bonitacyjnej.

Tabela 4.1 Klasy bonitacyjne użytków rolnych w gminie Terespol

Użytki rolne					
Grunty orne			Użytki zielone		
Klasa	Powierzchnia w ha	Udział w %	Klasa	Powierzchnia w ha	Udział w %
II	8	0,1	-	-	-
IIIa	457	21,1	III	111	2,8
IIIb	867				
IVa	1260	43,2	IV	1870	46,5
IVb	1444				
V	1581	25,3	V	1333	33,1
VI	577	9,2	VI	699	17,4
VIz	66	1,1	VIz	8	0,2
Razem	6260	100,0	Razem	4021	100

4.1.3. Klimat

Obszar gminy cechuje, podobnie jak cały region, duża zmienność warunków klimatycznych. Zarysowuje się tu silniejszy kontynentalizm, niż w zachodnich regionach Polski. W przebiegu rocznym układu mas powietrza powodują duże kontrasty termiczne. Amplitudy temperatur są wyższe niż przeciętne. Wiosna i jesień są skrócone, zaś lato i zima długie. Miesiącem najchłodniejszym jest styczeń, zaś najcieplejszym lipiec. Na terenie gminy często występują majowe przymrozki.

Najsilniejsze wiatry wieją zimą (przeważnie z kierunków SE, S i SW), najłagodniejsze latem (NW i W). Charakterystyka wiatrowa obszaru gminy jest następująca:

- wiatry z kierunku zachodniego – 16%,
- wiatry z kierunku południowo-wschodniego – 13,9%,
- wiatry z kierunku południowo-zachodniego 13,8%,
- wiatry z kierunku wschodniego – 11,7%,
- cisze – 5,5%.

Największe zachmurzenie wypada od listopada do lutego, najmniejsze wiosną i latem. Cechą charakterystyczną jest występowanie dużych ilości opadów latem, czyli w okresie małego zachmurzenia, a małych ilości opadów zimą, przy dużym zachmurzeniu. Maksimum opadów przypada zwykle w lipcu, zaś minimum w styczniu. Długość zalegania pokrywy śnieżnej jest zmienna. Zwykle pojawia się w listopadzie, a zanika w marcu.

4.1.4. Roślinność naturalna i dzikie zwierzęta

Przyporządkowania terenów gminy Terespol do odpowiednich regionów geobotanicznych dokonało kilku autorów. Odpowiednią charakterystykę przedstawia tabela 2.

Tabela 4.2 Położenie gminy Terespol w regionach geobotanicznych

Autor	Charakterystyka położenia geobotanicznego gminy Terespol
W. Szafer (1959)	Dział Bałtycki Poddział Pasa Wielkich Dolin, na pograniczu Krain: Polesie Tyśmienickie i Płaskowzgórze Łukowsko-Siedleckie
J.M. Matuszkiewicz (1993)	Dział Mazowiecko-Poleski, Poddział Mazowiecki, Kraina Południowomazowiecko-Podlaska, Podkraina Południowopodlaska, Okręg Siedlecki, Podokręg: Sokołowski, Siedlecki, Łysowski, Doliny Bugu „Ujście Krzyny-Granne”, Konstanyński, Zbuczyński-Łosickiego, Dolin Środkowego Liwca i Kostrzynia
D. Fijałkowski (1993)	Dział Bałtycki, Poddział Pasa Wielkich Dolin, na pograniczu dwóch Krain: Krainy Podlaskiej, Okręg Mielnicki, Podokręg Białkopodlaski i Krainy Poleskiej, Okręg Polesie Lubelskie, Podokręg Zakłęśność Łomaska

Na terenie gminy dominują grunty orne przeplatające się z łąkami oraz zbiorowiskami leśnymi.

W poszczególnych częściach gminy występują poniższe typy zbiorowisk roślinnych:

- część północna gminy i obszary wzdłuż Bugu – lasy łęgowe, olsy i zbiorowiska wierzb;
- na różnych terenach w obszarze całej gminy – przyszlusienowy łęg jesionowo-olszowy;
- na zachód od wsi Bohukały, w Pudrykach oraz Neplowskim Lesie – grądy (wielogatunkowe lasy liściaste);
- zachodnia i północno-zachodnia część gminy – bory (świeży, wilgotny, bagienny, suchy, mieszany);
- północna część gminy na obrzeżach boru mieszanego oraz sporadycznie w rejonach zabudowań gospodarskich, i na zboczach dolin rzecznych – zarośla tarninowo-głogowe, tzw. czynie;
- w rejonach zbiorników wodnych, rzek, stawów, rowów melioracyjnych – różne zbiorowiska wodne;
- północ gminy – łąki wilgotne;
- wzdłuż Bugu, Czapelki i jej kanałów – łąki świeże.

Cechą charakterystyczną gminy Terespol jest bogactwo awifaunistyczne. Duży wpływ na tę sytuację ma obecność trzech rzek i rozległe tereny podmokłych łąk i starorzeczy – naturalne miejsca łęgowe i zerowania wielu gatunków ptaków. W lasach spotyka się gatunki drapieżne, a na terenach rolnych gatunki związane z takimi siedliskami (przepiórka, srokoś i błotniak łąkowy. Na terenie gminy bardzo licznie występuje bocian biały. Jego najcenniejsze siedliska występują w dolinie Bugu.

Na terenie gminy zanotowano występowanie 118 gatunków ptaków, w tym 112 łęgowych.

4.1.5. Lasy

Gminę charakteryzuje niska lesistość. Lasy zajmują 2169 ha, czyli 15,3 % powierzchni gminy. W ogólnej powierzchni lasów 62,9% to lasy państwowe, 35,7% lasy prywatne, a 1,4% lasy wspólnot gruntowych i gminy. Lasy prywatne charakteryzuje niekorzystne zjawisko geometrycznego zawężenia działek geodezyjnych, co utrudnia prowadzenie prawidłowej gospodarki leśnej.

W składzie gatunkowym występują: sosna, dąb, grab, modrzew, buk, jesion, klon, wierzba, jawa, olsza, brzoza, akacja, topola, osika, wierzba, lipa. Dominuje sosna, w części południowo-zachodniej występuje ze świerkiem, zaś w środkowo-zachodniej z dębem (bór mieszany).

Wzdłuż doliny Bugu rozciągają się lasy wodochronne. Na terenie gminy nie występują szkółki leśne.

Tempo zalesiania gruntów prywatnych jest bardzo niskie.

Na terenie gminy prowadzona jest gospodarka łowiecka. Funkcjonuje 5 obwodów łowieckich. Gatunki zwierzęcy łowny występującej na tym terenie to: kuropatwy, zające, bażanty, dziki, kuny, lisy. W miejscowości Mokranie Nowe koło łowieckie nr 63 utrzymuje wiatę Dębówkę – miejsce spotkań koła.

W lasach gminy Terespol nie wyznaczono dotychczas szlaków turystycznych. Wyjątek stanowi ścieżka dydaktyczna „Szwajcaria Podlaska” w Neplach.

4.1.6. Wody

Przez teren gminy przepływają trzy rzeki: Bug, Czapelka i Krzna. Występują duże obszary terenów podmokłych i zabagnionych. Ciekawostką lokalną jest występowanie tzw. „basenów ogórkowych”, które służyły lokalnej ludności do przechowywania ogórków kiszonych zimą. Częstym zjawiskiem jest okresowe wylewanie rzek, zwłaszcza wiosną.

Dorzecze Bugu charakteryzuje się wysoką gęstością sieci wodnej i dużą powierzchnią terenów stale lub okresowo podmokłych. Bug stanowi rzekę graniczną i na terenie gminy przepływa na odcinku 41,6 km. Bug jest ostatnią z niewielu rzek w Polsce i Europie, która zachowała swój niemal naturalny charakter. Brak przemysłu w przeszłości oraz ekstensywnie prowadzona gospodarka rolna pozwoliły na zachowanie takiego stanu przyrody. Bieg rzeki jest naturalnie kręty z licznymi wyspami, łachami, zakolami, starorzeczami (tzw. bużyska). Występuje tu duża różnorodność siedlisk roślinnych i zwierzęcych. Ze względu na proces eutrofizacji wody Bugu nie mieszczą się w żadnej klasie czystości. Rzeka Bug stanowi na terenie gminy największe zagrożenie powodziowe.

Rzeka Krzna jest dopływem Bugu. Przez teren gminy przepływa na odcinku 3,7 km. Jej dopływem jest rzeka Czapelka.

W południowo-wschodniej części gminy znajduje się gęsta sieć kanałów i rowów melioracyjnych. Całkowita ich długość to 46 km.

Na terenie gminy funkcjonuje jeden zbiornik rekreacyjny w Kobylanach.

Czystość wód powierzchniowych jest słaba. Większość odcinków rzecznych nie mieści się w żadnej klasie czystości. Niemniej 95% zanieczyszczeń Bugu, głównej rzeki gminy pochodzi ze strony Białorusi i Ukrainy. Rzeki Czapelka i Krzna zanieczyszczane są już u swych źródeł, w gminach sąsiadujących z gminą Terespol. Przyczyna zanieczyszczania wód tkwi przede wszystkim w nieuregulowanej gospodarce ściekowej. Na terenie gminy występują: gminna, przyzakładowe i indywidualne oczyszczalnie ścieków.

Wody podziemne na terenie gminy występują w czterech warstwach wodonośnych: jurajskiej, kredowej, trzeciorzędowej i czwartorzędowej. Teren gminy jest średnio zasobny w wodę. Na terenie gminy występuje ujęcie wody i sieć wodociągowa, która w 2007 r. liczyła 117,24 km długości. Wodociąg komunalny pobiera wodę z hydroforni w Koroszczynie (wydajność max. 4000 m³/dobę.). Własnymi ujęciami dysponują też niektóre zakłady.

4.1.7. Krajobraz

Na terenie gminy występuje kilka typów krajobrazu. Są to:

- *Krajobraz kulturowy harmonijny*, który tworzą grunty orne, łąki, w niewielkim stopniu lasy, sady i zagajniki. Ten typ dominuje na południowo-wschodzie, w części centralnej gminy, w części północnej na południe od Bohukał i Krzyczewa.
- *Krajobraz seminaturalny*, tworzony przez łąki, bagna, lasy sosnowe i brzoźowo-olchowe. Występuje w południowo-zachodniej części gminy, rozciąga się wzdłuż rzek, na północ od Terespolu i między Łęgami i Bohukałami.
- *Krajobraz naturalny*, tworzony przez lasy. Występuje w dolinie Bugu (łęgi), na terenach parku krajobrazowego i rezerwatów przyrody oraz na krańcach południowo-zachodnich gminy.
- *Krajobraz kulturowy zurbanizowany* – tworzony przez tereny osiedleńcze. Największy obszar tego typu występuje w Małaszewiczach Dużych.
- *Krajobraz kulturowy zdegradowany* – tworzony głównie przez obiekty i tereny przemysłowe, produkcyjne, infrastruktury technicznej itp. Występuje w rejonie linii kolejowej, portu przeładunkowego w Małaszewiczach i Terminalu Koroszczyn.

Krajobraz stanowi element przestrzeni chroniony w ramach Takich obiektów jak Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” i Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu.

Wartościowy kulturowo element krajobrazu gminy, jakim są obiekty dawnej twierdzy Brześć, mimo częściowej ochrony konserwatorskiej, wciąż nie posiada kompleksowego programu ochrony.

4.1.8. Ochrona przyrody

Ze względu na położenie w dolinie rzeki Bug, większość terenów gminy przedstawia wysoką wartość przyrodniczą. Zjawiskiem sprzyjającym ochronie środowiska jest niska gęstość zaludnienia obszaru. Równocześnie jednak występuje groźny czynnik o destrukcyjnym wpływie – funkcje gospodarcze rozwijające się wokół przejść granicznych oraz perspektywa przyszłej urbanizacji.

Podstawowymi formami ochrony przyrody na terenie gminy są:

- park krajobrazowy,
- obszar chronionego krajobrazu,
- rezerwat,
- pomniki przyrody.

Pierwsza z wymienionych wyżej form reprezentowana jest przez Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu”. Na terenie gminy znajduje się również otulina parku. Obiekt ten został utworzony w 1994 r. Zajmuje 20% powierzchni gminy. Zlokalizowany jest w jej północnej części. Obejmuje obszary o najwyższych walorach przyrodniczych. Dolina rzeki Bug jest tu bardzo wąska. Występują tu liczne starorzecza i różnorodne siedliska roślinne.

Zarząd parku przygotował na jego terenie ścieżki przyrodnicze: „Bużny Most” i „Szwajcaria Podlaska”. Stan utrzymania ścieżek jest jednak niedostateczny – w wielu miejscach brakuje czytelnych punktów orientacyjnych.

W 1986 r. utworzono, na północ od wsi Neple, rezerwat „Szwajcaria Podlaska”. Zajmuje powierzchnię 24 ha. Występują tu liczne wąwozy erozyjne. Dolina Bugu ma charakter przełomowy, jest bardzo wąska. Występuje tu grąd i łęgi, rośliny chronione i rzadko spotykane oraz chronione gatunki zwierząt, np. zmija zyzakowata, bóbr, dudek.

W 1984 r. utworzono rezerwat „Czapli Stóg”. Położony jest na zachód od Nepli. Zajmuje powierzchnię 4,82 ha. Porośnięty jest starym lasem sosnowym. Na terenie rezerwatu gniazduje czapla siwa.

W fazie projektowania znajdują się kolejne rezerваты na terenie gminy:

- rezerwat „Ujście Krzny” – położony w widłach Krzny i Bugu,
- rezerwat „Bużny Most” – położony w zakolu Bugu, na północ od wsi Łęgi,
- rezerwat leśny „Budryki” – położony na południe od wsi Krzyczew,
- rezerwat leśny „Bór Bagienny” – położony na północ od wsi Zastawek.

Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu utworzono w 1990 r. Zajmuje 26% powierzchni gminy. Położony jest w południowo-wschodniej części gminy. Na terenie obszaru dominują agrocenozy. Czynnikiem niekorzystnie wpływającymi na krajobraz obszaru była urbanizacja i budowa obwałowań wzdłuż Bugu. Najbardziej naturalny charakter w obrębie obszaru zachowała dolina Bugu na odcinku między miastem Terespol a Kukurykami. Władze dawnego województwa białkopodlaskiego w 1996 r. proponowały rozszerzenie obszaru o tereny leżące w południowo-zachodniej części gminy.

Na terenie gminy statusem pomnika przyrody objęto 5 drzew i jeden głaz narzutowy. Poza tym występuje o wiele więcej obiektów projektowanych i proponowanych do objęcia tą formą ochrony.

Na terenie gminy nie występują obiekty o statusie użytku ekologicznego, niemniej są one projektowane. Jako priorytetowe do objęcia ochroną wskazuje się niektóre starorzecza, wyrobiska i obiekty obronne jako siedliska nietoperzy.

Na terenie gminy wyznaczono obszary ochrony środowiska powstające z inicjatywy Unii Europejskiej. Są to:

- ECINET-PL – krajowa sieć ekologiczna, będąca wielkoprzestrzennym systemem obszarów węzłowych, najlepiej zachowanych pod względem przyrodniczym i reprezentatywnych dla różnych regionów przyrodniczych kraju. Na terenie gminy występuje: międzynarodowy obszar węzłowy Dolina Dolnego Bugu (oznaczona symbolem 24M), międzynarodowy korytarz ekologiczny włodawski Bugu (odcinek 23 km).
- CORINE – międzynarodowy system informacyjny wspierający działania na rzecz bioróżnorodności. Na terenie gminy występują: część ostoi Dolnego Bugu i ostoja Koroszczyn.
- NATURA 2000 – kompleksowy program ochrony przyrody. Obejmuje Dolinę Dolnego Bugu.

4.2. Zagospodarowania przestrzenne

4.2.1. Położenie

Gmina Terespol położona jest w północno-wschodniej części województwa lubelskiego, na terenie powiatu bialskiego – w jego wschodniej części. Jest gminą przygraniczną, położoną przy granicy Polski z Białorusią. Na tym odcinku granica przebiega wzdłuż rzeki Bug, również wzdłuż której rozciąga się gmina Terespol, mająca wydłużony kształt o przebiegu północny-zachód – południowy-wschód. Biorąc pod uwagę jednostki samorządowe najniższego szczebla, to sąsiadami gminy są:

- gmina Rokitno,
- gmina Zalesie,
- gmina Piszczac,
- gmina Kodeń.

Od wschodu gmina wiejska Terespol otacza odrębną jednostkę samorządową, jaką jest miasto Terespol, które z kolei przez granicę państwową sąsiaduje z miastem białoruskim Brześć.

4.2.2. Powierzchnia, ludność, podział administracyjny

Gmina Terespol zajmuje powierzchnię 141 km². W roku 2006 zamieszkiwało ją 7016 osób, co dawało średnią gęstość zaludnienia 49,8 osoby/km². Rozmieszczenie ludności na terenie gminy nie jest równomierne. Najludniejsze wsie to Małaszewicze, Koroszczyn, Małaszewicze Duże, Małaszewicze Małe, Kobylany. Najmniej ludne są wsie położone na północy, północnym wschodzie i południu gminy.

Na terenie gminy położonych jest 26 wsi, jednak wydzielonych jednostek pomocniczych w formie sołectw jest mniej, bo 25. Siedzibami sołectw są wsie:

- Łęgi,
- Bohukały,
- Krzyczew,
- Starzynka,
- Neple,
- Kukuryki,
- Kuzawka,
- Samowicze,
- Koroszczyn,
- Lechuty Małe,
- Lechuty Duże,
- Łobaczew Mały,
- Łobaczew Duży,
- Polatycze,
- Kobylany,
- Małaszewicze Małe,
- Małaszewicze Duże,
- Małaszewicze,
- Podolanka,
- Zastawek,
- Michalków,
- Lebiedziew,
- Murawiec,
- Dobratycze Kolonia,
- Kołpin-Ogrodniki.

Wsie nie będące siedzibami sołectw to:

- Żuki.

4.2.3. Komunikacja i transport

Ze względu na przygraniczne położenie i lokalizację przejść granicznych przez gminę Terespol przebiegają ważne szlaki komunikacyjne. Są to: droga E-30 Paryż-Moskwa i linia kolejowa E20 łącząca Berlin z Moskwą. Obie trasy na terenie gminy mają przebieg południowy-zachód – północny-wschód. Od wschodu biegną przez Małaszewicze, Kobylany i prowadzą przez teren miasta Terespol do przejść granicznych. W pobliżu Wolnego Obszaru Celnego w miejscowości Małaszewicze, trasa kolejowa przebiega przez „suchy” kolejowy Port

Przeładunkowy. Port stanowi jeden z najważniejszych tego typu obiektów w Polsce i pełni ważną rolę w wymianie międzynarodowej opartej na kolei. Na jego terenie stykają się tory typu europejskiego (1435 mm szerokości) i rosyjskiego (1520 mm szerokości). W latach 90-tych XX w. obiekt podlegał modernizacji i przebudowie.

W Małaszewiczach, trasy: drogowa od północy, a kolejowa od południa, otaczają teren Wolnego Obszaru Celnego. Sąsiaduje on bezpośrednio z Kolejowym Portem Przeładunkowym. WOC został utworzony w 1993 r. na powierzchni 166,41 ha. Celem jego utworzenia było ułatwianie międzynarodowej wymiany towarowej i obsługi ładunków w tranzycie. Na terenie WOC może być prowadzona działalność gospodarcza o charakterze przemysłowym, usługowym i handlowym, z wyłączeniem handlu detalicznego. Infrastruktura techniczna jest wykonana w ok. 60%. Teren ten posiada własne bocznice kolejowe, sieci wodociągowe, energetyczne, kanalizacyjne, główną drogę przystosowaną do ruchu ciężkiego, sieć telefoniczną. W 2007 r. na terenie WOC działało 5 firm.

Na południe od portu PKP, w miejscowości Zastawek, zlokalizowana jest Baza Paliw Nr 22 „Naftobazy” obecnie Operator Logistyczny Paliw Płynnych. Zakład również posiada własne bocznice kolejowe.

Z powyższego wynika, że najważniejsze trasy komunikacyjne gminy przebiegają w pobliżu najważniejszego na terenie gminy obszaru rozwoju przedsiębiorczości i prowadzą do przejść granicznych z Białorusią.

Przez teren gminy przebiega jeszcze jedna droga krajowa – nr 68. Jest to odgałęzienie drogi E-30, prowadzące do Terminalu Samochodowego Koroszczyn. Dalej, jako zamknięta droga celna, prowadzi do przejścia granicznego w Kukurykach.

Przez gminę przebiegają dwie drogi wojewódzkie – 698 i 816, tworzące tzw. „nadbużankę”, drogę prowadzącą z Janowa Podlaskiego do Zosina wzdłuż Bugu. Droga 816 biegnie z miasta Terespol na południe przez wsie Lebieździew i Kolonia Dobratycze w kierunku gminy Kodeń. Droga 698 wychodzi z miasta Terespol i biegnie na północny-zachód, przez wsie Łobaczew Duży, Lechuty Duże, Lechuty Małe, Neple, Krzyczew, Bohuwały w kierunku gminy Rokitno.

Podstawową sieć drogową uzupełniają drogi powiatowe i gminne. Drogi powiatowe na terenie gminy to:

- 1044L Pratulin – Łęgi,
- 1041L Krzyczew – gmina Zalesie,
- 1048L Neple – gmina Zalesie,
- 1046L gmina Zalesie – Koroszczyn – Kobylany – Zastawek,
- 1047L Zastawek – Kopytów,
- 1052L gmina Piszczac – Podolanka – Zastawek – Lebieździew,
- 1049L miasto Terespol – Michalków – Murawiec – Żuki – Kostomłoty w gminie Kodeń,
- 1050L Kolonia Dobratycze – Żuki,
- 1053L Zastawek – Kopytów.

Sieć drogową w gminie jest rozwinięta w stopniu dobrym. Przez jej teren przebiegają wszystkie kategorie dróg, drogi krajowe o długości 18,6 km, drogi wojewódzkie – 21,1 km, drogi powiatowe 35,9 km, drogi gminne – 75 km. Duże wątpliwości budzi jednak stan techniczny dróg, wiele dróg gminnych, powiatowych, a nawet wojewódzkich wymaga remontów i modernizacji. Na terenie gminy planowane jest przeprowadzenie szybkiej kolei TGV i autostrady A-2.

Na terenie gminy zlokalizowana jest tylko 2 stacje paliw – w obrębie Terminalu Koroszczyn i w Kobylanach przy granicy miasta i gminy Terespol, wzdłuż drogi E-30.

4.2.4. Przejścia graniczne

Ogromne szanse rozwojowe dla gminy tkwią w lokalizacji na terenie gminy miejskiej i gminy wiejskiej przejść granicznych z Białorusią. Odkąd Polska stała się członkiem Unii Europejskiej, wschodnia granica państwa stała się automatycznie granicą Unii, a zlokalizowanie na niej przejścia węzłami komunikacyjnymi Unia-Europa Wschodnia.

W zasadzie na terenie gminy zlokalizowane jest tylko jedno przejście graniczne – Kukuryki dla samochodów ciężarowych. Przejście dla samochodów osobowych „Most Warszawski” i przejście kolejowe zlokalizowane są na terenie miasta i w części na terenie gminy Terespol.

Przejściu w Kukurykach towarzyszy rozbudowana infrastruktura w postaci Terminalu Koroszczyn i zamkniętej drogi celnej Koroszczyn - Kukuryki. Przejście w Kukurykach uruchomiono w 1984 r. Początkowo przewidywano odprawianie 150 TIR-ów dziennie, ale w połowie lat 90-tych odprawiano już około 1000 TIR-ów na dobę. Zaszła potrzeba rozbudowy infrastruktury granicznej. Stąd w 1996 r. rozpoczęto budowę nowego terminalu w odległości 4 km od przejścia w Kukurykach, w pobliżu wsi Koroszczyn. Główny obiekt terminalu zaprojektował Wojciech Bonenberg. Zespół przejścia granicznego Kukuryki-Koroszczyn stanowi obecnie zakończenie ciągu tranzytowego Świecko-Warszawa-Białoruś na europejskim szlaku komunikacyjnym prowadzącym z Berlina przez Warszawę i Mińsk do Moskwy. Planowane jest doprowadzenie do terminalu autostrady A-2. Budowa terminalu umożliwiła kilkakrotne zwiększenie przepustowości przejścia granicznego.

Terminal podzielony jest na dwie podstawowe części funkcjonalne:

1. Obszar przejścia granicznego

Ta część przeznaczona jest do obsługi odpraw granicznych – celnych, sanitarnych, weterynaryjnych, fitosanitarnych – międzynarodowego przejścia granicznego. Znajdują się tu dwie płyty dla TIR-ów – dla odprawy wschodniej i zachodniej. Jednorazowo mieszczą 600 pojazdów. Wyposażone są w pełną infrastrukturę bytową dla kierowców. W głównym budynku terminalu mieszczą się m.in. Urząd Celny, służby fitosanitarne i weterynaryjne, sala odpraw szczegółowych, przechowalnia zwierząt, rampy rozładunkowe, hale kontroli pojazdów, obiekty wstępnej i końcowej odprawy pojazdów.

Integralną częścią przejścia jest ogrodzona droga celna Koroszczyn - Kukuryki. Na całej długości posiada oświetlenie i system monitorowania pojazdów.

2. Część komercyjną

Tą częścią zarządza Polskie Konsorcjum Gospodarcze S.A. założone w 1993 r. przez: BPH, Elektrim, Exbud, KopeX, KonsEko, Mostostal Warszawa, Stalexport Skarb Państwa. Zajmuje powierzchnię 19 ha. Teren przeznaczony jest pod budowę składów celnych, magazynów, obiektów handlowych, gastronomicznych, hoteli, banków, usług sanitarnych i medycznych itp. Pod koniec lat 90-tych na terenie terminalu wybudowano największą w Polsce stację paliw mogącą obsłużyć w ciągu doby 400 TIR-ów. Obiekt należy do sieci PKN „Orlen”. Poza tym funkcjonuje tu baza spedycyjno-przeładunkowa C. Hartwig Gdynia S.A. i C. Hartwig Warszawa S.A.

4.2.5. Struktura osadnictwa

Historycznym ośrodkiem usługowym obszaru było miasto Brześć i Przedmieście Terespolskie. Po II wojnie funkcję tę pełniło miasto Terespol. W 1992 r. doszło do rozdziału administracyjnego miasta i gminy wiejskiej. Mimo to, miasto wciąż w wielu dziedzinach pełni ośrodkową rolę w stosunku do obszaru wiejskiego. Jednak specyficzne położenie w obszarze zalewowym rzeki Bug będzie w przyszłości znacznie ograniczać możliwości rozwoju przestrzennego miasta. Stąd konieczność poszukiwania możliwości tworzenia nowego ośrodka dla terenu gminy wiejskiej Terespol. Ośrodek powinien skupić rozproszone w tym momencie funkcje administracyjne, obsługi ludności, obsługi przedsiębiorczości itp. Powinien skupiać również nowe osadnictwo mieszkaniowe, czego nie może zapewnić np. miasto Terespol ze względu na

ograniczenia ekofizjograficzne. Obecnie większość centralnych funkcji rozproszona jest w miejscowościach: Koroszczyn, Małaszewicze, Kobylany, miasto Terespol.

Osadnictwo mieszkaniowe na terenie gminy reprezentują osiedla zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej. Największa ilość zabudowy drugiego rodzaju znajduje się w miejscowościach otaczających WOC, czyli w Małaszewiczach, Małaszewiczach Dużych, Małaszewiczach Małych i w Kobylanach. Miejscowości te przekształcają się w kierunku osad wielodrożnicowych lub powierzchniowych. W pozostałych wsiach dominuje zabudowa zagrodowa. Na terenie gminy występują różne typy wsi pod względem morfologicznym. Są zarówno układy ruralistyczne ulicowe regularne, np. Kuzawka, Łobaczew Mały i Duży, ulicowe nieregularne, np. Krzyczew, powierzchniowe, np. Łęgi.

Tereny zabudowy produkcyjnej, usługowej itp. dominują w południowo-zachodniej części gminy, między miejscowościami Koroszczyn i Zastawek. Obecnie tworzą one dwa wyraźnie wyodrębniające się zespoły. Pierwszy tworzy Terminal Koroszczyn. Drugi to układ osadniczy Małaszewicz Małych i Dużych, WOC, kolejowego Portu Przeładunkowego, Małaszewicz i „Naftobaz”. Otwarte tereny rolne pomiędzy wymienionymi wyżej układami stanowią najkorzystniejsze przyszłe tereny pod rozwój osadnictwa w gminie.

W krajobrazie gminy, zwłaszcza w jej części wschodniej, uwidacznia się jeszcze jeden typ zabudowy – obiekty obronne dawnej Twierdzy Brześć. W tym momencie większość z nich jest niezagospodarowana, lecz w przyszłości stanowią one mogą, po odpowiednim udostępnieniu, ciekawe elementy obsługi funkcji turystycznej w gminie. Obiekty obronne są rozproszone, zlokalizowane na planie koncentrycznych okręgów ześrodkowanych na centralnym obiekcie, który był zlokalizowanym po wschodniej stronie Bugu.

Na przyszły rozwój osadnictwa największy wpływ wywyrą następujące czynniki:

- Rozwój osadnictwa - budownictwa mieszkaniowego i terenów przedsiębiorczości związanych z funkcjonowaniem przejść granicznych. Osadnictwo tego rodzaju będzie się rozwijać wokół osi wschód-zachód, zgodnie z przebiegiem głównych tras ruchu międzynarodowego;
- Warunki ekofizjograficzne – szeroka terasa zalewowa Bugu, terasa zalewowa Czapelki, oraz potrzeby ochrony cennych przyrodniczo terenów ciągnących się wzdłuż rzeki Bug i potencjalny rozwój funkcji turystycznej na tych terenach.

4.3. Środowisko kulturowe

Obecne w środowisku geograficznym elementy pochodzenia antropogenicznego są świadectwem przystosowywania przestrzeni do potrzeb życiowych człowieka. Niektóre z tych elementów trwają w przestrzeni przez setki, a nawet tysiące lat. Z czasem społeczność ludzka otacza takie obiekty szczególnym szacunkiem ze względu na poczucie ścisłej więzi z przodkami, jakie daje bliska obecność takich elementów w krajobrazie. Z kolei innym działom rąk ludzkich przypisuje się szczególną wartość ze względu na ich nieprzeciętne walory artystyczne lub magiczne (religijne) i z tego względu otacza ochroną i uznaje potrzebę przekazywania ich kolejnym pokoleniom. Ludzie uznają też potrzebę kultywowania pamięci o niezwykłych, ważnych wydarzeniach i często w przestrzeni oznaczają miejsca, gdzie takie fakty zaszły. Uznajemy również za wartościowe materialne świadectwa postępu cywilizacji ludzkiej, dające możliwość wglądu w życie codzienne przodków lub innych kultur.

Kultura ludzka otacza pewne antropogeniczne elementy środowiska szczególną uwagą i szacunkiem. Elementy takie są zwykle świadectwem więzi z przeszłością, z przodkami, mają znaczenie religijne, magiczne lub są dziełami sztuki silnie oddziaływującymi na emocje ludzi. Można zatem powiedzieć, że w swoim środowisku życia człowiek odczuwa potrzebę zachowywania i ochrony elementów budujących tożsamość kulturową, narodową i lokalną. Z kolei taka tożsamość buduje więzi pojedynczego człowieka i całych społeczności z danym miejscem, pobudza chęć życia w danym miejscu i wszelkie działania zmierzające do podnoszenia jakości tego życia i jakości przestrzeni, jaką społeczność ludzka jest otoczona.

Wynika stąd bezpośrednia zależność między dbałością o środowisko kulturowe, zarówno o materialne i niematerialne jego elementy, a odczuwanym przez ludzi poziomem jakości przestrzeni, jako miejsca życia.

4.3.1. Tradycje historyczne

Na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych tereny obecnej gminy Terespol należały do województwa trockiego. W czasach jagiellońskich dawne województwo zostaje podzielone na mniejsze jednostki i tereny obecnej gminy wchodzi w skład województwa podlaskiego ze stolicą w Brześciu. W 1566 r. dokonano kolejnego podziału administracyjnego w wyniku którego powstało województwo brzeskolitewskie, którego stolicą był Brześć Litewski. W wyniku II rozbioru Polski Cesarstwo Rosyjskie zajmuje wschodnią część powiatu brzeskiego wraz z Brześciem i terenami położonymi na wschód od Bugu. Część zachodnia powiatu została włączona w skład województwa podlaskiego.

W okresie międzywojennym tereny na wschód od Bugu z powrotem weszły w obręb państwa Polskiego. Po II wojnie światowej granica państwowa została ustalona na Bugu i Terespol został ostatecznie oddzielony od Brześcia.

Po reformie administracyjnej z 1954 r. na terenie obecnej gminy funkcjonowało kilka gromad: Błotków Duży, Łobaczew Duży, Małaszewicze, Bohukały, Berezówka, Dobratycze. Wszystkie wchodziły w skład powiatu białskiego. Reforma z 1973 r. przywróciła gminy i tak powstała jedna jednostka – miasto i gmina Terespol. W 1975 r. kolejna reforma administracyjna zniósł powiaty i ustaliła nowy podział województw. Terespol znalazł się w województwie Białkopodlaskim. W 1992 r. nastąpiło oddzielenie się gminy wiejskiej od miasta Terespol. A w 1999 r. ostatnia reforma administracyjna ustaliła obecną przynależność administracyjną gminy do powiatu białskiego i województwa lubelskiego.

Skomplikowana i zmienna historia oraz przygraniczne położenie wpłynęły na różnorodność kultur jakie pojawiały się i rozwijały na tym obszarze. Był on miejscem przenikania religii katolickiej, prawosławnej, grekokatolickiej, żydowskiej i muzułmańskiej. Na tych obszarach żyli obok siebie Polacy, Białorusini, Żydzi i Tatarzy.

4.3.2. Zabytki

W rejestrze zabytków województwa lubelskiego wpisane są 22 obiekty budownictwa i architektury z obszaru gminy Terespol. Gminna ewidencja zabytków zawiera w swoim spisie 40 takich obiektów. Z kolei spis zabytków, o którym mowa w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 1999 r., zawiera 92 pozycje.

Samorząd nie posiada lokalnego dokumentu dotyczącego diagnozy i kierunków ochrony środowiska kulturowego gminy, czyli ani studium wartości kulturowych, ani gminnego programu ochrony zabytków.

4.3.3. Obiekty archeologiczne

Na terenie gminy Terespol znaleziono ślady osadnictwa z czasów prehistorycznych. Osadnictwo prehistoryczne i wczesnośredniowieczne skupiało się przede wszystkim na stokach doliny rzeki Krzny, szczególnie przy ujściu do Bugu oraz na piaszczystych „wyspach” położonych w obrębie doliny Bugu. Najliczniej reprezentowane jest osadnictwo z okresu epoki kamienia, brązu i wczesnej epoki żelaza. Brak jest śladów rozwoju osadnictwa w okresie rzymskim. Natomiast odkryto pozostałości osadnictwa z okresu słowiańskiego i wczesnośredniowiecznego. Stanowiska archeologiczne znajdujące się na terenie gminy są zamieszczone w poniższej tabeli 4.3.

Tabela 4.3 Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Terespol

Nazwa stanowiska	Charakterystyka
Bohukały stanowisko I	Osada kultury łużyckiej.

Bohukały stanowisko II	Osada wczesnośredniowieczna.
Koroszczyn stanowisko IV	Osada wielokulturowa (kultura trzciniecka, okres lateński – okres rzymski, średniowiecze).
Krzyczew stanowisko III	Osada z okresu lateńskiego – okresu rzymskiego.
Krzyczew stanowisko V	Osada wielokulturowa (kultury niemeńskiej, kultury przeworskiej oraz starożytna i cmentarzysko kultury łużyckiej).
Krzyczew stanowisko IX	Osada wielokulturowa (kultura trzciniecka, starożytność, wczesne średniowiecze).
Krzyczew stanowisko X	Osada z epoki brązu oraz wczesnego średniowiecza.
Krzyczew stanowisko XI	Osada wielokulturowa (kultura trzciniecka, starożytność, wczesne średniowiecze).
Łęgi stanowisko I	Osada starożytna.
Łęgi stanowisko II	Obozowisko wielokulturowe (neolit/wczesna epoka brązu, starożytność).
Małówka stanowisko I	Osada kultury łużyckiej.
Michałków stanowisko I	Osada wielokulturowa (kultura trzciniecka, kultura łużycka, średniowiecze).
Michałków stanowisko II	Osada wielokulturowa (epoka kamienia/wczesna epoka brązu, epoka brązu/epoka żelaza, wczesne średniowiecze).
Nepłe stanowisko VI	Osada wielokulturowa (neolit/epoka brązu, kultura łużycka).
Nepłe stanowisko XVI	Osada wielokulturowa (paleolit schyłkowy, mezolit, neolit, wczesna epoka brązu, kultura łużycka, wczesne średniowiecze).
Starzynka stanowisko I	Osada wielokulturowa (mezolit/neolit, kultura trzciniecka, kultura przeworska, kultura zarubiniecka, wczesne średniowiecze przez X w.).
Starzynka stanowisko II	Osada wielokulturowa (epoka brązu, kultura przeworska, wczesne oraz późne średniowiecze).

4.3.4. Tradycyjna zabudowa wiejska

Zabytkowy charakter posiada wiele obiektów drewnianej zabudowy chłopskiej, głównie domów, ale także zabudowań gospodarczych. Najwięcej tego rodzaju obiektów zachowało się we wsiach Łęgi, Krzyczew, Samowicze i Bohukały. Większość obiektów ma konstrukcję wieńcową, kryta była dachami dwuspadowymi i ustawiana kalenicowo do drogi. Najcenniejsze obiekty tego typu to:

- w Bohukałach – 6 drewnianych domów mieszkalnych z początku XX w. (lata 1918–1920),
- w Kobylanach – 4 drewniane domy mieszkalne z końca XIX w., początku XX w. i z 1920 r.,
- w Koroszczynie – 3 drewniane domy mieszkalne z początku XX w.,
- w Krzyczewie – 7 drewnianych domów mieszkalnych z lat 1918–1920,
- w Kuzawce – 2 drewniane domy mieszkalne z końca XIX w. i z 1910 r.,
- w Lebieńszewie – dom mieszkalny drewniany z 1910 r.,
- w Lechutach Małych – 2 drewniane domy mieszkalne z początku XX w.,
- w Łęgach – 19 drewnianych domów mieszkalnych z końca XIX w. i początku XX w. oraz drewniana obora z początku XX w.,
- w Łobaczewie Dużym – dom mieszkalny drewniany z 1910 r.,
- w Michałkowie – dom mieszkalny drewniany z końca XIX w. i drewniana stodoła z początku XX w.,
- w Murawcu – zagroda drewniana z 1915 r. (dom mieszkalny i chlew), dom mieszkalny drewniany z końca XIX w. i stodoła drewniana z końca XIX w.,
- w Samowiczach – 7 drewnianych domów mieszkalnych z końca XIX w., początku XX w., 1920 r. i 1923 r.,
- w Starzyńce – 2 drewniane domy mieszkalne z 1918 r.

Z życiem wiejskim związane były także obiekty o charakterze technicznym i produkcyjnym, np. młyny, kuźnie itp. Na terenie gminy Terespol zachował się jeden obiekt tego typu – drewniany wiatrak, tzw. koźlak, w Krzyczewie, pochodzący z 1921 r.

4.3.5. Zespoły parkowo-dworskie

Na terenie gminy znajdują się trzy zespoły dworsko-parkowe. Wszystkie mają charakter zabytkowy. Zlokalizowane są w miejscowościach: Koroszczyn, Nepłe, Krzyczew.

Zespół dworsko-parkowy w Neplach jest przykładem założenia o charakterze romantycznym z budowlami w stylu neogotycki. Ochronie podlegają następujące obiekty:

- budynek mieszkalny, tzw. Biwak, murowany z połowy XIX w.,
- budynek mieszkalny, tzw. Biały Dworek, murowany z początku XX w.,
- lamus, tzw. Skarbczyk, murowany z I połowy XIX w.,
- dawna kuchnia, murowana z lat 70-tych XIX w.,
- ruiny oranżerii murowanej z lat 70-tych XIX w.,
- pawilon ogrodowy, tzw. Altana Chińska, murowana z I połowy XIX w.,
- kaplica grobowa, murowana z 1828 r.,
- figura Matki Boskiej z lat 80-tych XIX w.,
- park krajobrazowy.

Dwór w Neplach był własnością rodziny Mierzejewskich. Wiele obiektów wybudował Kalikst Mierzejewski w 1820 r., np. Skarbczyk, Biwak i kuchnię. W tymże roku we dworze gościł car Aleksander I. W 1829 r. powstała kaplica grobowa dla uczczenia tragicznej śmierci ukochanego syna Kaliksta, Juliusza Augusta.

Zespół jest obecnie zaniedbany i zniszczony w wysokim stopniu. Część jego obiektów wykorzystywana jest latem jako ośrodek kolonijno – wypoczynkowy prowadzony przez Caritas Diecezji Siedleckiej. Jednak standard budynków turystycznych jest niski. W części obiektów funkcjonuje GS. Inne wykorzystywane są jako mieszkania dla nauczycieli. Obiekty zabytkowe wymagają bardzo pilnych remontów i kompleksowej rewitalizacji. Zespół jest w części własnością samorządową, a w części prywatną.

Zespół dworsko-parkowy w Koroszczynie kształtowany na przestrzeni XVII–XX w. Łączył funkcje użytkowe i reprezentacyjne. Dobrze zachowany jest budynek dworu zbudowany według projektu Henryka Marconiego, układ alei i drzewostan parkowy. Ochronie podlegają:

- dwór murowany z połowy XIX w.,
- dawna oficyna (rządcówka) z około 1870 r.,

- budynek mieszkalny murowany z II połowy XIX w.,
- cieleśnik murowany, z II połowy XIX w.,
- lodownia murowana z II połowy XIX w.,
- park z podjazdem i alejami.

Główny budynek powstał w 1860 r. na zlecenie Franciszka Jerzego Kuczyńskiego. W 1912 r. podczas generalnego remontu usunięto wiele elementów dekoracyjnych elewacji i rzeźb parkowych. Mimo, że główny budynek dworu z podjazdem i drzewostanem, będące własnością prywatną, są w dobrym stanie technicznym, to pozostałe obiekty podlegające ochronie wymagają prac konserwatorskich i rewitalizacji. Niekorzystnie na walory estetyczne miejsca wpływa prowadzona w bezpośrednim sąsiedztwie działalność produkcyjna i hodowlana.

Zespół dworsko-parkowy w Krzyczewie jest przykładem klasycystycznego zespołu mieszkalno-gospodarczego z I połowy XIX w. Obiektami podlegającymi ochronie są:

- dwór murowany z początku XIX w.,
- oficyna murowana z początku XIX w.,
- ruina czworaków, murowana, z końca XIX w.,
- lamus,
- pozostałości parku o charakterze angielskim.

Zespół pozostaje własnością prywatną. Wszystkie obiekty wymagają pilnych remontów i renowacji.

4.3.6. Twierdza Brześć

Wybuch powstania listopadowego w Polsce oraz zmiany polityki rosyjskiej wobec Austrii i Prus w połowie XIX w. skłoniły władze carskie do budowy systemu twierdz obronnych na terenie Polski. W skład tego systemu weszły obiekty w Warszawie, Modlinie, Dęblinie i Brześciu. Budowę twierdzy brzeskiej rozpoczęto na przełomie 1832 i 1833 r. z rozkazu cara Mikołaja I. Zaprojektował ją gen. inż. Opperman. Głównym celem budowy było zamknięcie jedynej strategicznej przeprawy przez Bug w kierunku Polesia. Pod budowę cytadeli wybrano rzeczną wyspę na Bugu otoczoną trzema przedmościami: Kobryńskim, Wołyńskim, Terespolskim. W obrębie forticy o promieniu 1,2 km znalazły się dwa miasta – lewobrzeżny Terespol i prawobrzeżny Brześć. Do twierdzy należał rozległy warowny obszar o powierzchni 200 km² w 1915 r. Budowa twierdzy na długie lata (około 80) narzuciła ostre wymogi urbanistyczno-przestrzenne okolicznym terenom. Oba miasta zostały przesunięte w stosunku do swego pierwotnego położenia. W odległości 5 km od cytadeli zakazano budowy urządzeń wodnych, kopalni, wysokich budynków, wież, rozbudowy parków i lasów. W latach 70-tych do Brześcia doprowadzono 4 linie kolejowe. Rozpoczęto budowę dróg bojowych promieniście zbiegających się w kierunku twierdzy. Założono nowe wsi, gdzie przesiedlano mieszkańców Błotkowa, Lechut i Łobaczewa. W przededniu I wojny światowej ranga twierdzy była przyrównywana do umocnień w Verdun, Antwpii, Metz, Przemyślu.

Do dzisiaj rzadkie osadnictwo, brak większych obiektów i ukierunkowane drogi wokół miasta Terespol są świadectwem funkcjonowania dawnych restrykcyjnych wojskowych przepisów. Jak również nowe ulicowe wsie zakładane wzdłuż promieniście wytyczonych dróg – zgodnie z zasadą utrzymania czystego pola obserwacji z twierdzy i kulisowego usytuowania w stosunku do fortów.

Budowa twierdzy trwała nieprzerwanie od 1833 r. do 1915 r. Powstały w tym czasie trzy pierścienie umocnień w odległościach od cytadeli odpowiednio:

- 3-5 km,
- 6-8 km,
- 10 km.

Ostateczny obwód twierdzy osiągał 30 km.

Wysiłki budowniczych w zasadzie nigdy nie zostały wykorzystane. Twierdzę ewakuowano latem 1915 r.

Na dawnym Przedmościu Terespolskim można zidentyfikować ponad 40 obiektów Twierdzy Brześć. 31 zachowanych obiektów znajduje się na terenie gminy wiejskiej Terespol. Wśród nich można wyróżnić: forty starego i nowego typu, półstałe forty piechoty, polowe baterie artyleryjskie, magazyny-prochownie, koszary obronne, wały międzyfortowe, wieżę obserwacyjną, drogi rokadowe.

W 2001 roku na zlecenie Generalnego Konserwatora Zabytków opracowano dokument pt. „Przedmoście Terespolskie Twierdzy Brześć. Studium Ochrony i Zagospodarowania Obiektów i Terenów Pofortecznych” (autorstwa G. i Ł. Michalskich). Z kolei w 2007 r. staraniem GOK w Koroszczynie zrealizowano projekt „Twierdza Brześć – wspólne dziedzictwo historyczno-kulturowe” który miał na celu zapoznanie i zbliżenie instytucji, działających na rzecz promocji turystyki i ochrony zabytków, oraz zainicjowanie cyklicznych polsko-białoruskich wydarzeń kulturalnych oraz turystycznych związanych z unikatowym w skali Europy Obiektami Zespołu Fortów Twierdzy Brzeskiej. Mimo tych inicjatyw, dotychczasowa rewitalizacja obiektów i ich turystyczne udostępnienie jest minimalne.

4.3.7. Kultura religijna

Ze względu na różnorodność narodowości i kultur, jakie zamieszkiwały w przeszłości obszar gminy Terespol, współistniały obok siebie różne religie pozostawiając w przestrzeni gminy materialne ślady swojej obecności. Kulturowano tu tradycję rzymsko-katolicką, unicką, prawosławną, żydowską i muzułmańską. Obecnie na terenie gminy funkcjonują parafie rzymsko-katolickie (5):

- Św. Trójcy w Terespolu,
- Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Małaszewiczach,
- Św. Podwyższenia Krzyża Św. w Neplach,
- Św. Apostołów Piotra i Pawła w Pratulinie,
- Św. Stanisława Kostki w Wólce Dobryńskiej

i prawosławne (3):

- Św. Jana Teologa w Terespolu,
- Św. Matki Boskiej Opiekunki (Pokrowy) w Kobylanach,
- Św. Podwyższenia Krzyża Św. W Dobratyczach Kol.

4.3.7.1. Żydzi

Pierwsze wzmianki o osiedlaniu się Żydów na terenie Terespola pochodzą z 1535 r. W Błotkowie zamieszkało wtedy kilku Żydów brzeskich. Kolejne osiedlenia miały miejsce w połowie XVII w., gdy właścicielem Terespola był Jerzy Flemming. W okresie międzywojennym społeczność żydowska nie była liczna, a została poddana niemal całkowitej eksterminacji w okresie okupacji hitlerowskiej.

Na terenie gminy nie zachowały się żadne obiekty związane z religią i kulturą żydowską.

4.3.7.2. Islam

Islam na terenie gminy reprezentowany był przez społeczność Tatarską. Pojawiła się ona na tych terenach za czasów panowania króla Jana III Sobieskiego, który nadawał Tatarom ziemie i pozwalał osiedlać się na terenie Rzeczypospolitej. Społeczność tatarska była najliczniejsza na początku XIX w., liczyła wtedy 400-500 osób, skupionych w 40 rodach, z których 9 żyło w Lebieźdiewie, a 7 w Małaszewiczach.

Tatarzy terespolscy pozostawili po sobie zabytkowy cmentarz w Zastawku, tzw. mizar. Jest on nieczynny od czasów I wojny światowej. Położony jest na wzgórzu porośniętym drzewami. Zachowało się około 50 tablic nagrobnych, nierzadko bogato zdobionych

wschodnią ornamentyką. Najstarszy datowany jest na 1704 r. Napisy z końca XIX w. i początku XX w. są w języku rosyjskim. Ostatnie pochówki miały tu miejsce tuż przed I wojną światową.

4.3.7.3. Prawosławie

Na terenie gminy Terespol znajdują się obecnie dwie cerkwie prawosławne w Kobylanach i w Dobratyczach Kol. oraz trzy cmentarze tego wyznania.

Murowana cerkiew p.w. Matki Boskiej Opiekunki (Pokrowy) w Kobylanach została zbudowana w 1890 r. Obiekt jest czynny. Wpisana jest do rejestru zabytków.

Cmentarz prawosławny w Lebieziewie został założony w II połowie XIX w. (około 1870 r.). Najstarszy nagrobek datowany jest na 1882 r. Na cmentarzu znajdują się groby z końca XIX w. i I połowy XX w. oraz dwa pochówki żołnierzy WP z 1939 r. Cmentarz wymaga uporządkowania i renowacji.

Cmentarz prawosławny w Kobylanach założono na początku XIX w. Początkowo był to cmentarz unicki. Najstarszy nagrobek datowany jest na 1848 r. Łącznie jest tu ponad 40 grobów.

Cmentarz prawosławny w Koroszczynie został założony pod koniec XIX w. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1908 r. Ciekawostką miejsca jest grób radzieckiego lotnika zestrzelonego w 1944 r.

4.3.7.4. Wyznanie rzymsko-katolickie

Oba katolickie kościoły w gminie Terespol są wpisane do rejestru zabytków.

Kościół p.w. Św. Jerzego w Krzyczewie jest dawną cerkwią unicką. Wybudowano go w 1683 r. Od 1875 r. świątynia była cerkwią prawosławną. Kościołem katolickim stała się w 1919 r. Ciekawostką kościoła jest to, że stoi tuż przy skarpie, wąskiej na tym odcinku, doliny Bugu, czyli tuż przy granicy państwa. Kościół ten jest drewniany.

Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Św. W Neplach został wybudowany w 1769 r. z fundacji rodziny Ursyn-Niemcewiczów. Kościół jest ceglany (cegła murowana na zaprawie wapiennej). Działka kościelna jest otoczona murem. Wieżba dachowa jest drewniana, a dach kryty blachą ocynkowaną. Wewnątrz są terakotowe posadzki i żelbetowy chór. W ściany kościoła wmurowano pamiątkowe tablice inskrypcyjne Ignacego Stanisława i Franciszka Ursyna Niemcewicza.

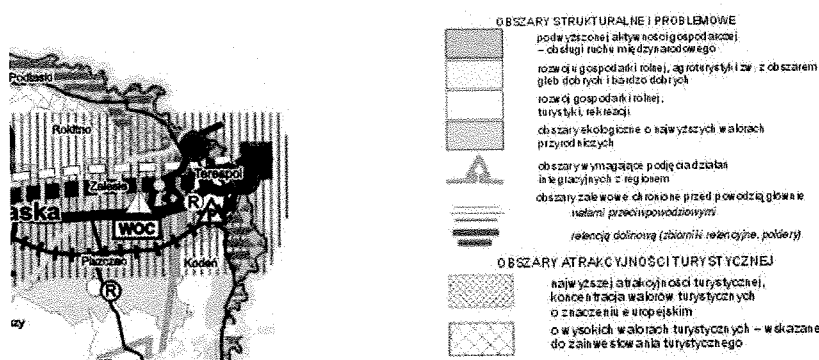
Na terenie gminy znajdują się następujące cmentarze katolickie:

- Cmentarz wojenny z 1920 r. w Kuzawce. Jest wpisany do rejestru zabytków. Pochowano na nim ciała niezidentyfikowanych żołnierzy WP poległych w 1920 r.
- Cmentarz katolicko-prawosławny w Krzyczewie założony około połowy XIX w. Położony przy drodze wojewódzkiej nr 698 Terespol – Janów Podlaski. Najstarszy nagrobek datowany jest na 1895 r.
- Cmentarz katolicki w Krzyczewie. Początkowo był cmentarzem unickim. Założono go przy unickiej cerkwi w 1683 r. Najstarszy nagrobek datowany jest na 1832 r. Oprócz tego są jeszcze dwa inne nagrobki z I połowy XIX w. Położony jest na skarpie nadbużańskiej.
- Cmentarz katolicki w Michalkowie. Najstarszy nagrobek ma datę z 1901 r. Na cmentarzu znajduje się mogiła zbiorowa żołnierzy rosyjskich z 1915 r. i pięć grobów żołnierzy polskich z czasów wojny polsko-bolszewickiej z 1920 r.
- Cmentarz katolicki w Neplach założony w końcu XIX w. Pierwotnie był prawosławny, później katolicki. Najstarszy nagrobek pochodzi z 1920 r.
- Cmentarz przydworski w Koroszczynie został założony w XIX w. Początkowo był cmentarzem unickim, potem prawosławnym, ostatecznie katolickim. Najstarszy nagrobek pochodzi z połowy XIX w. Cmentarz wymaga pilnej renowacji.
- Cmentarz katolicki w Małaszewiczach z pocz. lat 90.

4.4. Uwarunkowania rozwoju turystyki

Szczególny zestaw uwarunkowań endogenicznych i egzogenicznych predysponuje Gminę Terespol do rozwijania funkcji turystycznej. Spośród czynników wewnętrznych najistotniejszą rolę odgrywają cechy środowiska przyrodniczego i uwarunkowania historyczno-kulturowe. Czynnikiem zewnętrznym jest położenie wschodniej części gminy w paśmie nadbużańskich obszarów ekologicznych o najcenniejszych w województwie walorach przyrodniczych oraz w obszarze o wysokich walorach turystycznych – wskazanych do zainwestowania turystycznego. Obszary te są wskazane w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego z roku 2002 przyjętego Uchwałą Nr XLV/597/02 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 lipca 2002 r.

Rys. 1 Kierunki polityki przestrzennej Województwa Lubelskiego na terenie gminy Terespol

Najistotniejszą podstawą dla rozwijania funkcji turystycznej na terenie gminy Terespol mogłyby być walory wypoczynkowe i walory krajoznawcze.

4.4.1. Walory wypoczynkowe

Kształtowanie walorów wypoczynkowych powinno opierać się o bogate zasoby środowiska przyrodniczego. Cała wschodnia część gminy położona jest w rejonie doliny rzeki Bug, jednej z niewielu w Polsce, która zachowała niemal naturalny charakter. Bieg rzeki jest kręty z zachowanymi starorzeczami, zakolami, wyspami itd. Bardzo szeroka jest strefa wód stuletnich, czyli obszarów zalewowych. Wpływa to między innymi na rzadką sieć osadnictwa i dużą powierzchnię terenów otwartych. Brak jest na tym terenie zakładów przemysłowych i innych większych dysharmonizujących krajobraz obiektów - oprócz drogi celnej, która z jednej strony jest obcym, sztucznym wtęciem w naturalnej przestrzeni, z drugiej zaś może stanowić ciekawy element krajoznawczy. Bug przepływa przez obszar gminy na odcinku 41,6 km tworząc wzdłuż niego bardzo dogodone warunki do lęgu różnych rzadkich gatunków ptaków. Oprócz Bugu, przez gminę przepływa jeszcze rzeka Krzna i Czapelka, stąd w przestrzeni dominuje charakterystyczny dolinny krajobraz z rozległymi powierzchniami terenów podmokłych. Ze względu na zagrożenie powodziowe Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego wskazuje na terenie gminy Terespol ochronę

przeciwpowodziową w formie budowy zbiorników retencyjnych. Obiekty takie mogłyby pełnić również funkcję rekreacyjną wzmacniając walory wypoczynkowe obszaru. Obecnie na terenie gminy działa tylko jedno kąpielisko na terenie miejscowości Kobylany.

Przyrodniczą wartość obszaru podkreśla fakt utworzenia na tym terenie systemu obszarów chronionych w formie:

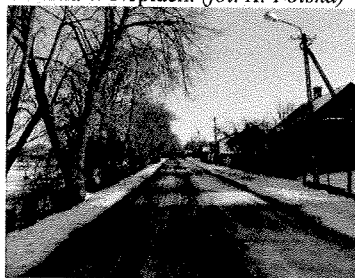
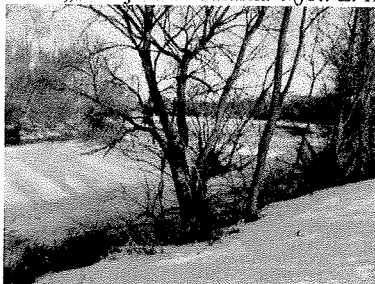
- Parku Krajobrazowego „Poleski Przełom Bugu” wraz z otuliną,
- Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu,
- rezerwatów przyrody „Szwajcaria Podlaska” i „Czapli Stóg”.

Planowane jest rozszerzenie tego systemu o nowe formy ochrony.

Walory przyrodnicze, niski stopień urbanizacji wschodniej części gminy i duża powierzchnia terenów otwartych sprzyjają rozwijaniu agroturystyki i różnych form turystyki wiejskiej.

Fot. 1 Rezerwat „Szwajcaria Podlaska”. (fot. E. Kraszewska) Fot. 2 Rzeka Krzna w Neplach. (fot. A. Polska)

Fot. 3 Rzeka Bug w Krzyczewie. (fot. A. Polska)

Fot. 4 Wieś Krzyczew. Po prawej stronie drogi zabudowa, a po lewej rzeka Bug. (fot. A. Polska)

4.4.2. Walory krajoznawcze

Walory krajoznawcze na terenie gminy Terespol dzielą się na trzy grupy rodzajowe:

- osobliwości natury,
- ślady przeszłości i wielokulturowości tego obszaru,
- obiekty militarne.

Do pierwszej grupy zaliczyć można wszelkie nietypowe lub charakterystyczne dla tego obszaru obiekty naturalne, biotyczne i abiotyczne. Obiekty abiotyczne to między innymi, wzniesienia i punkty widokowe, wąwozy w okolicach Nepli i Krzyczewa, głazy narzutowe, wyspy rzeczne, starorzecza itd. Obiekty biotyczne to pomniki przyrody, rzadkie gatunki zwierząt których życie można podpatrywać w dolinie Bugu, ciekawe ekosystemy np. bagna, ścieżki edukacyjne itd.

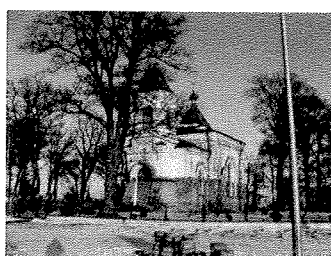

Fot. 5 Początek ścieżki edukacyjnej „Bużny Most” (fot. A. Polska)

Fot. 6 Populacja bociana białego jest wyjątkowo liczna w dolinie Bugu. (Źródło: „Gmina Terespol 1992-2002” pod red S. Jadcza, EXPRESS PRESS, Lublin 2002)

Obiektami kulturowymi będą świątynie i cmentarze różnych wyznań: katolickie, prawosławne i mizar muzułmański. Ale także obrzędy i zwyczaje religijne, które można obserwować do dzisiejszego dnia. Obiektami ciekawymi ze względów kulturowych są również zachowane tradycyjne budynki wiejskie – domy mieszkalne, budynki gospodarcze (np. stare spichlerze w Neplach i Krzyczewie) oraz zabytki techniki jak wiatrak w Krzyczewie. Jeszcze inną grupę zainteresowania turystycznego tworzą zespoły dworsko-parkowe – w Krzyczewie, w Koroszczyne i w Neplach.

Fot. 7 Kościół Rzymsko-katolicki w Krzyczewie. (fot. A. Polska) Fot. 8 Cerkiew prawosławna w Kobylanach. (fot. A. Polska)

Fot. 9 Mizar w Zastawku. (fot. A. Polska)

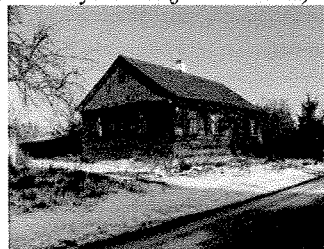
Fot. 10 Drewniany wiatrak w Krzyczewie. (fot. A. Polska)

Fot. 11 Dwór w Koroszczynie. (fot. A. Polska)

Fot. 12 Dwór w Krzyczewie. (fot. A. Polska)

Fot. 13 Spichlerz w Neplach. (fot. A. Polska)

Fot. 14 Drewniany dom mieszkalny w Krzyczewie. (fot. A. Polska)

Obiekty militarne znajdujące się na terenie gminy są elementem bardzo unikalnego założenia i stanowią walor turystyczny bardzo wysokiej rangi. Szczególnie interesujące turystycznie mogą być forty i koszary, które zachowały się w dobrym stanie. Tylko jeden z fortów w Łobaczewie Dużym był wysadzony w powietrze podczas ewakuacji Twierdzy Brześć w 1915 r. Obiekty usytuowane były na planie trzech koncentrycznych okręgów ześrodkowanych w głównej cytadeli zlokalizowanej na wyspie na Bugu. Ich dotychczasowe wykorzystanie turystyczne jest znikome.

Fort. 15 Koszary w Kobylanach. (fot. A. Polska)

Fot. 16 Fort w Łobaczewie Małym. (źródło: Urząd Gminy w Terespolu)

4.4.3. Walory specjalistyczne

Gmina Terespol posiada również walory specjalistyczne warunkujące rozwijanie niektórych form turystyki kwalifikowanej. Jako przykłady wymienić można:

- turystykę pieszą (rajdy, wycieczki itp.),
- turystykę rowerową (wycieczki rowerowe),
- turystykę konną (rajdy, spacer, przejażdżki w zaprzęgach i saniach),
- rekreację „ekstremalną”, np. „szkoły przetrwania”,
- narciarstwo biegowe,
- wędkarstwo,
- myślistwo,
- turystykę kulturalną w formie plenerów artystycznych,
- szkolenia, konferencje itp.

Budowa zbiorników retencyjnych rozszerzyłaby ofertę turystyczną o możliwość uprawiania rekreacji wodnej. W tym momencie ogranicza się ona do niewielkiego zbiornika w miejscowości Kobylany.

Rozwijanie turystyki kwalifikowanej może znacząco uzupełniać rozwój innych, podstawowych dla gminy Terespol form. Należy jednak pamiętać, że udostępnianie walorów specjalistycznych nie może doprowadzać do kolizji funkcjonalno-przestrzennych z formami podstawowymi. W związku z tym, nie można rozwijać w gminie na przykład turystyki motorowej niekorzystnie wpływającej na ochronę przyrody w dolinie Bugu.

4.5. Sytuacja demograficzno-społeczna

4.5.1. Zaludnienie gminy

Gmina wiejska Terespol należy do gęściej zaludnionych terenów północnej części województwa lubelskiego. Jej gęstość zaludnienia w 2006 roku wynosiła 50 osób/km². Jest to najwyższa gęstość zaludnienia wśród gmin wiejskich powiatu bialskiego i jedna z wyższych wielkości

w północnej części województwa lubelskiego. W środkowo-wschodniej części gminy, w dolinie Bugu jest położone miasto Terespol stanowiące funkcjonalnie ośrodek centralny gminy i jednocześnie oddzielną jednostkę administracyjną szczebla podstawowego.

W 2006 roku gmina Terespol liczyła niewiele ponad 7,0 tys. mieszkańców i 141,5 km² powierzchni ogółem w granicach administracyjnych, natomiast miasto tylko 6,0 tys. mieszkańców i tylko 10,1 km² powierzchni. Stąd też gmina wiejska nie rozwija się społecznie i gospodarczo siłą wpływów urbanizacyjnych miasta. Trzonem bazy ekonomicznej gminy są głównie funkcje obsługi transportu międzynarodowego, odpraw celnych i straży granicznej. Gmina Terespol ma także przemysł, składy, bazy i liczne drobne firmy. Taki rozwój nie jest możliwy na terenie małego pod względem powierzchni i stosunkowo gęsto zaludnionego miasta.

Obecnie zarówno gmina jak i miasto Terespol przeżywa stagnację demograficzną. W latach 1998 – 2006 liczba ludności gminy nieznacznie spadła o ponad 350 mieszkańców, to jest o 4,8% (por. tabela 1). Jest to kierunek zmian zgodny z ogólnym trendem demograficznym w Polsce i w Europie Środkowej oraz Wschodniej. Na tle najbliższego otoczenia gminy spadek ten jest największy. Dla porównania w mieście Terespolu spadek liczby ludności w tym okresie wyniósł tylko 1,3%, w powiecie białskim 3,6% a w województwie lubelskim 3,0%.

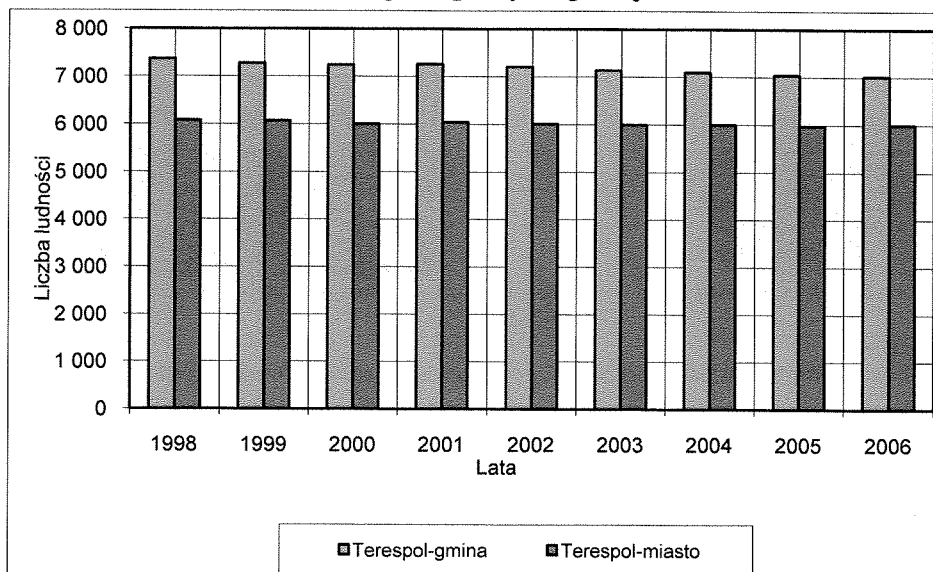
Tabela 1 Stan ludności Terespolu, powiatu białskiego oraz województwa lubelskiego wg faktycznego miejsca zamieszkania w latach 1998 - 2006 z podziałem na miasto oraz gminę (na dzień 31 XII)

Nazwa	Lata								
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 2006/1998
Terespol - gmina	7 369	7 279	7 245	7 260	7 210	7 141	7 097	7 043	7 016 95,2%
Zmiana % w stosunku do roku poprzedniego	-0,07%	-1,22%	-0,47%	0,21%	-0,69%	-0,96%	-0,62%	-0,76%	-0,38%
Terespol - miasto	6 079	6 071	6 008	6 047	6 013	5 999	6 002	5 981	6 002 98,7%
Powiat bialski	118 026	116 474	116 064	115 644	115 348	115 112	114 449	113 975	113 808 96,4%
Województwo lubelskie	2 239 500	2 209 083	2 206 200	2 201 720	2 196 992	2 191 172	2 185 156	2 179 611	2 172 766 97,0%
% ludności powiatu	6,24%	6,25%	6,24%	6,28%	6,25%	6,20%	6,20%	6,18%	6,16%
% ludności województwa	0,33%	0,33%	0,33%	0,33%	0,33%	0,33%	0,32%	0,32%	0,32%

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Dla porównania spadek liczby ludności w analogicznych latach w powiecie białskim wyniósł 3,6% a w skali województwa lubelskiego 3,0%. Głębsze spadki liczby ludności w gminie Terespol wiążą się zapewne z brakiem przyrostu nowych miejsc pracy a nawet ze spadkiem liczby miejsc pracy w istniejących firmach, na przykład, na obszarze Wolnego Obszaru Celnego.

Wykres 1. Stan ludności gminy i miasta Terespolu wg faktycznego miejsca zamieszkania w latach 1998 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

4.5.2. Struktura wieku ludności

Przyczyny spadku liczby ludności istnieją nie tylko w sferze uwarunkowań ekonomicznych, co przejawia się głównie w przewadze emigracji nad imigracją. Są przede wszystkim skutkiem stanu i zmian struktury demograficznej mieszkańców gminy. Zmiany te ilustruje tabela 2 oraz wykresy 2, 3 i 4. Główne przyczyny tkwią w strukturze wieku, wskazującej na starzenie się społeczeństwa a następnie w ujemnym przyroście naturalnym, co ilustrują kolejne tabele 3 i 4.

Tabela 2 Struktura wieku ludności gminy Terespol, na tle miasta, powiatu białskiego i woj. lubelskiego w latach 1998-2006

Nazwa	Lata								
	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina									

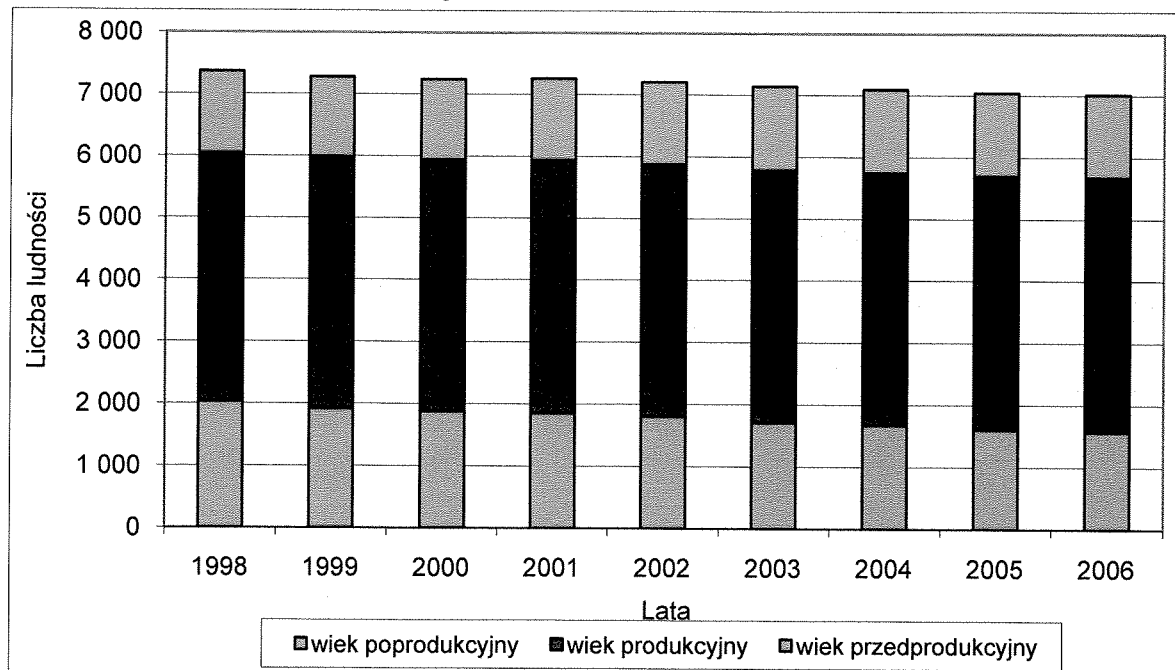
ogółem	7 369	7 279	7 245	7 260	7 210	7 141	7 097	7 043	7 016
w wieku przedprodukcyjnym	2 028	1 917	1 877	1 853	1 802	1 713	1 674	1 606	1 569
w wieku produkcyjnym	4 014	4 070	4 062	4 081	4 073	4 075	4 072	4 094	4 107
w wieku poprodukcyjnym	1 327	1 292	1 306	1 326	1 335	1 353	1 351	1 343	1 340
% ludn. w wieku przedprodukcyjnym	27,5%	26,3%	25,9%	25,5%	25,0%	24,0%	23,6%	22,8%	22,4%
% ludn. w wieku produkcyjnym	54,5%	55,9%	56,1%	56,2%	56,5%	57,1%	57,4%	58,1%	58,5%
% ludności w wieku poprod.	18,2%	17,7%	18,0%	18,3%	18,5%	18,9%	19,0%	19,1%	19,1%
Terespol - miasto									
ogółem	6 079	6 071	6 008	6 047	6 013	5 999	6 002	5 981	6 002
w wieku przedprodukcyjnym	1 702	1 725	1 693	1 618	1 561	1 521	1 502	1 446	1 405
w wieku produkcyjnym	3 509	3 495	3 454	3 560	3 590	3 623	3 640	3 672	3 735
w wieku poprodukcyjnym	868	851	861	869	862	855	860	863	862
% ludn. w wieku przedprod.	28,0%	28,4%	28,2%	26,8%	26,1%	25,4%	25,0%	24,2%	23,4%
% ludn. w wieku produkcyjnym	57,7%	57,6%	57,5%	58,9%	59,7%	60,4%	60,7%	61,4%	62,2%
% ludn. w wieku poprod.	14,3%	14,0%	14,3%	14,3%	14,3%	14,2%	14,3%	14,4%	14,4%
Powiat bialski									
ogółem	118 026	116 474	116 064	115 644	115 348	115 112	114 449	113 975	113 808
w wieku przedprodukcyjnym	33 474	32 945	32 266	31 320	30 446	29 589	28 597	27 835	27 140
w wieku produkcyjnym	62 991	62 211	62 560	63 135	63 864	64 586	65 103	65 595	66 354
w wieku poprodukcyjnym	21 561	21 318	21 238	21 189	21 038	20 937	20 749	20 545	20 314
% ludn. w wieku przedprod.	28,4%	28,3%	27,8%	27,1%	26,4%	25,7%	25,0%	24,4%	23,8%
% ludn. w wieku produkcyjnym	53,4%	53,4%	53,9%	54,6%	55,4%	56,1%	56,9%	57,6%	58,3%
% ludn. w wieku poprod.	18,3%	18,3%	18,3%	18,3%	18,2%	18,2%	18,1%	18,0%	17,8%
Woj. lubelskie									
ogółem	2 239 500	2 209 083	2 206 200	2 201 720	2 196 992	2 191 172	2 185 156	2 179 611	2 172 766
w wieku przedprodukcyjnym	597 174	581 040	564 437	543 529	522 711	502 808	485 531	470 935	456 688
w wieku produkcyjnym	1 289 903	1 276 180	1 287 529	1 301 946	1 317 597	1 331 040	1 341 319	1 348 586	1 352 907
w wieku poprodukcyjnym	352 423	351 863	354 234	356 245	356 684	357 324	358 306	360 090	363 171
% ludn. w wieku przedprod.	26,7%	26,3%	25,6%	24,7%	23,8%	22,9%	22,2%	21,6%	21,0%
% ludn. w wieku produkcyjnym	57,6%	57,8%	58,4%	59,1%	60,0%	60,8%	61,4%	61,9%	62,3%
% ludn. w wieku poprod.	15,7%	15,9%	16,1%	16,2%	16,2%	16,3%	16,4%	16,5%	16,9%

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Na tle miasta Terespolu, powiatu bialskiego i województwa lubelskiego gmina Terespol ma najbardziej niekorzystną strukturę wieku ludności, w tym aż 19,1% mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Z kolei udział wieku przedprodukcyjnego gmina ma nieznacznie niższy niż miasto Terespol i powiat bialski, a jednocześnie wyraźnie wyższy niż przeciętny udział tej grupy w województwie lubelskim. Z istniejących proporcji udziałów ludności w trzech grupach wiekowych w gminie Terespol można wnioskować, że w najbliższym czasie wysoki udział wieku poprodukcyjnego będzie miał wyraźne odbicie w ujemnym przyroście naturalnym. Prawdopodobnie w obrębie wieku produkcyjnego duży

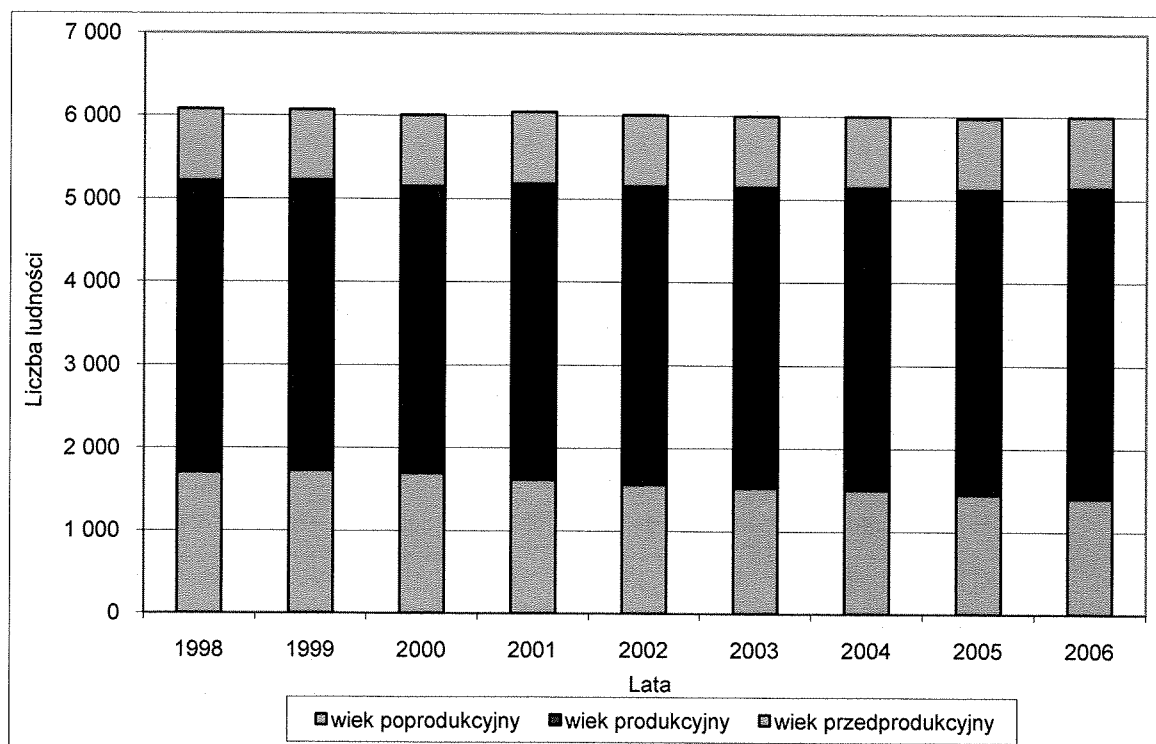
udział mają roczniki starsze, które w najbliższych latach także będą liczebnie zasilaly grupę wieku poprodukcyjnego. Stąd też, przerwanie tej niekorzystnej demograficznie passy w gminie Terespol może być urzeczywistnione przez znaczny przyrost naturalny, a ten przez imigrację.

Wykres 2. Struktura wieku ludności w gminie Terespol

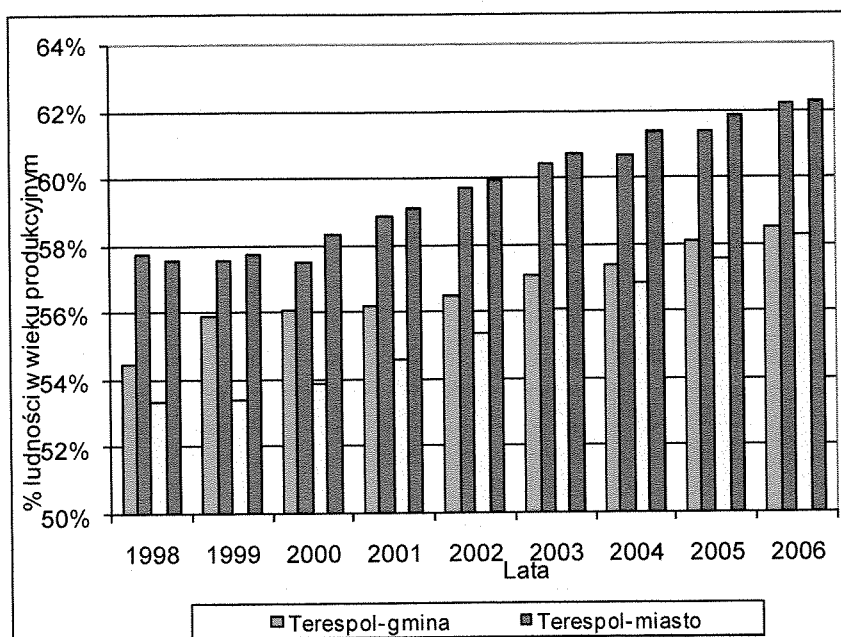
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 3. Struktura wieku ludności w mieście Terespolu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 4. Ludność w wieku produkcyjnym w odniesieniu do ludności ogółem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Sąsiedztwo terytorialne miasta i gminy Terespol oraz intensywne powiązania funkcjonalne między tymi jednostkami administracyjnymi może częściowo wyrównywać dysproporcje ludności między poszczególnymi grupami wiekowymi. Jednakże przyszłość demograficzna gminy musi częściowo być oparta na dodatnim saldzie migracji a w mniejszym stopniu na przyroście naturalnym.

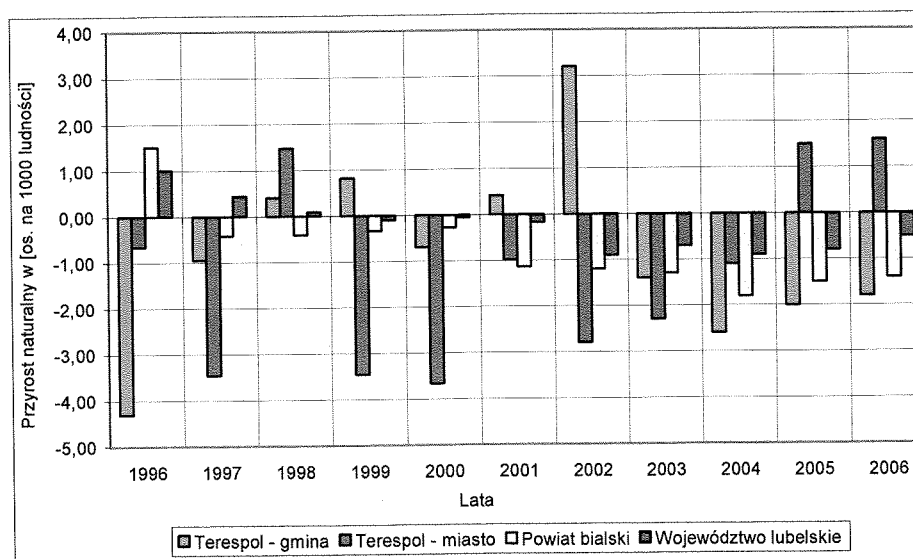
Tabela 3 Przyrost naturalny na 1000 osób w latach 1996 – 2006

Jednostka terytorialna	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina	-4,31	-0,95	0,41	0,82	-0,69	0,41	3,20	-1,40	-2,60	-2,00	-1,80
Terespol - miasto	-0,65	-3,46	1,48	-3,46	-3,66	-0,99	-2,80	-2,30	-1,10	1,50	1,60
Powiat bialski	1,52	-0,42	-0,41	-0,33	-0,28	-1,13	-1,20	-1,30	-1,80	-1,50	-1,40
Województwo lubelskie	1,01	0,44	0,09	-0,10	-0,05	-0,17	-0,90	-0,70	-0,90	-0,80	-0,50

Źródło: Obliczenia autora na podstawie informacji z Banku Danych Regionalnych.

W przyjętym w diagnozie układzie porównawczym gmina Terespol ma najgłębszy, ujemny przyrost naturalny. W okresie 1996 - 2006 miał on przebieg nieregularny. W niektórych latach był dodatni, jak to widać z tabeli 3. Ujemny przyrost naturalny jest w ostatnich latach nieprzerwanym procesem wieloletnim w powiecie bialskim od 1976 roku i w województwie lubelskim od 1999 roku. Jest to powszechny proces demograficzny, występujący w całej centralnej i wschodniej części Europy.

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w gminie i mieście Terespol, w powiecie bialskim i w woj. lubelskim w latach 1996 - 2006

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z tabeli 3

Tabela 4

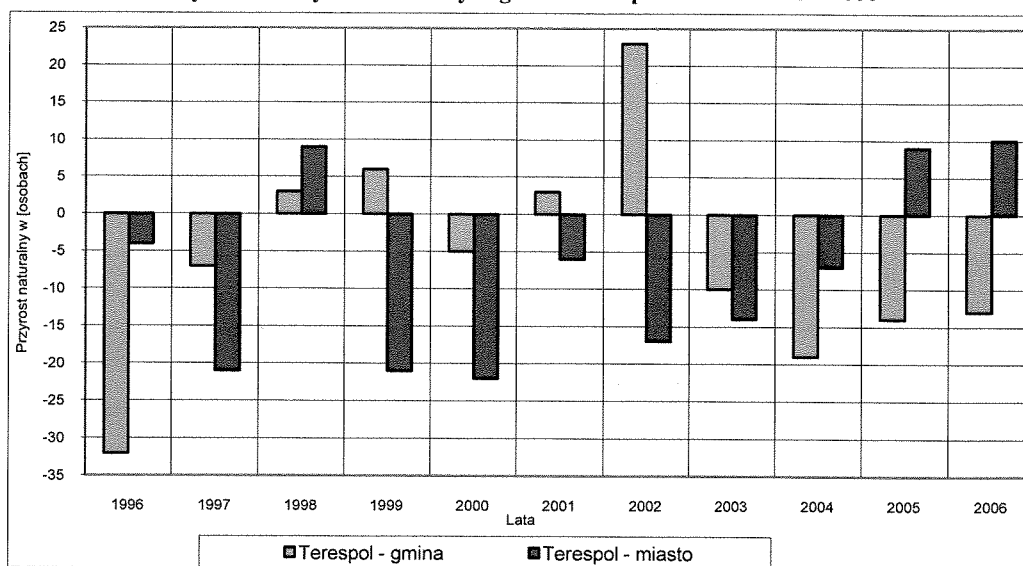
Przyrost naturalny w osobach w latach 1996 – 2006

Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina											
ogółem	-32	-7	3	6	-5	3	23	-10	-19	-14	-13
mężczyźni	-22	-22	8	-5	-3	-5	4	-24	-22	-9	-7
kobiety	-10	15	-5	11	-2	8	19	14	3	-5	-6
Terespol - miasto											
ogółem	-4	-21	9	-21	-22	-6	-17	-14	-7	9	10
mężczyźni	-6	-28	4	-17	-16	-2	-9	-6	-4	2	-8
kobiety	2	7	5	-4	-6	-4	-8	-8	-3	7	18
Powiat bialski											
ogółem	180	-50	-48	-39	-32	-131	-146	-153	-206	-172	-164
mężczyźni	43	-115	-49	-141	-36	-144	-111	-97	-199	-130	-185
kobiety	137	65	1	102	4	13	-35	-56	-7	-42	21
Woj. lubelskie											
ogółem	2 267	985	191	-226	-117	-379	-1 904	-1 546	-2 003	-1 836	-1 182
mężczyźni	601	-293	-422	-937	-497	-771	-1 714	-1 309	-1 676	-1 699	-1 323
kobiety	1 666	1 278	613	711	380	392	-190	-237	-327	-137	141

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Na ujemny przyrost naturalny główny wpływ miała przewaga zgonów mężczyzn (por. tabela 4). Przewaga ta jest wyraźna w dziesięcioleciu 1996 – 2006 w skali województwa lubelskiego i powiatu bialskiego. Jest natomiast zmienna w skali lokalnej, zwłaszcza w takich jednostkach jak gmina i miasto Terespol.

Wykres 7. Przyrost naturalny w gminie Terespol w latach 1996 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

4.5.3. Migracje ludności

Mimo ważnej funkcji międzynarodowej – zespołu przejść granicznych i związanej z nimi infrastruktury, a także towarzyszącej, rynkowej działalności gospodarczej gmina Terespol dotychczas nie skoncentrowała wystarczającej bazy ekonomicznej, w tym firm, aby stworzyć potrzebną mieszkańcom gminy liczbę miejsc pracy. Ujemne saldo migracji jest przeważnie skutkiem nierównowagi na rynku pracy i brakiem poczucia perspektywy polepszenia warunków życia. Gmina Terespol, mimo wyjątkowo ważnych funkcji międzynarodowych dotychczas nie wytworzyła wystarczających czynników przyciągających osadnictwo. Symptodem tego jest ujemne saldo migracji w gminie i w mieście (jak w tabeli 5).

Tabela 5 Migracje na pobyt stały w latach 1996-2006

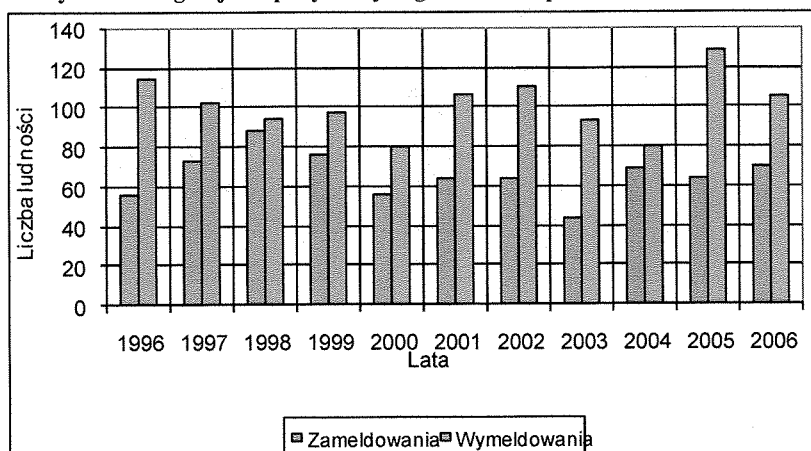
Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina											
zameldowania	56	73	88	76	56	64	64	44	69	64	70
wymeldowania	115	102	94	97	80	107	111	93	80	129	106
różnica	-59	-29	-6	-21	-24	-43	-47	-49	-11	-65	-36

Terespol - miasto											
zameldowania	86	61	73	66	55	83	77	70	87	68	80
wymeldowania	70	74	90	96	73	71	92	75	55	85	93
różnica	16	-13	-17	-30	-18	12	-15	-5	32	-17	-13
Powiat bialski											
zameldowania	1 330	1 211	1 320	1 436	1 190	1 124	1 288	1 208	1 248	1 272	1 362
wymeldowania	1 652	1 600	1 530	1 677	1 552	1 472	1 475	1 446	1 487	1 565	1 544
różnica	-322	-389	-210	-241	-362	-348	-187	-238	-239	-293	-182
Woj. lubelskie											
zameldowania	26 590	26 353	26 125	26 897	23 254	20 645	22 882	23 808	23 808	23 421	24 903
wymeldowania	29 363	28 590	28 417	30 016	26 336	24 367	26 798	28 378	28 268	28 322	31 496
różnica	-2 773	-2 237	-2 292	-3 119	-3 082	-3 722	-3 916	-4 570	-4 460	-4 901	-6 593

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Z danych czterech jednostek administracyjnych wynika, że w każdym układzie, w tym w gminie wiejskiej i w mieście Terespolu a ponadto w powiecie bialskim i w skali województwa lubelskiego saldo migracji jest ciągle ujemne.

Wykres 8. Migracje na pobyt stały w gminie Terespol w latach 1996 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Dane w tabeli 5 i na wykresie 8 wskazują na roczną przewagę emigracji nad imigracją w gminie Terespol. Oznacza to, że w ostatnich latach nie było czynnika wydatnie powstrzymującego mieszkańców przed emigracją.

4.5.4. Ocena sytuacji demograficznej gminy na tle prognoz

Spadek liczby ludności w gminie Terespol jest elementem ogólnej tendencji demograficznej w szerszej skali, w tym w skali powiatu bialskiego i województwa lubelskiego (por tabela 6 oraz wykresy 9 i 10) a także kraju i Europy Środkowo-Wschodniej.

Na tę tendencję składają się zgodnie wszystkie, ściśle powiązane między sobą powszechnie występujące zmiany w strukturach demograficznych. Najważniejsze są trzy przekroje strukturalne, w tym:

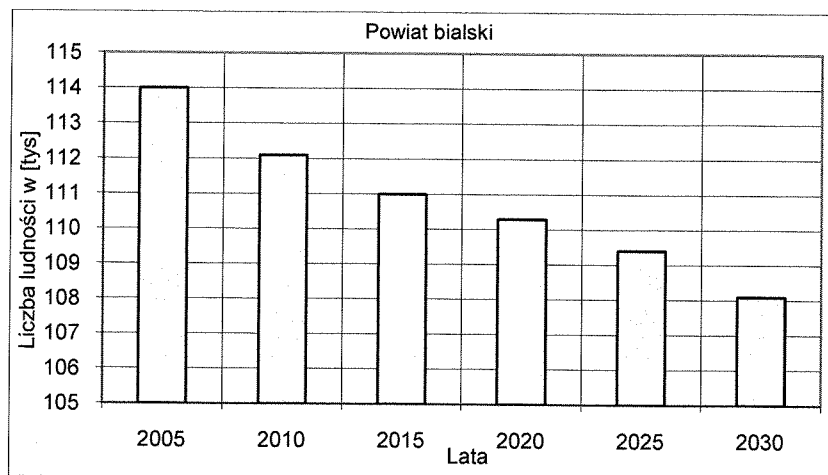
- struktura wieku,
- różnice między zgonami a urodzeniami żywymi – przyrost naturalny,
- różnice między liczbą imigrujących a emigrujących z danego obszaru – saldo migracji.

Tabela 6 Prognoza ludności dla powiatu bialskiego oraz woj. lubelskiego w latach 2010 - 2030

Nazwa	Lata						2030/2005
	2005	2010	2015	2020	2025	2030	
Powiat bialski w tys. [osób]	114	112,1	111	110,3	109,4	108,1	94,8%
Woj. lubelskie w tys. [osób]	2179,6	2151	2125,7	2095,8	2055,5	2000,8	91,8%

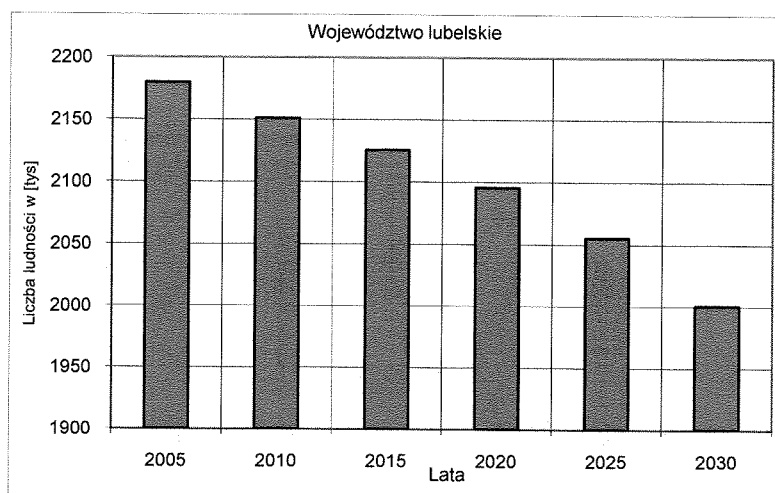
Źródło: Bank Danych Regionalnych

Wykres 9. Prognoza ludności dla powiatu bialskiego w latach 2010-2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 10. Prognoza ludności dla województwa lubelskiego w latach 2010-2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Województwo lubelskie systematycznie zmniejsza liczbę mieszkańców. W prognozie opracowanej przez GUS do 2030 roku spadek ten będzie następował ciągle i w prawie stałym tempie. Liczba ludności województwa w 2030 roku osiągnie poziom ok. 2,0 mln osób to jest 91,8%. Nieco niższe tempo spadku obejmie powiat bialski, który zmniejszy swoją populację do ok. 94,8% stanu z 2005 roku. Obydwie tendencje będą kształtowane trzema wymienionymi czynnikami, w tym ujemnym przyrostem naturalnym, starzeniem się społeczeństwa i ciągle ujemnym saldem migracji do bardziej atrakcyjnych regionów kraju i Europy. Siłą tych tendencji może następować spadek liczby ludności w gminie Terespol. A także w sąsiadującym z nią mieście. Ten niekorzystny proces może mieć swoje odbicie w hamowaniu rozwoju gminy.

4.5.5. Poziom wykształcenia

Ogólny poziom wykształcenia społeczeństwa w gminie Terespol jest niski. Z danych tabeli 6 wynika, że tylko 3,4% społeczeństwa ma wyższe wykształcenie, a kolejne 2,9% średnie policealne. Największą grupę stanowią mieszkańcy gminy z wykształceniem podstawowym (36,8%) a następnie ze średnim zawodowym (ok. 24,0%).

Na ogół lepiej w gminie Terespol wykształcone są kobiety. Mają większe udziały niż mężczyźni w grupie wykształcenia wyższego, policealnego, i średniego ogólnokształcącego. Ponadto przeważają w grupach najniższego poziomu wykształcenia, to jest w grupach wykształcenia podstawowego ukończonego i nieukończonego. Jest to już raczej nie tyle wpływ braku chęci pewnej grupy kobiet do kształcenia, ile wpływ przewagi liczebnej kobiet nad mężczyznami w starszych grupach wieku. Przewaga ta wynika z przeciętnie dłuższego okresu życia kobiet niż mężczyzn. Jest to obecnie zjawisko powszechne.

Tabela 7 Liczba mieszkańców wg poziomu wykształcenia w 2002 roku

Nazwa	Wykształcenie							
	ogółem	wyższe	policealne	średnie ogólnokształcące	średnie zawodowe	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia
Terespol gmina								
ogółem	5 973	205	172	527	1 432	1 069	2 195	373
% ogółu		3,43%	2,88%	8,82%	23,97%	17,90%	36,75%	6,24%
mężczyźni	2 917	80	54	155	789	718	991	130

% ogółu	48,84%	2,74%	1,85%	5,31%	27,05%	24,61%	33,97%	4,46%
kobiety	3 056	125	118	372	643	351	1 204	243
% ogółu	51,16%	4,09%	3,86%	12,17%	21,04%	11,49%	39,40%	7,95%
Terespól miasto								
ogółem	4 988	406	297	1 006	1 088	652	1 344	195
% ogółu		8,14%	5,95%	20,17%	21,81%	13,07%	26,94%	3,91%
mężczyźni	2 388	178	89	383	644	417	610	67
% ogółu	47,87%	7,45%	3,73%	16,04%	26,97%	17,46%	25,54%	2,81%
kobiety	2 600	228	208	623	444	235	734	128
% ogółu	52,13%	8,77%	8,00%	23,96%	17,08%	9,04%	28,23%	4,92%
Powiat bialski								
ogółem	94 273	4 609	2 858	5 842	16 030	21 790	36 570	6 574
% ogółu		4,89%	3,03%	6,20%	17,00%	23,11%	38,79%	6,97%
Województwo lubelskie								
ogółem	1 837 955	173 237	64 597	155 264	354 140	373 792	618 242	98 683
% ogółu		9,43%	3,51%	8,45%	19,27%	20,34%	33,64%	5,37%
mężczyźni	884 211	73 701	15 131	46 978	182 408	231 557	297 264	37 172
% ogółu	48,11%	8,34%	1,71%	5,31%	20,63%	26,19%	33,62%	4,20%
kobiety	953 744	99 536	49 466	108 286	171 732	142 235	320 978	61 511
% ogółu	51,89%	10,44%	5,19%	11,35%	18,01%	14,91%	33,65%	6,45%

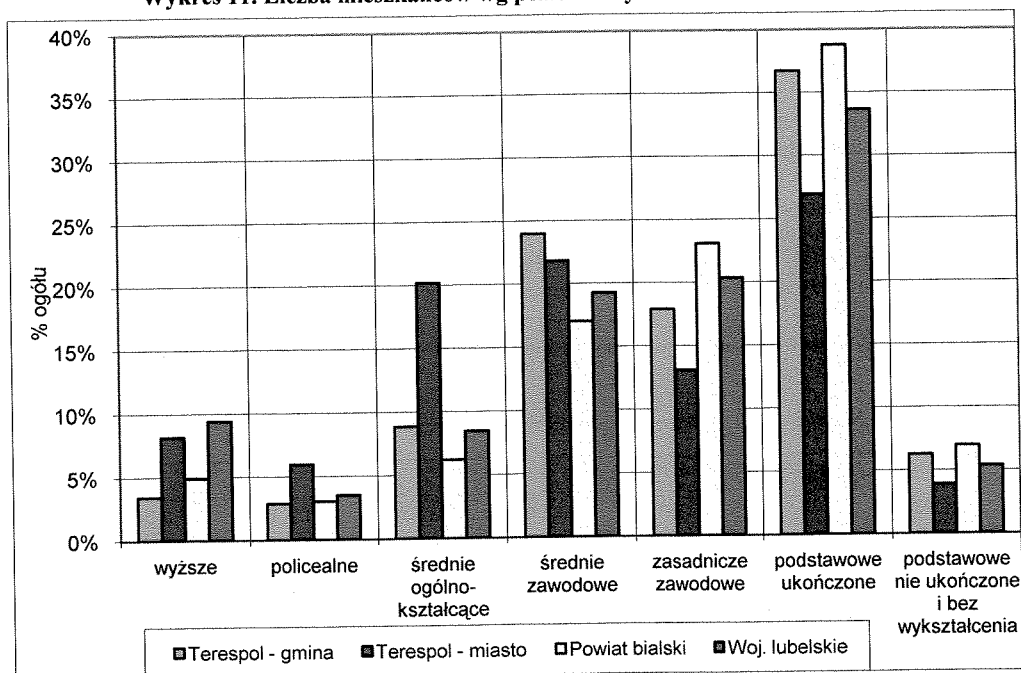
Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 – Województwo lubelskie

W sąsiadującym z gminą mieście Terespól poziom wykształcenia jest znacznie wyższy i to w trzech najwyższych grupach, w tym w wykształceniu wyższym, policealnym i średnim ogólnokształcącym. Na tę różnicę składa się wieloletni wpływ lokalnej urbanizacji środowiska społecznego. Miasta bez wyjątku miały i mają nieco wyższy przeciętny poziom wykształcenia niż tereny wiejskie.

Poziom wykształcenia w gminie Terespól jest zaskakująco niski także na tle ziemskiego powiatu bialskiego, zwłaszcza pod względem wykształcenia wyższego, jak i policealnego. Jest to prawdopodobnie wpływ siedemnastotysięcznego miasta w tym powiecie – Międzyrzecz Podlaskiego i drugiego ośrodka miejskiego – Terespoła. Przewaga ta nad gminą Terespól jest jednak niewielka.

Najbardziej niekorzystnie przedstawia się poziom wykształcenia w gminie Terespól na tle całego województwa lubelskiego, w którym jest 41 miast i ponad 46% mieszkającej w nich ludności województwa. Województwo lubelskie skupia znaczący potencjał szkół wyższych, powiększony o szkoły prywatne, zwłaszcza w ostatnim dziesięcioleciu. Stąd też dynamika wzrostu poziomu wykształcenia jest wysoka, zwłaszcza na terenach zurbanizowanych, to jest w miastach i w ich bezpośrednim otoczeniu. Proces ten ma jeszcze obecnie na tyle niskie natężenie, że w gminach odległych od regionalnych i subregionalnych centrów kształcenia nie zaznaczyły się wyraźnie jego efekty.

Wykres 11. Liczba mieszkańców wg poziomu wykształcenia w 2002 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002

Coraz wyższa aktywność kształcenia mieszkańców województwa nie osiągnęła jeszcze zadowalających rezultatów w takich gminach jak Terespól. Jest to zjawisko tylko częściowo uzasadnione dużą odległością od centrów kształcenia. Dobrze rozwinięta funkcja obsługi współpracy

międzynarodowej uzasadniałaby nieco wyższy ogólny poziom wykształcenia niż dotychczas został osiągnięty w tej gminie. Mogło to by mieć wpływ na aktywizację lokalnego rynku pracy.

4.6. Lokalny rynek pracy

4.6.1. Zatrudnienie

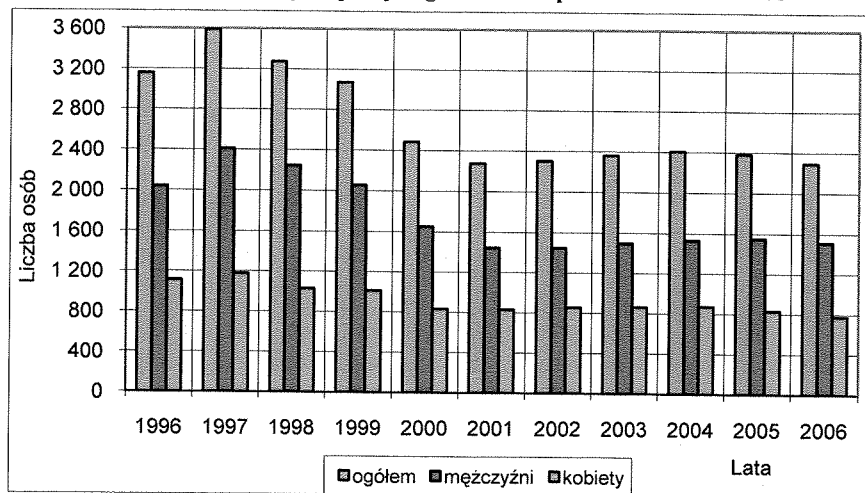
Gmina Terespol należy nadal do najatrakcyjniejszych gmin w województwie lubelskim pod względem podaży pracy. W 2006 roku na 4107 mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym przypadało 2292 miejsca pracy poza rolnictwem indywidualnym i mikroprzedsiębiorstwami zatrudniającymi do 9-ciu osób. Stanowiło to 558 miejsc pracy na 1 tys. mieszkańców gminy. Jest to wskaźnik wyjątkowo wysoki, chociaż wiadomo, że znaczna część zatrudnionych dojeżdża do pracy spoza gminy.

Tabela 8 Liczba osób pracujących w głównym miejscu pracy w gminie Terespol w latach 1996–2006

Zatrudnieni	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 2006/1 996
Ogółem	3 157	3 590	3 277	3 070	2 485	2 276	2 305	2 361	2 406	2 383	2 292 72,6%
Mężczyźni	2 043	2 413	2 247	2 059	1 651	1 443	1 448	1 497	1 551	1 551	1 514 74,1%
Kobiety	1 114	1 177	1 030	1 011	834	833	857	864	874	831	778 69,8%

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 12. Liczba osób pracujących w głównym miejscu pracy w gminie Terespol w latach 1996-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Mimo dobrego nasycenia gminy miejscami pracy w ostatnim dziesięcioleciu ich liczba spadła do poziomu 72,6% stanu z 1996 roku. W szybszym tempie spadała liczba zatrudnionych kobiet do 69,8% a mężczyzn do 74,1%. Stąd też wiodącym problemem na lokalnym rynku pracy w gminie Terespol jest dynamiczny spadek liczby miejsc pracy i głęboka nierównowaga zatrudnienia mężczyzn i kobiet na niekorzyść kobiet.

Struktura podaży pracy w gminie jest także niekorzystna w podziale na sektory własności. W latach 1999 – 2003 kształtował się odpowiednio na poziomie 21,5% i 30,9%. Wprawdzie udział sektora prywatnego w tych latach wzrósł, ale głównie kosztem spadku liczby miejsc pracy w sektorze publicznym i przy niewielkim wzroście zatrudnienia w sektorze prywatnym.

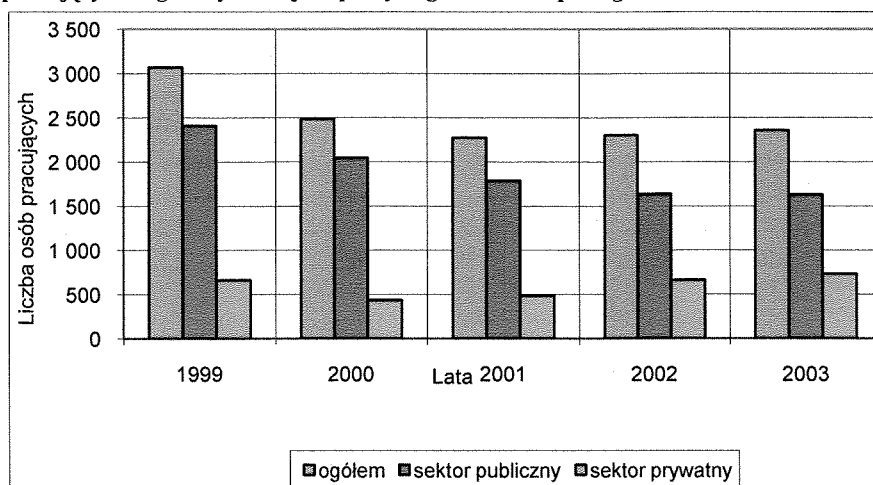
Tabela 9 Liczba osób pracujących w głównym miejscu pracy wg sektorów własności w latach 1999 – 2003

Nazwa	Lata				
	1999	2000	2001	2002	2003
Terespol - gmina					
ogółem	3 070	2 485	2 276	2 305	2 361
sektor publiczny	2 409	2 050	1 791	1 641	1 631
sektor prywatny	661	435	485	664	730
Terespol - miasto					
ogółem	1 402	1 414	1 335	1 425	1 424
sektor publiczny	666	1 008	959	1 113	1 054
sektor prywatny	736	406	376	312	370
Powiat bialski					
ogółem	15 022	13 755	12 646	12 922	12 914
sektor publiczny	8 794	8 467	7 312	7 788	7 536

sektor prywatny	6 228	5 288	5 334	5 134	5 378
Woj. lubelskie					
ogółem	398 961	367 176	348 931	337 654	335 255
sektor publiczny	233 010	218 843	202 553	197 603	192 983
sektor prywatny	165 951	148 333	146 378	140 051	142 272

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 13. Liczba osób pracujących w głównym miejscu pracy w gminie Terespol wg sektorów własności w latach 1999-2003

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Dane w tabeli 9 wskazują, że wyraźna przewaga zatrudnienia w sektorze publicznym utrzymuje się także w mieście Terespolu, w powiecie białskim i w woj. lubelskim.

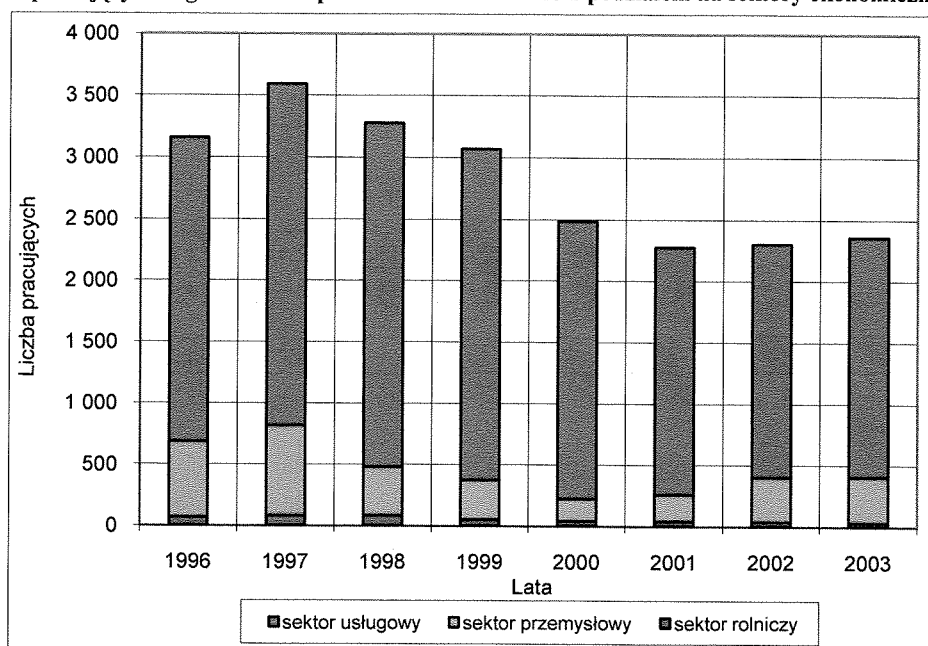
Tabela 10 Liczba osób pracujących wg sektorów ekonomicznych w latach 1996 – 2003

Nazwa	Lata							
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Terespol - gmina								
ogółem	3 157	3 590	3 277	3 070	2 485	2 276	2 305	2 361
w tym kobiety	1 114	1 177	1 030	1 011	834	833	857	864
sektor rolniczy								
ogółem	71	83	87	54	42	44	38	35
w tym kobiety	24	24	20	15	13	12	10	9
sektor przemysłowy								
ogółem	615	735	394	320	181	215	363	369
w tym kobiety	235	263	157	122	64	79	151	128
sektor usługowy								
ogółem	2 471	2 772	2 796	2 696	2 262	2 017	1 904	1 957
w tym kobiety	855	890	853	874	757	742	696	727
Terespol - miasto								
ogółem	1 783	1 749	1 727	1 402	1 414	1 335	1 425	1 424
w tym kobiety	806	828	830	703	615	557	572	595
sektor rolniczy								
ogółem	1	13	2	2	2	2	1	1
w tym kobiety	0	0	0	0	0	0	0	0
sektor przemysłowy								
ogółem	99	139	304	261	155	229	193	220
w tym kobiety	41	41	103	120	63	64	40	52
sektor usługowy								
ogółem	1 683	1 597	1 421	1 139	1 257	1 104	1 231	1 203
w tym kobiety	765	787	727	583	552	493	532	543
Powiat bialski								
ogółem	16 389	16 872	16 719	15 022	13 755	12 646	12 922	12 914
w tym kobiety	8 325	8 482	8 477	7 686	7 179	6 583	6 629	6 639

sektor rolniczy								
ogółem	1 021	1 008	923	783	671	572	435	431
w tym kobiety	230	207	217	180	143	126	83	80
sektor przemysłowy								
ogółem	4 072	4 457	4 669	3 998	3 449	3 500	3 388	3 435
w tym kobiety	1 896	1 991	2 153	1 826	1 666	1 608	1 434	1 512
sektor usługowy								
ogółem	11 296	11 407	11 127	10 241	9 635	8 574	9 099	9 048
w tym kobiety	6 199	6 284	6 107	5 680	5 370	4 849	5 112	5 047
Woj. lubelskie								
ogółem	423 278	425 298	419 579	398 961	367 176	348 931	337 654	335 255
w tym kobiety	213 559	213 212	212 132	203 874	188 754	181 411	176 497	173 149
sektor rolniczy								
ogółem	9 895	9 743	8 801	7 527	6 389	5 900	5 162	4 925
w tym kobiety	2 540	2 461	2 348	2 048	1 698	1 527	1 382	1 283
sektor przemysłowy								
ogółem	152 970	157 240	151 692	140 158	124 268	115 113	109 100	107 989
w tym kobiety	51 282	52 036	50 046	45 329	39 909	37 255	35 042	33 665
sektor usługowy								
ogółem	260 413	258 315	259 086	251 276	236 519	227 918	223 392	222 341
w tym kobiety	159 737	158 715	159 738	156 497	147 147	142 629	140 073	138 201

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 14. Liczba osób pracujących w gminie Terespol w latach 1996 – 2003 z podziałem na sektory ekonomiczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Z kolei struktura zatrudnienia w gminie w podziale na sektory własności odpowiada współczesnym standardom strukturalnym. Wyraźnie przeważa zatrudnienie w usługach, a następnie w sektorze przemysłowym. Najmniejsze jest zatrudnienie w rolnictwie poza indywidualnymi gospodarstwami rolnymi (dane w tabeli 10 i na wykresie 14). Jednakże jest to głównie sektor usług publicznych związanych z obsługą celną przejść granicznych. Jest to również straż graniczna. Część usług sektora publicznego jest związana z obsługą lokalną, w tym głównie z oświatą. Niewielki pod względem zatrudnienia sektor przemysłowy skupia się przeważnie w WOC w Małaszewiczach.

4.6.2. Bezrobocie

Względnie duża koncentracja liczby miejsc pracy na terenie gminy Terespol wiąże się z relatywnie wysokim poziomem bezrobocia. Wprawdzie od 2000 roku jego poziom obniża się w nieznacznym tempie, jednakże jego poziom w 2006 roku był ciągle wysoki i wynosił ponad 400 osób (por. tabela 11 i wykres 15). Na podobnym poziomie kształtowało się bezrobocie w sąsiednim mieście Terespolu, przy znacznie niższej liczbie miejsc pracy. W obydwu jednostkach administracyjnych liczba bezrobotnych spada, co prawdopodobnie wiąże się z emigracją zarobkową, jak to ma miejsce powszechnie w powiecie białskim, w województwie lubelskim a także w kraju. Na tle ogólnej liczby ludności bezrobocie w gminie Terespol pozostaje na podobnym poziomie jak średnio w powiecie białskim i w woj. lubelskim. Podobny relatywny poziom bezrobocia ma także miasto Terespol (por. tabela 11 i wykres 16).

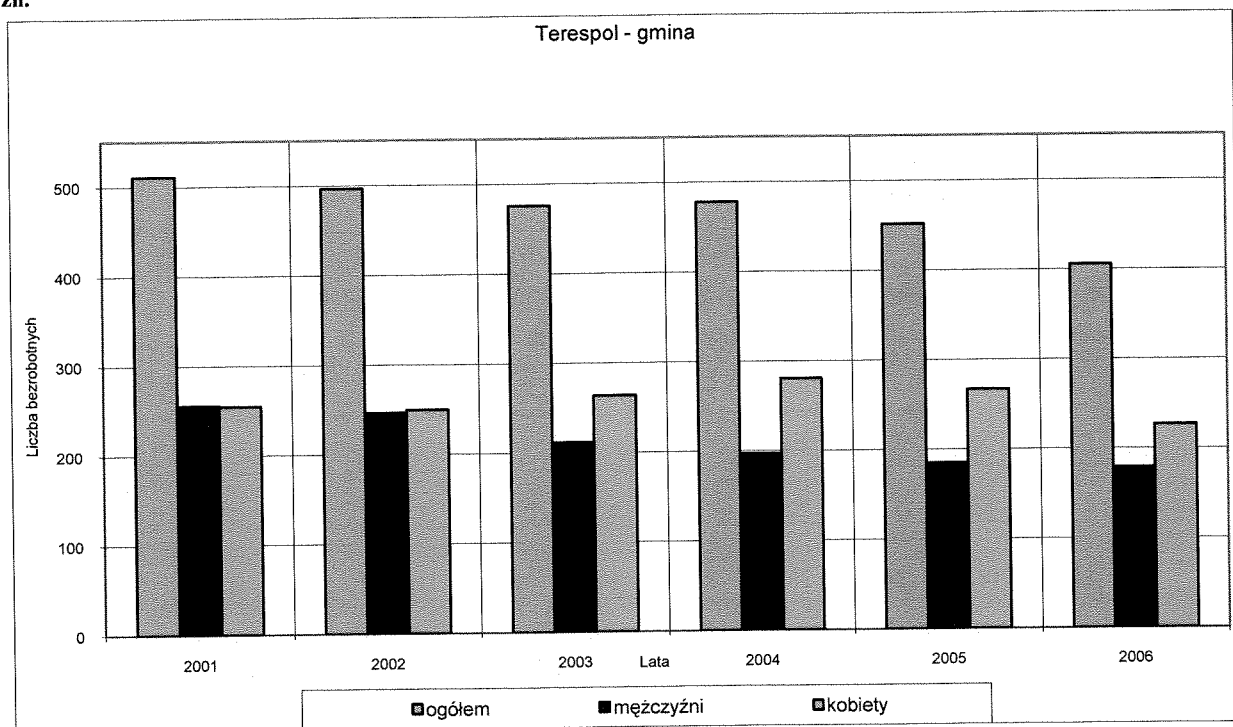
Tabela 11 Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w latach 1998 - 2006

Nazwa	Lata
-------	------

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina									
ogółem	b.d.	b.d.	b.d.	511	497	476	478	452	406
mężczyźni	b.d.	b.d.	b.d.	256	247	212	197	185	179
kobiety	b.d.	b.d.	b.d.	255	250	264	281	267	227
% ogółu mieszkańców	b.d.	b.d.	b.d.	7,04%	6,89%	6,67%	6,74%	6,42%	5,79%
Terespol - miasto									
ogółem	b.d.	b.d.	b.d.	438	440	431	464	437	374
mężczyźni	b.d.	b.d.	b.d.	222	231	214	220	211	179
kobiety	b.d.	b.d.	b.d.	216	209	217	244	226	195
% ogółu mieszkańców	b.d.	b.d.	b.d.	7,24%	7,32%	7,18%	7,73%	7,31%	6,23%
Powiat bialski									
ogółem	5 397	7 279	7 869	8 819	9 016	8 891	8 516	8 075	7 211
mężczyźni	2 442	3 624	3 875	4 539	4 694	4 632	4 426	4 168	3 696
kobiety	2 955	3 655	3 994	4 280	4 322	4 259	4 090	3 907	3 515
% ogółu mieszkańców	4,57%	6,25%	6,78%	7,63%	7,82%	7,72%	7,44%	7,08%	6,34%
Woj. lubelskie									
ogółem	117 136	148 096	159 717	178 980	178 879	174 529	164 752	156 832	141 763
mężczyźni	52 439	71 375	75 957	90 003	92 000	89 029	83 377	78 474	68 439
kobiety	64 697	76 721	83 760	88 977	86 879	85 500	81 375	78 358	73 324
% ogółu mieszkańców	5,23%	6,70%	7,24%	8,13%	8,14%	7,97%	7,54%	7,20%	6,52%

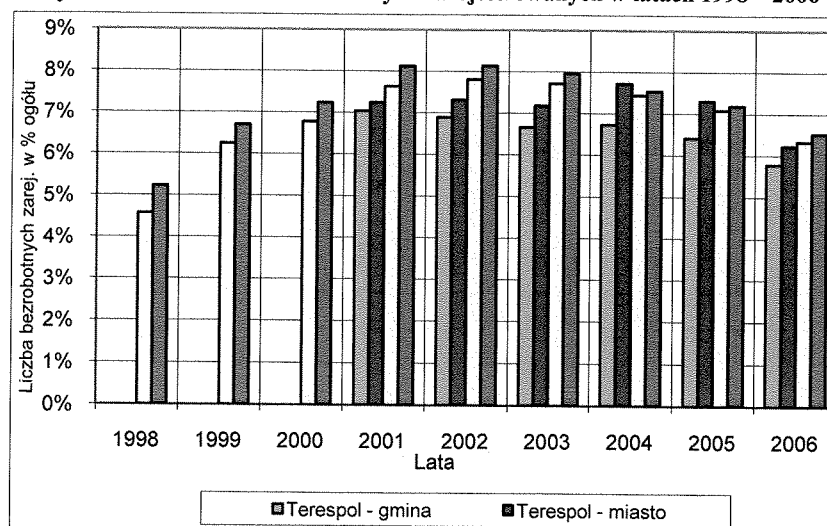
Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych, WUP w Lublinie

Wykres 15. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Terespol w latach 2001 – 2006 z podziałem na grupy kobiet i mężczyzn.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych, WUP w Lublinie

Wykres 16. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w latach 1998 – 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Regionalnych

Lokalny rynek pracy gminy Terespol zasługuje na niejednoznaczną ocenę. Jego stroną pozytywną jest relatywnie wysoka podaż miejsc pracy, zwłaszcza na tle innych gmin wiejskich w woj. lubelskim i utrzymująca się tendencja spadku bezrobocia. Pozytywnie można też ocenić strukturę zatrudnienia w sektorach ekonomicznych. Zdecydowanie przeważa zatrudnienie w sektorze usług nad sektorem przemysłowym. Jednakże w tej dobrze przygotowanej terenowo i infrastrukturalnie gminie do lokalizacji nowych zakładów przemysłowych, głównie w Wolnym Obszarze Celnym nie ma wyraźnego zainteresowania alokacją kapitału w tym sektorze i w tym miejscu, podobnie jak na innych, inwestycyjnie przygotowanych terenach w gminie.

Negatywnych cech lokalnego rynku pracy w gminie Terespol jest kilka. Poza bezwzględnym, wysokim rozmiarem bezrobocia w gminie i w sąsiadującym z nią mieście Terespol najbardziej dotkliwym procesem jest spadek liczby miejsc pracy, szybszy niż spadek bezrobocia. Obydwu tym procesom towarzyszy nieprzerwana emigracja mieszkańców gminy. Ponadto niekorzystna jest struktura własnościowa podmiotów gospodarczych, tworzących miejsca pracy. Większość miejsc pracy koncentruje się w sektorze publicznym. Jeszcze jedną słabą stroną rynku pracy gminy Terespol jest nierównowaga płci w zatrudnieniu. Większość zatrudnionych stanowią mężczyźni, większością bezrobotnych są kobiety.

W ogólnej ocenie rynku pracy gminy Terespol należy podkreślić, że wyraźną przyczyną problemów ekonomicznych i społecznych jest niedorozwój bazy ekonomicznej, opartej głównie na gospodarce rynkowej, czyli na prywatnej przedsiębiorczości. Brak tego rozwoju jest nie tyle spowodowany czynnikami endogenicznymi gminy, ile ogólną sytuacją ekonomiczną kraju.

4.7. Podmioty gospodarki narodowej

Poziom rozwoju bazy ekonomicznej gminy Terespol jest ciągle zbyt niski aby można było generować korzyści stymulujące rozwój. Trzonem bazy jest przedsiębiorczość, która tworzy zbyt niski udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych i w konsekwencji zbyt niski udział w podaży miejsc pracy. Z danych zawartych w tabeli 12 oraz na wykresach 17 i 18 wynika bardzo niskie „nasylenie” gminy przedsiębiorczością. Wskaźniki liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 1,0 tys. mieszkańców gminy są prawie dwukrotnie niższe niż w mieście. Są także znacznie niższe niż w powiecie białskim i dwukrotnie niższe niż w skali województwa lubelskiego.

Tabela 12 Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON w latach 1995-2006

Nazwa	Lata											
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina												
liczba podmiotów	103	108	136	148	163	180	215	225	240	235	240	263
liczba ludności	7 542	7 419	7 374	7 369	7 279	7 245	7 260	7 210	7 141	7 097	7 043	7 016
liczba podm. /1000 mieszk.	13,66	14,56	18,44	20,08	22,39	24,84	29,61	31,21	33,61	33,11	34,08	37,49
Terespol - miasto												
liczba podmiotów	176	227	253	292	324	344	343	356	378	377	381	383
liczba ludności	6 100	6 112	6 076	6 079	6 071	6 008	6 047	6 013	5 999	6 002	5 981	6 002
liczba podm. /1000 mieszk.	28,85	37,14	41,64	48,03	53,37	57,26	56,72	59,21	63,01	62,81	63,70	63,81
Powiat bialski												
liczba podmiotów	2 971	3 266	3 890	4 377	4 564	4 684	5 055	5 422	5 754	5 332	5 393	5 571

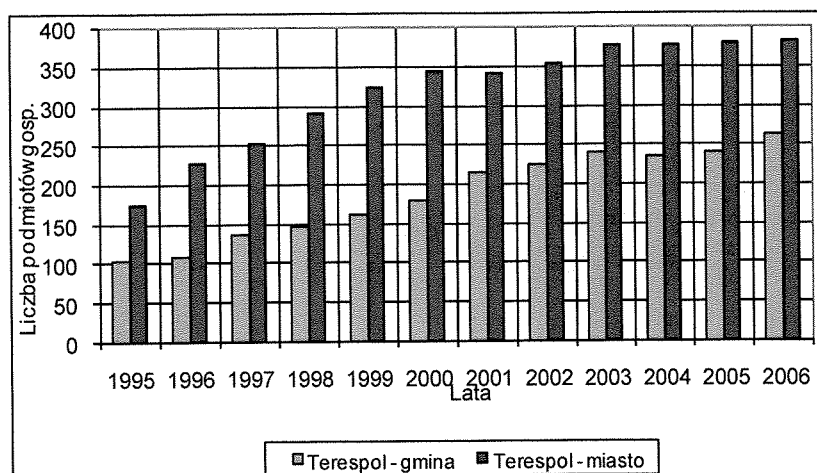
liczba ludności	118 985	118 726	118 360	118 026	116 474	116 064	115 644	115 348	115 112	114 449	113 975	113 808
liczba podm. /1000 mieszk.	24,97	27,51	32,87	37,09	39,18	40,36	43,71	47,01	49,99	46,59	47,32	48,95
Woj. lubelskie												
liczba podmiotów	88 005	100 423	110 335	121 722	129 132	134 003	142 691	149 411	154 849	149 478	149 019	150 579
liczba ludności	2 244 628	2 244 212	2 241 952	2 239 500	2 209 083	2 206 200	2 201 720	2 196 992	2 191 172	2 185 156	2 179 611	2 172 766
liczba podm. /1000 mieszk.	39,21	44,75	49,21	54,35	58,46	60,74	64,81	68,01	70,67	68,41	68,37	69,30

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Dynamika rozwoju przedsiębiorczości jest jednak bardzo korzystna. Liczba firm w gminie systematycznie rośnie. W latach 1995 – 2006 wzrost liczby podmiotów gospodarczych ogółem rynkowych i nierynkowych na tym terenie wyniósł 255,3%. W tym czasie dynamika ta w mieście Terespolu wyniosła 217,6%, w powiecie białskim 187,5% a w skali województwa lubelskiego 171,1%. Mimo ciągle najniższej liczby i wskaźników nasycenia gminy podmiotami gospodarczymi dynamika wzrostu ich liczby jest najwyższa.

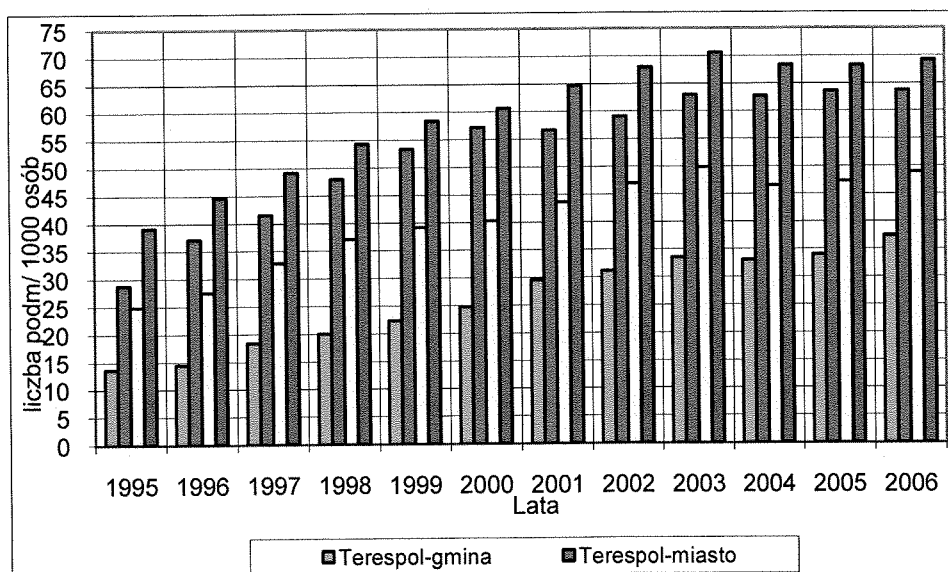
Na wysoką dynamikę wzrostu liczby podmiotów gospodarczych największy wpływ ma przyrost małych firm. Z natury wolniej przyrasta liczba podmiotów sektora publicznego a duże firmy raczej redukują lub likwidują swoją działalność na tym terenie.

Wykres 17. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON w latach 1995-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 18. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 1995-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Na stagnację gospodarczą w gminie Terespol mają zasadniczy wpływ dwie kontrtendencje. Jedną, niekorzystną tendencją jest spadek liczby miejsc pracy w istniejących dużych i średnich firmach, natomiast drugą jest rozwój małych firm lecz tworzący znacznie niższą ilościowo podaż pracy.

Dane zawarte w tabeli 12 i na wykresie 19 wskazują na proporcje wpływu sektora publicznego i prywatnego na ogólną dynamikę wzrostu liczby podmiotów gospodarczych w gminie Terespol. Mimo wysokiej dynamiki wzrostu liczby jednostek sektora publicznego ich liczba jest na tyle mała, że niewiele wpływa na ogólną dynamikę wzrostu i globalną liczbę wszystkich podmiotów gospodarczych. Zasadniczy wpływ na dynamikę i ogólną liczbę podmiotów gospodarczych ma sektor prywatny (por. wykres 19).

Tabela 13 Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w systemie REGON z podziałem na sektor publiczny i prywatny

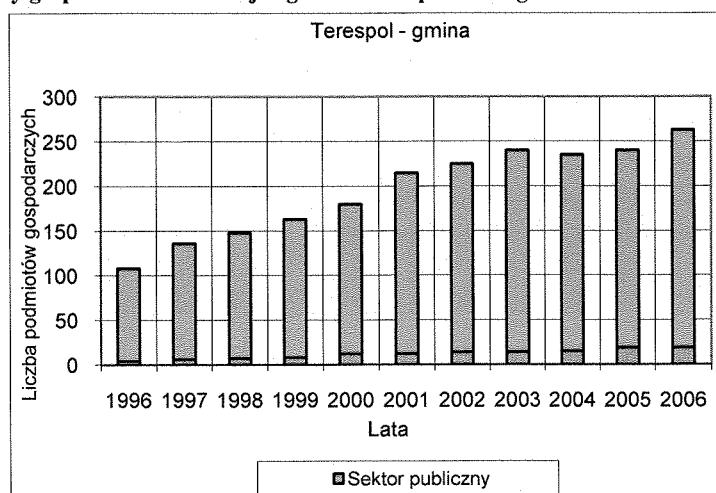
Sektor publiczny											
Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina											
Ogółem	4	6	7	8	12	12	14	14	15	19	19
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	3	5	4	5	9	10	12	12	13	15	15
spółki handlowe	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Terespol - miasto											
Ogółem	14	14	15	17	19	19	20	20	20	20	20
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	12	12	10	13	15	14	15	15	15	15	15
spółki handlowe	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Powiat bialski											
Ogółem	233	235	250	263	289	269	277	278	280	283	288
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	108	112	102	125	159	205	213	213	216	212	216
przedsiębiorstwa państwowe	6	6	6	6	6	6	6	5	3	3	3
spółki handlowe	6	5	8	7	8	8	8	8	8	8	8
Woj. lubelskie											
Ogółem	3 589	3 941	4 323	4 893	5 684	5 734	5 933	6 039	6 048	6 054	6 069
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	1 920	2 005	1 853	2 323	3 162	3 999	4 162	4 263	4 300	4 278	4 289
przedsiębiorstwa państwowe	183	155	136	119	114	108	104	100	56	52	35
spółki handlowe	176	167	181	184	195	193	195	179	174	174	170

Sektor prywatny											
Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol - gmina											
Ogółem	104	130	141	155	168	203	211	226	220	221	244
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	78	95	101	113	123	152	161	173	157	154	170
spółki handlowe	14	16	18	19	20	21	19	22	26	27	33
spółdzielnie	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2
stowarzyszenia i organizacje społeczne	0	8	8	8	9	9	8	9	9	9	9
Terespol - miasto											
Ogółem	213	239	277	307	325	324	336	358	357	361	363
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	177	199	233	256	266	265	278	297	292	292	295
spółki handlowe	14	13	13	13	15	16	16	16	18	24	22
spółdzielnie	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2	2
stowarzyszenia i organizacje społeczne	1	2	2	3	6	6	6	6	6	6	7
Powiat bialski											
Ogółem	3 033	3 655	4 127	4 301	4 395	4 786	5 145	5 476	5 052	5 110	5 283

osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 554	2 976	3 370	3 499	3 536	3 892	4 247	4 552	4 105	4 112	4 265
spółki handlowe	106	116	121	127	145	161	169	177	187	209	214
spółdzielnie	86	87	86	85	77	75	73	72	69	69	68
stowarzyszenia i organizacje społeczne	6	165	171	180	194	207	203	214	220	228	234
Woj. lubelskie											
Ogółem	96 834	106 394	117 399	124 239	128 319	136 957	143 478	148 810	143 430	142 965	144 510
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	80 795	88 401	97 500	102 872	105 149	112 365	118 221	122 835	116 849	115 697	116 433
spółki handlowe	3 487	3 782	4 047	4 321	4 676	5 363	5 958	6 318	6 639	6 913	7 154
spółdzielnie	1 421	1 400	1 387	1 360	1 321	1 297	1 283	1 267	1 247	1 246	1 237
stowarzyszenia i organizacje społeczne	928	1 467	1 659	1 901	2 663	3 700	3 752	3 995	4 243	4 497	4 706

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 19. Podmioty gospodarki narodowej w gminie Terespol według sektorów własności w latach 1996-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wysoka dynamika wzrostu liczby firm sektora prywatnego obejmuje nie tylko gminę Terespol ale także sąsiadujące z nią miasto, powiat bialski i województwo lubelskie. Głównym składnikiem przyrastającej liczby prywatnych podmiotów gospodarczych są zakłady osób fizycznych, zakładających działalność gospodarczą. Są to przeważnie mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające nie więcej niż 9 osób.

Z danych porównawczych tabeli 13 i wykresu 19 wynika, że najwyższą dynamiką wzrostu liczby firm prywatnych, głównie zakładów osób fizycznych charakteryzuje się gmina Terespol. W latach 1996 – 2006 wzrost ten wyniósł 234,6%. W tym czasie w mieście dynamika ta wyniosła 170,4%, w powiecie bialskim 174,2% a w woj. lubelskim 149,2%.

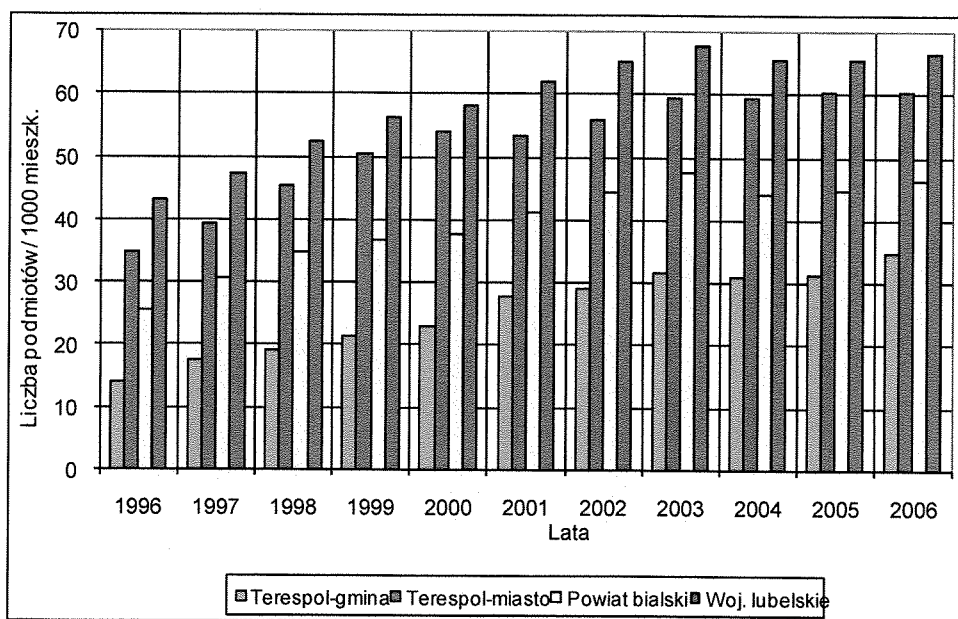
Tabela 14 Podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym przypadające na 1000 osób

Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terrespol - gmina											
liczba podmiotów	104	130	141	155	168	203	211	226	220	221	244
liczba ludności	7 419	7 374	7 369	7 279	7 245	7 260	7 210	7 141	7 097	7 043	7 016
liczba podm. /1000 mieszk.	14,02	17,63	19,13	21,29	23,19	27,96	29,26	31,65	31,00	31,38	34,78
Terrespol - miasto											
liczba podmiotów	213	239	277	307	325	324	336	358	357	361	363
liczba ludności	6 112	6 076	6 079	6 071	6 008	6 047	6 013	5 999	6 002	5 981	6 002
liczba podm. /1000 mieszk.	34,85	39,34	45,57	50,57	54,09	53,58	55,88	59,68	59,48	60,36	60,48
Powiat bialski											

liczba podmiotów	3 033	3 655	4 127	4 301	4 395	4 786	5 145	5 476	5 052	5 110	5 283
liczba ludności	118 726	118 360	118 026	116 474	116 064	115 644	115 348	115 112	114 449	113 975	113 808
liczba podm. /1000 mieszk.	25,55	30,88	34,97	36,93	37,87	41,39	44,60	47,57	44,14	44,83	46,42
Woj. lubelskie											
liczba podmiotów	96834	106394	117399	124239	128319	136957	143478	148810	143430	142965	144510
liczba ludności	2 244 212	2 241 952	2 239 500	2 209 083	2 206 200	2 201 720	2 196 992	2 191 172	2 185 156	2 179 611	2 172 766
liczba podm. /1000 mieszk.	43,15	47,46	52,42	56,24	58,16	62,20	65,31	67,91	65,64	65,59	66,51

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 20. Podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym przypadające na 1000 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

Wysoka dynamika wzrostu małych form przedsiębiorczości na terenie gminy Terespol nie jest w stanie szybko nadrobić braki w potrzebach rozwoju lokalnej bazy ekonomicznej. Potrzeby rynku pracy są jeszcze ciągle zbyt duże aby można było go względnie trwale zrównoważyć. Ponadto są tu duże potrzeby zasilania budżetu samorządowego podatkami i opłatami lokalnymi oraz potrzeby realizowania zadań komunalnych gminy. Istnieją także duże potrzeby zwiększenia siły nabywczej ludności i zwiększenia popytu na lokalnym rynku konsumpcyjnym. Oczekiwania na rozwój przedsiębiorczości na terenie gminy wynikają również z faktu, że miasto Terespol ma ciasne granice administracyjne i nie dysponuje wolnymi terenami dla rozwoju biznesu. Obydwa te rynki, to znaczy miasta i gminy są ściśle funkcjonalnie połączone. Stąd też ze względu na teren gmina będzie miała przewagę w najistotniejszych czynnikach rozwojowych. Należy oczekiwać, że będzie coraz lepiej przygotowana do rozwoju bazy ekonomicznej pod względem technicznym i finansowym.

4.8. Lokalna infrastruktura techniczna

4.8.1. Zaopatrzenie w wodę

W latach 1994 – 2002 wybudowano praktycznie cały system wodociagowy w gminie. Wybudowano duże ujęcie wody jurajskiej w Koroszczynie o wydajności ok. 4000 m³/dobę. Wybudowano 117,24 km sieci wodociagowej i 1720 przyłączy. Praktycznie 96,5% gospodarstw domowych korzysta z sieci wodociagowej. Z tego systemu wodociagowego korzysta także ok. 300 gospodarstw w sąsiednich gminach Kodeń i Zalesie.

4.8.2. Kanalizacja i oczyszczanie ścieków

Problem kanalizacji i oczyszczania ścieków został zrealizowany w gminie do 2002 roku. System kanalizacyjny gminy składa się z trzech elementów:

- oczyszczalni ścieków wybudowanej w Koroszczynie obsługującej terminal samochodowy i 8 wsi o zwartej zabudowie;
- sieci kanalizacyjnej o długości 47,78 km;
- zakładowej oczyszczalni ścieków PKP obsługującej także bloki kolejowe w Małaszewiczach;
- przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach o rozproszonej zabudowie – 457 sztuk.

Kanalizacja sanitarna (grawitacyjna i ciśnieniowa) liczy 43,8 km i łącznie z przydomowymi oczyszczalнями ścieków obsługuje 77,5 % gospodarstw.

Aktualnie jest projektowane systematyczne podłączanie wspólnot mieszkaniowych w Małaszewiczach do oczyszczalni komunalnej w Koroszczynie. Konieczna jest jej rozbudowa, także ze względu na przejęcie ścieków ze wschodniej części gminy Zalesie. Ujęcie wody w Koroszczynie ma rezerwy potrzebne dla rozwoju osadnictwa (budownictwa mieszkaniowego) jak też dla rozwoju przedsiębiorczości.

4.8.3. Drogi lokalne

Drogi o twardej nawierzchni posiadają wszystkie miejscowości na terenie gminy. Program budowy dróg został zrealizowany po 2000 roku z pomocą funduszu przedakcesyjnego PHARE i SAPARD a także z EFRR w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) na lata 2004 – 2006. Poza drogami wybudowano chodniki, ciągi pieszo - jezdne, zwłaszcza na odcinkach, gdzie dzieci przechodzą pieszo do szkoły.

Wśród ważniejszych przedsięwzięć budownictwa drogowego ostatnich lat wybudowano odcinek drogi Kobylany – Lebiedziew, współfinansowaną ze ZPORR, przystosowaną do ruchu ciężkiego i wyprowadzającą transport z Naftobazy poza miejscowość Kobylany. Po drugie inwestycja ta rozładowała natężenie ruchu samochodów osobowych i ciężkiego sprzętu transportowego na przejeździe kolejowym Kobylany - Małaszewicze. Ponadto w Ramach ZPORR 2004 – 2006 wybudowano lokalną sieć dróg gminnych w Małaszewiczach. Łącznie w ostatnich latach z pomocą unijną wybudowano w gminie 21,63 km dróg gminnych i ułożono 1,57 km chodników. Wybudowano także 2,35 kilometrowy odcinek ścieżki rowerowej na trasie Koroszczyń – Kobylany. Konieczna jest przebudowa głównej drogi w Małaszewiczach oraz budowa i przebudowa układu komunikacyjnego wokół Portu PKP.

Z inwestycji zewnętrznych realizowanych na terenie gminy i finansowanych ze środków Unii Europejskiej:

- Na terenie północno-wschodniej części gminy kontynuowano budowę drogi „Nadbużanki” do wsi Krzyczew na terenie gminy Terespol. Budowa tej drogi na terenie gminy Terespol będzie kontynuowana.
- Została przebudowana droga krajowa Nr 68, odcinek Kukuryki – Wólka Dobryńska.
- Został wykonany remont drogi krajowej Nr 2 Siedlce – Terespol.

4.8.4. Gospodarka odpadami

W latach dziewięćdziesiątych we wsi Lebiedziew uruchomiono wysypisko śmieci (1990 rok). W 1993 roku powołano Gospodarstwo Pomocnicze UG w Terespolu do wywożenia odpadów z terenów wiejskich. Zorganizowano też system zachęt mieszkańców do przygotowania odbioru odpadów z poszczególnych posesji. Obecnie ok. 88% gospodarstw domowych w gminie ma podpisane umowy na wywóz śmieci. Od 1998 roku Gospodarstwo Pomocnicze zostało przekształcone w spółkę „Eko-Bug”. Jest sukcesywnie wyposażane w nowy sprzęt. Obecnie spółka jest gotowa do rozszerzenia swojej działalności na inne gminy powiatu białskiego w zakresie gospodarki odpadami. W przyszłości może to być spółka międzygminna.

4.8.5. Telekomunikacja

Gmina jest wyposażona w 150 km linii telefonicznych, 7 centrali telefonicznych i 1640 połączeń abonenckich do gospodarstw domowych (2001 r.).

4.8.6. Oświetlenie dróg wiejskich

W wyniku kompleksowej modernizacji drogi wiejskie obecnie oświetla 800 energooszczędnych lamp sodowych zakupionych ze środków gminy.

4.8.7. Szerokopasmowa sieć internetowa

Ponad 50 % miejscowości na Tereni gminy zostało objętych zasięgiem szerokopasmowej sieci bezprzewodowej. Mieszkańcy mogą korzystać z bezpłatnego dostępu do Internetu. Było to możliwe dzięki dofinansowaniu inwestycji ze środków Unii Europejskiej w ramach programu ZPORR, Priorytet I, Działanie 1.5. Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego.

W kolejnych etapach przewidywane jest objęcie zasięgiem kolejnych miejscowości.

4.9. Infrastruktura społeczna

4.9.1. Infrastruktura edukacyjna

Jednym z głównych, aktywnych kierunków polityki Samorządu gminy Terespol jest rozwój i sprawność funkcjonowania infrastruktury oświatowej. Zaplecze oświatowe gminy jest oparte na następujących placówkach, takich jak:

- Zespół Szkół (szkoła podstawowa i gimnazjum) im. Orła Białego w Kobylanach,
- Zespół Szkół (szkoła podstawowa i przedszkole) im. K. Makuszyńskiego w Małaszewiczach,
- Szkoła Podstawowa im. Juliana Ursyna Niemcewicza w Neplach.

Ponadto w Małaszewiczach funkcjonuje Zespół Szkół im. Władysława Stanisława Reymonta. W jego skład wchodzi: Liceum Ogólnokształcące, Liceum Profilowane, Technikum czteroletnie, Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Policealne Studium Spedycyjno-Logistyczne oraz Gimnazjum.

Placówki przedszkolne i szkolne są utrzymane w dobrym stanie technicznym, są dobrze wyposażone technicznie, w tym w pracownię komputerowe z dostępem do internetu i w urządzenia lokalnej infrastruktury, jak również w pomoce dydaktyczne, biblioteki.. Dzieci i młodzież jest dowożona zorganizowanymi gimbusami.

4.9.2. Infrastruktura sportowa

Zaplecze sportowe gminy jest ściśle związane z placówkami oświatowymi. Przy szkoła funkcjonują następujące kluby sportowe:

„Fuks” i „KORMAK” w Małaszewiczach.

„Orzeł Biały” i „Orlik” w Kobylanach.

Ponadto w Małaszewiczach Dużych w 1994 roku powstał Wiejski Klub Sportowy. Obecnie działa jako ULPKS „Lotnik” z jedną sekcją piłki nożnej, z drużynami seniorów i juniorów. Zespoły szkół na terenie gminy są wyposażone w sale gimnastyczne. W Łobaczewie Małym wybudowano kompleks boisk sportowych.

4.9.3. Infrastruktura kultury i aktywność kulturalna

Urządzenia kulturalne w gminie

Funkcjonujące na terenie gminy Terespol placówki kultury to:

- Gminny Ośrodek Kultury w Koroszczyń,
- Gminna Biblioteka Publiczna w Koroszczyń.

Ponadto funkcje placówek kultury pełnią również:

- świetlica wiejska w Łobaczewie Małym (działa tu Dziecięcy Zespół Tańca Ludowego „Obertas” oraz kabaret dziecięcy „Krzykliwa Gęś”),
- świetlica wiejska w Małaszewiczach Małych i w Małaszewiczach Dużych,

Imprezy kulturalne

Utworzony w 2005 r. Gminny Ośrodek Kultury w Koroszczyń co roku przedstawia bogatą ofertę kulturalną. Skierowana ona jest do różnych grup wiekowych i związana z różnymi formami działalności kulturalnej i społecznej. W 2007 r. w każdym miesiącu przygotowywano około 8 imprez i wydarzeń. GOK prowadzi obszerną stronę internetową informującą o bieżących inicjatywach. Jedną z nich była realizacja

projektu „Twierdza Brześć – wspólne dziedzictwo historyczno-kulturowe” mająca promować gminę, obiekty Twierdzy i integrować działania na rzecz jej ochrony. Cyklicznie od kilku lat organizowany jest Przegląd folklorystyczny „Kultura bez granic”, prezentujący folklor polski i białoruski, przenikanie kultur pogranicza, wzbogacający formy wymiany kulturalnej i oświatowej pomiędzy gminą Terespol a miastem Brześć na bazie podpisanych porozumień.

4.9.4. Opieka społeczna

Na terenie gminy Terespol funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Swoją siedzibę ma przy Urzędzie Gminy. Ośrodek udziela pomocy mieszkańcom gminy i rodzinom w formie finansowej w ramach zadań zleconych i własnych Gminy. GOPS udziela pomocy poprzez zasiłki okresowe. Mieszkańcy będący w trudnej sytuacji materialnej otrzymują pomoc na żywność, opał i na leki. Z pomocy korzystają także kobiety ciężarne i matki wychowujące dzieci do drugiego miesiąca życia dziecka. Zasiłki okresowe otrzymują matki, które utraciły prawo do zasiłku dla bezrobotnych a wychowujące samotnie dzieci do 15-go roku życia.

Nowym świadczeniem realizowanym przez GOPS od 1999 roku są ubezpieczenia społeczne opłacane za osoby korzystające z zasiłków stałych i okresowych gwarantowanych oraz składki zdrowotne opłacane od wszystkich świadczeniobiorców otrzymujących zasiłki stałe, stałe wyrównawcze, renty socjalne i okresowe gwarantowane.

Znacznie wzrosła liczba rodzin korzystających z poradnictwa socjalnego, jak i prawnego w rozwiązywaniu trudnych spraw. GOPS prowadzi różnorodną formę pracy, w tym profilaktykę, wychowanie, pomoc rodzinom patologicznym cały czas rozwija się pod względem jakości i różnorodności form pomocy.

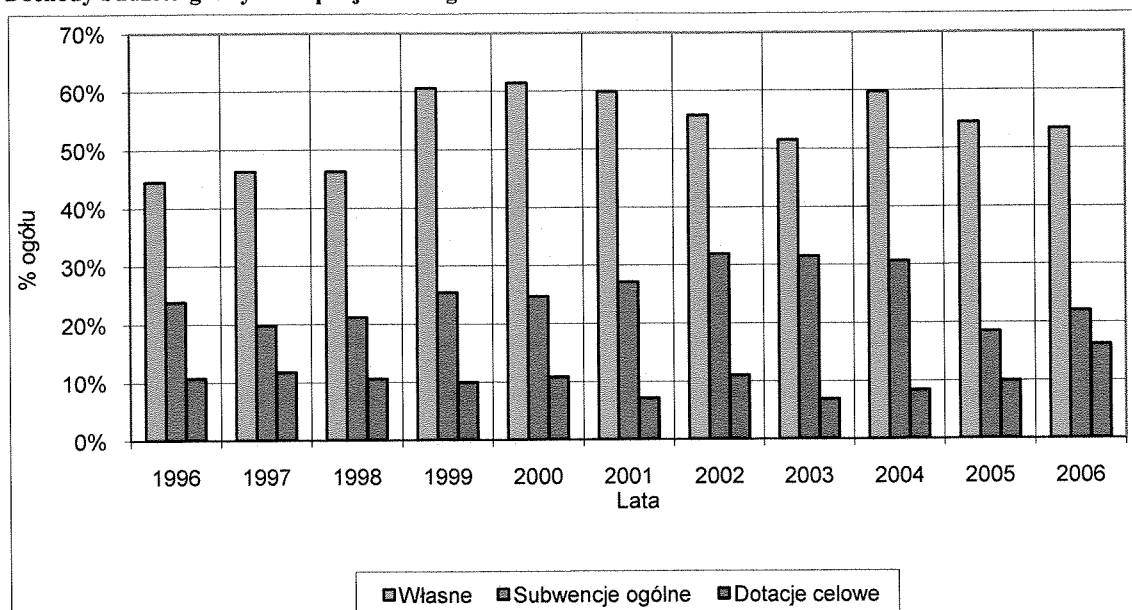
4.10. Finanse gminy

Głównym źródłem budżetu gminy są jej dochody własne. Pod tym względem gmina należy do najbardziej samowystarczalnych gmin w woj. lubelskim. W latach 1996 – 2006 udział dochodów własnych w budżecie kształtował się na zmiennym aczkolwiek wysokim poziomie od ok. 45% do ok. 60% w latach 1999 i 2004 (por. tabela 16). Dla porównania w powiecie białskim udział dochodów w budżetach gmin wynosił prawie połowę udziału w gminie Terespol. Podobnie znacznie niższe są także udziały dochodów własnych w gminach w skali województwa lubelskiego.

Tabela 15 Dochody budżetu gminy Terespol, powiatu białskiego oraz woj. lubelskiego w latach 1996-2006

Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespol-gmina											
Dochody ogółem w tys. [zł]	4527	6604	8064	7775	8988	10491	10231	11443	12653	20942	16170
w tym własne w tys. [zł]	2017	3061	3735	4710	5522	6287	5712	5896	7562	11414	8639
jako % ogółu	44,55%	46,35%	46,31%	60,58%	61,44%	59,93%	55,84%	51,53%	59,76%	54,50%	53,43%
subwencje ogólne w tys. [zł]	1080	1307	1714	1981	2227	2849	3268	3610	3882	3883	3570
jako % ogółu	23,86%	19,79%	21,26%	25,48%	24,77%	27,15%	31,95%	31,54%	30,69%	18,54%	22,08%
dotacje celowe z budżetu państwa w tys. [zł]	487	781	862	781	978	749	1135	792	1065	2113	2636
jako % ogółu	10,77%	11,83%	10,69%	10,05%	10,88%	7,14%	11,09%	6,92%	8,41%	10,09%	16,30%
Powiat bialski											
Dochody ogółem w tys. [zł]	76795	98194	106972	115480	128751	138629	151993	162550	180330	204316	225269
w tym własne w tys. [zł]	19118	26170	25092	40955	43022	45083	45324	52153	57847	64075	62250
jako % ogółu	24,89%	26,65%	23,46%	35,46%	33,41%	32,52%	29,82%	32,08%	32,08%	31,36%	27,63%
subwencje ogólne w tys. [zł]	31912	40611	49933	57679	62474	72974	82082	86494	96287	95334	101480
jako % ogółu	41,56%	41,36%	46,68%	49,95%	48,52%	52,64%	54,00%	53,21%	53,40%	46,66%	45,05%
dotacje celowe z budżetu państwa w tys. [zł]	11475	14185	14485	12552	19219	14828	19003	14789	20073	31612	50878
jako % ogółu	14,94%	14,45%	13,54%	10,87%	14,93%	10,70%	12,50%	9,10%	11,13%	15,47%	22,59%
Woj. lubelskie											
Dochody ogółem w tys. [zł]	1504054	1868238	2088326	2526335	2794146	3030970	3181049	3240513	3577932	3968761	4437616
w tym własne w tys. [zł]	442771	568830	573459	973783	1037742	1080702	1103286	1164033	1406504	1526623	1660107
jako % ogółu	29,44%	30,45%	27,46%	38,55%	37,14%	35,66%	34,68%	35,92%	39,31%	38,47%	37,41%
subwencje ogólne w tys. [zł]	523441	636881	767398	1064953	1189678	1379956	1457524	1571476	1632887	1646040	1710504
jako % ogółu	34,80%	34,09%	36,75%	42,15%	42,58%	45,53%	45,82%	48,49%	45,64%	41,47%	38,55%
dotacje celowe z budżetu państwa w tys. [zł]	221796	258825	286248	429219	515294	509529	565522	412395	451610	613071	864155
jako % ogółu	14,75%	13,85%	13,71%	16,99%	18,44%	16,81%	17,78%	12,73%	12,62%	15,45%	19,47%

Wykres 21. Dochody budżetu gminy Terespol jako % ogółu w latach 1996-2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

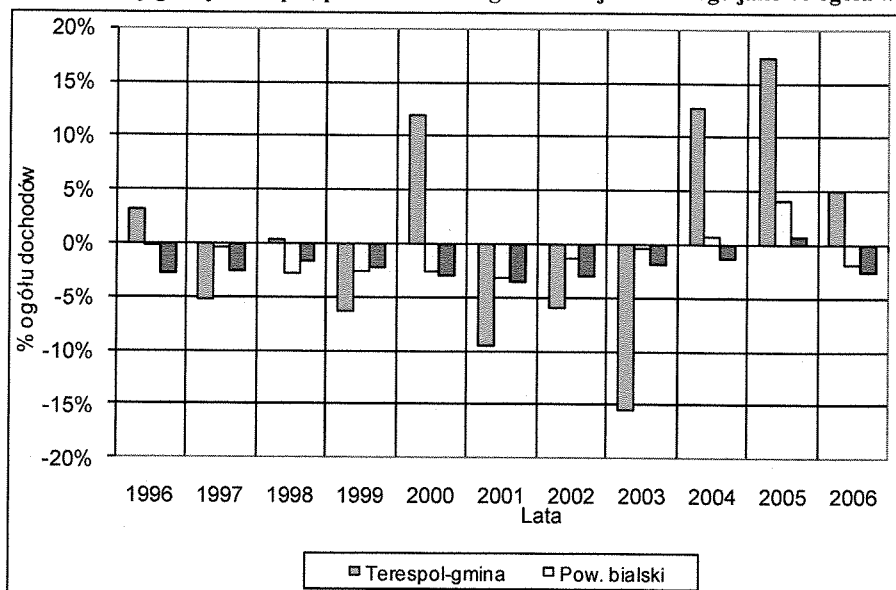
Porównanie dochodów i wydatków gminy z budżetu tworzy saldo, które w przypadku gminy Terespol jest nadwyżką bądź deficytem. W latach 1996 – 2006 gmina pięciokrotnie osiągnęła deficyt budżetowy, a sześciokrotnie nadwyżkę. W ostatnich latach 2004 – 2006 systematycznie osiągnięta była nadwyżka budżetowa i to o dużym saldzie (por. tabela 16 i wykres 22).

Tabela 16 Dochody i wydatki budżetu gminy Terespol, powiatu bialskiego oraz woj. lubelskiego w latach 1996-2006

Nazwa	Lata										
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Terespól-gmina											
Dochody w tys. [zł]	4527	6604	8064	7775	8988	10491	10231	11443	12653	20942	16170
Wydatki w tys. [zł]	4381	6952	8033	8265	7908	11494	10839	13222	11056	17296	15352
Deficyt w tys. [zł]	146	-348	32	-490	1080	-1003	-608	-1779	1597	3646	818
jako % dochodu	3,22%	-5,27%	0,39%	-6,30%	12,02%	-9,56%	-5,95%	-15,55%	12,62%	17,41%	5,06%
Powiat bialski											
Dochody w tys. [zł]	76795	98194	106972	115480	128751	138629	151993	162550	180330	204316	225269
Wydatki w tys. [zł]	76885	98629	110025	118534	132022	143016	153920	163253	179008	195840	229624
Deficyt w tys. [zł]	-90	-436	-3053	-3054	-3270	-4387	-1928	-703	1322	8476	-4355
jako % dochodu	-0,12%	-0,44%	-2,85%	-2,64%	-2,54%	-3,16%	-1,27%	-0,43%	0,73%	4,15%	-1,93%
Woj. lubelskie											
Dochody w tys. [zł]	1504054	1868238	2088326	2526335	2794146	3030970	3181049	3240513	3577932	3968761	4437616
Wydatki w tys. [zł]	1546944	1916491	2125021	2581804	2876097	3138330	3274179	3298978	3625118	3942305	4549970
Deficyt w tys. [zł]	-42891	-48253	-36695	-55469	-81950	-107360	-93130	-58466	-47186	26456	-112354
jako % dochodu	-2,85%	-2,58%	-1,76%	-2,20%	-2,93%	-3,54%	-2,93%	-1,80%	-1,32%	0,67%	-2,53%

Źródło: GUS, Bank Danych Regionalnych

Wykres 22. Deficyt budżetowy gminy Terespol, powiatu bialskiego oraz woj. lubelskiego jako % ogółu w latach 1996-2006.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Regionalnych

5. ANALIZA SWOT

5.1. Środowisko przyrodnicze

Mocne strony

1. Tereny położone na zachód od Czapelki cechują dobre lub dostateczne warunki budowlane. Rejony miejscowości Koroszczyn, Małaszewicz Duże, Małaszewicz Małe, Kobylany, Zastawek, Podolanka okolice Krzyczewa;
2. Z kopalni na terenie gminy są złoża żwirów i piasków o różnej średnicy ziarna. Do największych, eksploatowanych obecnie złóż należą „Lebiedziew” i „Małaszewicz Małe I”.
3. Cechą charakterystyczną gminy Terespol jest bogactwo awifaunistyczne ze względu na obecność trzech rzek i rozległe tereny podmokłych łąk oraz starorzeczy – naturalne miejsca lęgowe i żerowania wielu gatunków ptaków;
4. Na terenie gminy prowadzona jest gospodarka łowiecka. Funkcjonuje 5 obwodów łowieckich;
5. Bug jest ostatnią z niewielu rzek w Polsce i Europie, która zachowała swój niemal naturalny charakter;
6. W Kobylanach funkcjonuje jeden na terenie gminy zbiornik rekreacyjny;
7. Krajobraz przyrodniczy stanowi chroniony element przestrzeni w ramach takich obiektów jak Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” i Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu;
8. Ze względu na położenie w dolinie rzeki Bug, większość terenów gminy przedstawia wysoką wartość przyrodniczą, w tym: Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” (20% powierzchni gminy), ścieżki przyrodnicze: „Bużny Most” i „Szwajcaria Nepelska”, na północ od wsi Neple, rezerwat „Szwajcaria Podlaska”, rezerwat „Czapli Stóg” położony na zachód od Nepli (gniazduje czapla siwa);
9. Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu zajmuje 26% powierzchni gminy (dominują agrocenozy). Położony jest w południowo-wschodniej części gminy;
10. Na terenie gminy wyznaczono obszary ochrony środowiska powstające z inicjatywy Unii Europejskiej. Są to:
 - ECONET-PL – krajowa sieć ekologiczna, będąca wieloprzestrzennym systemem obszarów węzłowych, najlepiej zachowanych pod względem przyrodniczym
 - CORINE – międzynarodowy system informacyjny wspierający działania na rzecz bioróżnorodności.
 - NATURA 2000 – kompleksowy program ochrony przyrody. Obejmuje Dolinę Dolnego Bugu.

Słabe strony

1. Północna i wschodnia (na wschód od rzeki Czapelki i dolina Bugu) część gminy cechuje się złymi warunkami budowlanymi, ze względu na występowanie torfów i gruntów bagiennych;
2. Gleby są na ogół słabe tylko 2,8% powierzchni stanowią gleby w klasach I-IIIb;
3. Gminę charakteryzuje niska lesistość. Lasy zajmują 2084 ha, czyli 14,8% powierzchni gminy. Tempo zalesiania gruntów prywatnych jest bardzo niskie;
4. W lasach gminy Terespol nie wyznaczono dotychczas szlaków turystycznych. Wyjątek stanowi ścieżka dydaktyczna „Szwajcaria Podlaska” w Neplach;
5. Rzeka Bug stanowi na terenie gminy największe zagrożenie powodziowe;
6. Czystość wód powierzchniowych jest słaba. Większość odcinków rzecznych nie mieści się w żadnej klasie czystości;

5.2a. Położenie gminy, komunikacja, funkcje międzynarodowe

Mocne strony

1. Gmina Terespol jest gminą przygraniczną, położoną przy granicy Polski z Białorusią, przez granicę państwową sąsiaduje z miastem białoruskim Brześć;
2. Przez gminę Terespol przebiegają ważne szlaki komunikacyjne. Są to: droga E-30 Paryż-Moskwa i linia kolejowa E20 łącząca Berlin z Moskwą. Obydwie trasy łączą znajdujący się na terenie gminy Wolny Obszar Celnny i „suchy” kolejowy Port Przeładunkowy stanowiący jeden z najważniejszych tego typu obiektów w Polsce i pełniący ważną rolę w wymianie międzynarodowej prowadzonej za pomocą kolei. Obiekt jest po modernizacji i przebudowie;
3. W pobliżu WOC, w miejscowości Zastawek, zlokalizowana jest Baza Paliw „Naftobazy”, obecnie OLPP. Zakład również posiada własne bocznice kolejowe;

- Przez teren gminy przebiega jeszcze jedna droga krajowa – nr 68. Jest to odgałęzienie drogi E-30, prowadzące do Terminalu Samochodowego Koroszczyn. Dalej, jako zamknięta droga celna, prowadzi do przejścia granicznego w Kukurykach;
- Przez gminę przebiegają dwie drogi wojewódzkie – 698 i 816, tworzące tzw. „Nadbużankę”, drogę prowadzącą z Janowa Podlaskiego do Zosina wzdłuż Bugu;
- Podstawową sieć drogową uzupełniają drogi powiatowe i gminne. Sieć drogową rozwinięta jest w gminie w stopniu dobrym;
- Na terenie w granicach gminy zlokalizowane jest jedno przejście graniczne Koroszczyn – Kukuryki dla samochodów ciężarowych. Nowoczesny terminal w Koroszczynie przeznaczony jest do obsługi odpraw granicznych – celnych, sanitarnych, weterynaryjnych, fitosanitarnych – międzynarodowego przejścia granicznego. Znajdują się tu dwie płyty dla TIR-ów – dla odprawy wschodniej i zachodniej. Jednorazowo mieszczą 600 pojazdów;
- Część komercyjną Terminalu Koroszczyn przeznaczona jest pod budowę składów celnych, magazynów, obiektów handlowych, gastronomicznych, hoteli, banków, usług sanitarnych i medycznych itp.;

Słabe strony

- Stan techniczny dróg jest w znacznej części niezadowalający, wiele dróg gminnych, powiatowych, a nawet wojewódzkich wymaga remontów i modernizacji, w szczególności drogi w Małaszewiczach i wokół portu PKP;

5.2b. Osadnictwo

Mocne strony

- Część miejscowości przekształca się w kierunku osad wielodrożnicowych lub powierzchniowych (Małaszewicze Duże i Małe, Kobylany);
- Otwarte tereny rolne między wymienionymi wyżej osadami stanowią najkorzystniejsze przyszłe tereny pod rozwój osadnictwa w gminie;
- Istnieją duże rezerwy terenów pod zabudowę na zachód od doliny Czapelki;

Słabe strony

- Zabudowa terenu gminy jest nadmiernie rozproszona i w zbyt dużym stopniu zajmuje doliny rzek, głównie dolinę Bugu;
- Dotychczas funkcje administracyjne, obsługi ludności, obsługi przedsiębiorczości na terenie gminy są nadmiernie rozproszone w miejscowościach: Koroszczyn, Małaszewicze, Kobylany, i w intensywnie zabudowanym, małym terytorialnie mieście Terespolu;
- Większość wsi koncentruje zabudowę zagrodową, w znacznym stopniu rozproszoną;

5.3. Środowisko kulturowe

Mocne strony

- Skomplikowana i zmienna historia oraz przygraniczne położenie wpłynęły na różnorodność kultur jakie pojawiały się i rozwijały na tym obszarze. Jest to miejsce przenikania religii katolickiej, prawosławnej, grekokatolickiej, żydowskiej i muzułmańskiej;
- W rejestrze zabytków województwa lubelskiego wpisane są 22 obiekty budownictwa i architektury z obszaru gminy Terespol. Gminna ewidencja zabytków zawiera w swoim spisie 40 takich obiektów;
- Na terenie gminy Terespol znaleziono ślady osadnictwa z czasów prehistorycznych. Osadnictwo prehistoryczne i wczesnośredniowieczne skupiało się przede wszystkim na stokach doliny rzeki Krzny, szczególnie przy ujściu do Bugu oraz na piaszczystych „wyspach” położonych w obrębie doliny Bugu;
- Zabytkowy charakter posiada wiele obiektów drewnianej zabudowy chłopskiej, głównie domów, ale także zabudowań gospodarczych;
- Na terenie gminy znajdują się trzy zespoły dworsko-parkowe. Wszystkie mają charakter zabytkowy. Zlokalizowane są w miejscowościach: Koroszczyn, Neple, Krzyczew;
- Na dawnym Przedmościu Terespolskim można zidentyfikować ponad 40 obiektów Twierdzy Brześć. 31 zachowanych obiektów znajduje się na terenie gminy wiejskiej Terespol. W 2001 roku na zlecenie Generalnego Konserwatora Zabytków opracowano dokument pt. „Przedmoście Terespolskie Twierdzy Brześć”;
- Obecnie na terenie gminy funkcjonują parafie rzymsko-katolickie (5) i prawosławne (3);
- Tatarzy terespolscy pozostawili po sobie zabytkowy cmentarz w Zastawku, tzw. mizar;

Słabe strony

- Samorząd gminny nie posiada lokalnego dokumentu dotyczącego diagnozy i kierunków ochrony środowiska kulturowego gminy, czyli ani studium wartości kulturowych, ani gminnego programu ochrony zabytków;
- Na terenie gminy nie zachowały się żadne obiekty związane z religią i kulturą żydowską;

5.4. Uwarunkowania rozwoju turystyki

Mocne strony

- Czynnikami zewnętrznym rozwoju turystyki jest położenie wschodniej części gminy w paśmie nadbużańskich obszarów ekologicznych o najcenniejszych w województwie walorach przyrodniczych oraz w obszarze o wysokich walorach turystycznych – wskazanych do zainwestowania turystycznego;
- Walorem wypoczynkowym jest rzeka Bug, jedna z niewielu w Polsce, która zachowała niemal naturalny charakter. Bieg rzeki jest kręty z zachowanymi starorzeczami, zakolami, wyspami;
- Rzadka sieć osadnicza w dolinie Bugu;
- Obiektami kulturowymi dla turystyki krajoznawczej są świątynie i cmentarze różnych wyznań: katolickie, prawosławne i mizar muzułmański;
- Obiektami ciekawymi ze względów kulturowych są również zachowane tradycyjne budynki wiejskie – domy mieszkalne, budynki gospodarcze (np. stare spichlerze w Neplach i Krzyczewie) oraz zabytki techniki jak wiatrak w Krzyczewie;
- Inną grupę zainteresowania turystycznego tworzą zespoły dworsko-parkowe – w Krzyczewie, w Koroszczynie i w Neplach;
- Obiekty militarne znajdujące się na terenie gminy są elementem bardzo unikalnego założenia i stanowią walor turystyczny bardzo wysokiej rangi. Szczególnie interesujące turystycznie mogą być forty i koszarzy, które zachowały się w dobrym stanie. Obiekty usytuowane były na planie trzech koncentrycznych okręgów ześrodkowanych w głównej cytadeli zlokalizowanej na wyspie na Bugu;
- Gmina Terespol posiada również walory specjalistyczne warunkujące rozwijanie niektórych form turystyki kwalifikowanej. Wymienić tu można turystykę: pieszą, rowerową, konną, rekreację „ekstremalną”, narciarstwo biegowe, wędkarstwo, myślistwo, turystykę kulturalną w formie plenerów artystycznych, szkolenia, konferencje itp.

Słabe strony

- Intensywność ruchu turystycznego na terenie gminy jest znikoma;
- Obecnie na terenie gminy działa tylko jedno kąpielisko na terenie miejscowości Kobylany;
- Zagospodarowanie turystyczne obiektów militarnych Twierdzy Brzeskiej jest niedostateczne;

5.5. Sytuacja demograficzno-społeczna

Mocne strony

- Gmina wiejska Terespol należy do gęściej zaludnionych terenów wiejskich północnej części województwa lubelskiego;

Słabe strony

1. Obecnie zarówno gmina jak i miasto Terespol przeżywa stagnację demograficzną. W latach 1998 – 2006 liczba ludności gminy nieznacznie spadła o ponad 350 mieszkańców, to jest o 4,8%;
2. Na tle miasta Terespola, powiatu bialskiego i województwa lubelskiego gmina Terespol ma najbardziej niekorzystną strukturę wieku ludności, w tym aż 19,1% mieszkańców w wieku poprodukcyjnym;
3. W przyjętym w diagnozie układzie porównawczym gmina Terespol ma najgłębszy, ujemny przyrost naturalny, co jest zgodne z ogólną tendencją demograficzną w woj. lubelskim i w kraju i Europy Środkowo-Wschodniej;
4. Ogólny poziom wykształcenia społeczeństwa w gminie Terespol jest niski. Tylko 3,4% społeczeństwa ma wyższe wykształcenie a kolejne 2,9% średnie policealne. Największą grupę stanowią mieszkańcy gminy z wykształceniem podstawowym (36,8%) a następnie ze średnim zawodowym (ok. 24,0%);

5.6. Lokalny rynek pracy

Mocne strony

1. Gmina Terespol należy nadal do najatrakcyjniejszych gmin w województwie lubelskim pod względem podaży pracy. Stanowiło to 558 miejsc pracy na 1 tys. mieszkańców gminy. Jest to wskaźnik wyjątkowo wysoki;
2. Wyraźnie przeważa zatrudnienie w usługach, a następnie w sektorze przemysłowym;
3. Od 2000 roku utrzymuje się stała tendencja spadkowa bezrobocia;

Słabe strony

1. Mimo dobrego nasycenia gminy miejscami pracy w ostatnim dziesięcioleciu ich liczba spadła do poziomu 72,6% stanu z 1996 roku. W szybszym tempie spadała liczba zatrudnionych kobiet do 69,8% a mężczyzn do 74,1%;
2. Utrzymuje się duża przewaga zatrudnienia w sektorze publicznym nad sektorem prywatnym;
3. Utrzymują się znaczna przewaga bezrobocia kobiet;
4. Głębsze tempo spadku zatrudnienia niż bezrobocia;

5.7. Podmioty gospodarki narodowej

Mocne strony

1. Dynamika rozwoju przedsiębiorczości jest bardzo korzystna. Liczba firm w gminie systematycznie rośnie. W latach 1995 – 2006 wzrost liczby podmiotów gospodarczych ogółem rynkowych i nierynkowych na tym terenie wyniósł 255,3%;
2. Wzrasta przeważnie liczba firm w sektorze małej przedsiębiorczości;

Słabe strony

1. Poziom rozwoju bazy ekonomicznej gminy Terespol jest ciągle zbyt niski aby można było generować korzyści stymulujące rozwój;
2. Wskaźniki liczby podmiotów gospodarczych przypadających na 1,0 tys. mieszkańców gminy są prawie dwukrotnie niższe niż w mieście. Są także znacznie niższe niż w powiecie bialskim i dwukrotnie niższe niż w skali województwa lubelskiego;

5.8. Lokalna infrastruktura techniczna

Mocne strony

1. Pełne wyposażenie gminy w system wodociągowy i kanalizacyjny z nowym ujęciem wody i nową oczyszczalnią ścieków w Koroszczynie;
2. Gospodarstwa w zabudowie rozproszonej korzystają z przydomowych oczyszczalni ścieków;
3. Drogi o twardej nawierzchni posiadają wszystkie miejscowości na terenie gminy;
4. Gmina jest aktywna inwestycyjnie w rozwiązywaniu lokalnych problemów komunikacyjnych, zwłaszcza w południowej, intensywniej zagospodarowanej części;
5. W gminie budowane są nowe oświetlenie uliczne, budowane są chodniki i ścieżka rowerowa z Kobylan do Koroszczyna i Terespola;
6. Gmina posiada wysypisko śmieci i Spółkę komunalną, powołaną do wywożenia odpadów z terenów wiejskich. Jest to Spółka z o.o. Eko-Bug w Kobylanach. Zorganizowano też system zachęt mieszkańców do przygotowania odbioru odpadów z poszczególnych posesji;
7. Gmina jest w pełni wyposażona w telefon przewodowy;

Słabe strony

1. Stan wielu odcinków dróg lokalnych jest niezadowalający;
2. Istnieją jeszcze niezrealizowane potrzeby budowy chodników przy drogach wiejskich;

5.9. Infrastruktura społeczna

Mocne strony

1. Placówki przedszkolne i szkolne stanowią wystarczającą sieć, są utrzymywane w dobrym stanie technicznym, są dobrze wyposażone technicznie;
2. Zaplecze sportowe gminy jest ściśle związane z placówkami oświatowymi;
3. Placówki kultury tworzą wystarczającą sieć dla ruchu kulturalnego, opartego przeważnie na młodzieży;
4. Na terenie gminy Terespol funkcjonuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Ośrodek udziela pomocy mieszkańcom gminy i rodzinom w formie finansowej w ramach zadań zleconych i własnych Gminy;

Słabe strony

1. Gmina odczuwa niewystarczające środki finansowe na rozwój materialnego zaplecza infrastruktury społecznej, w tym infrastruktury sportowej.

5.10. Zarządzanie i finanse gminy

Mocne strony

1. Wysoki udział dochodów własnych w budżecie gminy;
2. Wysoki udział wydatków z budżetu gminy na oświatę;
3. Wysoka aktywność inwestycyjna gminy z udziałem środków Unii Europejskiej
4. Wysoki poziom zarządzania gminą na rzecz rozwoju, zwłaszcza w sferach: rozwoju infrastruktury lokalnej, technicznej i społecznej, rozwoju zaplecza oświaty oraz warunków rozwoju przedsiębiorczości;
5. Wysoka aktywność władz samorządowych w zakresie promocji gminy.

Słabe strony

1. Niewystarczające środki finansowe na pomoc społeczną.

5.11. Ocena mocnych i słabych stron gminy w świetle szans i zagrożeń

5.11.1. Uwagi ogólne

Obecny wizerunek gminy Terespol i jej ocena prospektywna jest wypadkową wielu sił składowych, w tym własnych potencjałów rozwojowych o znaczeniu egzogenicznym (międzynarodowym i krajowym), jak też endogenicznych (o znaczeniu lokalnym). Jest też uzależniony od sytuacji gospodarczej i społecznej kraju oraz stosunków państwowych Polski z Białorusią. Wymienione rodzaje sił składowych sytuacji gminy działają wielokierunkowo. Stąd też pewne mocne i słabe strony, a zwłaszcza widoczne tendencje zmian w sferze społecznej i gospodarczej można zasadnie zaliczyć zarówno do szans na rozwój, jak też do jego zagrożeń. W ocenie różnych uwarunkowań przeważają szanse, w rzeczywistości jednak widoczna stagnacja, zwłaszcza w sferze demograficznej i w rynkowej działalności gospodarczej wskazuje na mocniejszy bieżący wpływ zagrożeń.

5.11.2. Szanse na rozwój gminy

Szanse rozwoju gminy tkwią głównie w potencjałach endogenicznych, istniejących na terenie gminy ale mających różne znaczenie, w tym egzo- i endogeniczne. Miejscowymi potencjałami o znaczeniu egzogenicznym są z pewnością wszystkie funkcje związane z przejściami granicznymi i transportem międzynarodowym, a także z przedsiębiorstwami prowadzącymi handel międzynarodowy.

Niewątpliwą szansą jest wysoka dynamika rozwoju drobnej przedsiębiorczości, która dotychczas jednak nie równoważy spadku zatrudnienia na terenie gminy wywołanego głównie redukcją miejsc pracy w dużych firmach.

Poważny ładunek potencjałów lokalnych wynika z walorów przyrodniczych i kulturowych na terenie gminy. Jest to potencjał rozwoju turystyki i czynnik atrakcyjności warunków życia.

Jedną z fundamentalnych szans jest bardzo dobre wyposażenie gminy we wszelkie potrzebne urządzenia infrastruktury technicznej i placówki infrastruktury społecznej, zwłaszcza oświaty. W gminie istnieją tereny wielostronnie przygotowane dla ruchu inwestycyjnego w zakresie budownictwa mieszkaniowego, drobnej, średniej i dużej przedsiębiorczości, w tym dla przemysłu.

Niewątpliwą szansą jest aktywność samorządu gminnego w kilku istotnych dla rozwoju dziedzinach. Jest to aktywność w zakresie promocji gminy i jej potencjałów rozwojowych, dbałość o warunki życia i edukacji mieszkańców oraz przygotowanie terenu gminy do rozwoju. Wyrazem tego jest korzystanie samorządu ze środków przedakcesyjnych i strukturalnych Unii Europejskiej, a także przygotowanie własnych komponentów finansowych.

5.11.3. Zagrożenia rozwoju

Jest ich niewielka ilość, ale mają one duże znaczenie dla rozwoju. Są trudne do usunięcia ponieważ ich źródła pozostają poza gminą i możliwościami wpływu lokalnych władz samorządowych.

Jednym z takich zagrożeń jest uszczelniana granica państwowa z Białorusią, szczególnie po wejściu Polski do strefy Schengen stanowi poważną barierę dla handlu, wymiany społecznej i kulturalnej oraz współpracy regionalnej poprzez przejścia w gminie i w mieście Terespol. Stanowi także poważne utrudnienie w tzw. bliskiej współpracy transgranicznej, choćby poprzez Most Warszawski. Zagrożenie to przejawia się głównie poprzez brak zainteresowania inwestowaniem poważnych firm na terenie gminy Terespol, mimo przygotowanych, bardzo dobrych warunków lokalnych. Ułatwieniem byłoby stworzenie możliwości ułatwionego przekraczania granicy w ramach tzw. małego ruchu granicznego.

Drugim zagrożeniem jest spadek liczby ludności w gminie i w jej otoczeniu. Jest to tendencja ogólnokrajowa, tym bardziej wyraźna w słabo rozwiniętym woj. lubelskim. Z tą tendencją związane są wszystkie istotne struktury demograficzne, w tym starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji.

W podsumowaniu oceny sytuacji społeczno-gospodarczej gminy Terespol można podkreślić sens starań i długofalowych działań strategicznych na rzecz powiększania i skuteczności działania potencjałów endogenicznych na rzecz rozwoju lokalnego. W dłuższym okresie czasu powinny one przełamać przewagę wpływu zagrożeń pochodzenia zewnętrznego.

6. WIZJA ROZWOJU GMINY

6.1. Założenia wejściowe

Rozwój społeczno-gospodarczy gminy Terespol będzie możliwy w przyjętym horyzoncie strategii przy założeniu sprzyjających czynników zewnętrznych, mających swoje źródła głównie we wdrażaniu:

- polityki wspomagania rozwoju przez Unię Europejską i Rząd RP;
- przyznanych Polsce przez UE środków finansowych z funduszy strukturalnych na okres programowania 2007-2013;
- polityki spójności realizowanej przez Rząd RP na bazie polityki strukturalnej i regionalnej UE;
- Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007 – 2013 (PO RPW);
- zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego;
- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 (RPO WL).

Nade wszystko dla rozwoju gminy Terespol ważna jest przyszłość stosunków polsko-białoruskich i polsko-rosyjskich, a zatem aktywność transeuropejskiego szlaku drogowego i kolejowego. Ważna będzie także możliwość rozwoju bliskiej współpracy transgranicznej i wymiany handlowej z Białorusią i z Rosją. Dla jej dalszego rozwoju na szczeblu państwowym potrzebne są następujące, ważne przedsięwzięcia usprawniające cały węzeł przejścia granicznego na terenie gminy Terespol, w tym:

- modernizacja linii kolejowej na odcinku Siedlce – Terespol;
- budowa terminala intermodalnego, jako centrum logistycznego;
- jak najwcześniejsze wybudowanie odcinka autostrady A-2 do polskiej granicy wschodniej;
- usprawnienie istniejących przejść granicznych, w tym:
 - usprawnienie rozwiązania komunikacyjnego ma drogowym przejściu osobowym, czyli na „moście warszawskim” z uruchomieniem małego ruchu granicznego Biała Podlaska – Brześć z pieszym przejściem granicznym do Brześcia;
 - przepuszczenie komunikacji osobowej przez Kukuryki;
 - usprawnienie komunikacji w Koroszczynie;
 - powiązanie komunikacji drogowej z kolejowym przejściem granicznym w Małaszewiczach.

Wymienione przedsięwzięcia są niezbędne dla aktywizacji nie tylko gminy Terespol, lecz również terenów przylegających do całego środkowego odcinka polskiej granicy wschodniej. Jest to także warunek „dużego skoku” w usprawnieniu techniczno-organizacyjnym współpracy Unii Europejskiej, w tym Polski z krajami Europy Wschodniej.

Przedstawiony zbiór przedsięwzięć można realizować z sektorowych programów operacyjnych (różnych), w tym z Programu Operacyjnego rozwój Polski Wschodniej, a także za pośrednictwem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego, między innymi z wykorzystaniem instrumentu finansowego INTERREG III A.

Inwestycje zewnętrzne na terenie gminy Terespol mają bezpośrednie i kluczowe znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości, w tym zarówno dla dużych jak i małych firm.

Gmina Terespol mając możliwości pozyskiwania środków na realizację zadań komunalnych z RPO WL, a także z PO RPW będzie w coraz szerszym zakresie stosowała promocyjne, a szerzej – marketingowe formy zarządzania wspomaganie rozwoju. Idea marketingowa będzie również podstawą podejmowania decyzji samorządowych w zakresie poprawy szeroko rozumianych standardów komunalnych, zarówno dla rozwoju wszelkich form przedsiębiorczości, jak też dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego i poprawy techniczno-organizacyjnych warunków życia. Gmina Terespol jest w zasadniczej mierze przygotowana do rozwoju obydwu tych sektorów, głównie w zakresie zadań sfery komunalnej. Uwzględniając strategiczną koncepcję rozwoju gminy władze samorządowe będą także starać się o realizację zadań zewnętrznych na terenie gminy, umacniających jej bazę ekonomiczną. Zsynchronizowany rozwój inwestycji sektora zewnętrznego – publicznego i prywatnego jest trzonem aspiracji strategicznych gminy.

6.2. Aspiracje rozwojowe gminy

Samorząd gminny uwzględnia zasadnicze cele polityki Unii Europejskiej na gruncie lokalnym. Ma na uwadze wzrost konkurencyjności gminy, jej rozwój zrównoważony oraz spójność społeczną, gospodarczą i przestrzenną. Uwzględniając te trzy grupy celów polityki UE i wynikające z nich kierunki działań wspomagających rozwój z jednej strony, z drugiej zaś słabe i mocne strony, w tym zagrożenia i szanse wynikające z dotychczasowego stanu posiadania, aspiracje rozwojowe można oprzeć na czterech wiodących dziedzinach, w tym na:

- rozwoju przedsiębiorczości w urozmaiconych jej formach;
- rozwoju ilościowym i jakościowym zasobów ludzkich;
- poprawie wizerunku funkcjonalnego, estetycznego i przestrzennego;
- szersze włączenia obszaru gminy i jej potencjału gospodarczego do współpracy międzynarodowej.

Wiodące znaczenie przejścia granicznego na polskiej granicy wschodniej i zewnętrznej granicy UE oraz związana z jego funkcjonowaniem infrastruktura nie wywołała dotychczas wystarczającego dla gminy poziomu **rozwój inwestycji zewnętrznych**. Najważniejszym składnikiem lokalnej bazy ekonomicznej pozostaje ciągle obsługa przejść granicznych i transportu międzynarodowego. Dynamiczny rozwój małej i średniej przedsiębiorczości nie osiągnął jeszcze wystarczającego poziomu. Z kolei duże firmy rozwijają się tu w tempie niewystarczającym, mimo bardzo dobrze przygotowanych warunków techniczno-przestrzennych. Istnieją duże rezerwy terenu dla takich firm w obrębie Wolnego Obszaru Celnego, Strefy Komercyjnej przejścia granicznego w Koroszczynie a także w Małaszewiczach. Dla budownictwa mieszkaniowego i drobniejszych form przedsiębiorczości istnieje duża, planistycznie wyznaczona rezerwa terenu w ramach centrum gminnego w Kobylanach, a także w innych miejscowościach, zwłaszcza w zachodniej i południowej części gminy. Tereny te są wystarczająco uzbrojone dla lokalizacji wszystkich przewidzianych tam funkcji.

Wschodnia, nadbużańska część gminy powinna być wolna od koncentracji przedsiębiorczości, w tym zwłaszcza w zakresie masowej produkcji i transportu towarowego. Może być przeznaczona dla turystyki i rekreacji nie tworzącej kolizji z zasadami ochrony doliny Bugu.

Uzupełniające znaczenie dla bazy ekonomicznej może mieć przedsiębiorczość obsługi turystyki (opisana w punkcie 6.6.). Wprawdzie nie należy spodziewać się w najbliższej przyszłości wyraźnego wzrostu udziału tej działalności w bazie ekonomicznej gminy, jednakże uzupełniający rozwój ruchu turystycznego i jego obsługi może tworzyć istotne korzyści zewnętrzne lokalne. Mogą to być bezpośrednie korzyści ekonomiczne. Może to być również jedna z dróg działalności marketingowej tworzącej dobry image gminy.

Drugim priorytetowym kierunkiem działań strategicznych w gminie Terespol będzie **wielokierunkowe wspomaganie rozwoju zasobów ludzkich**. Uwzględniając konfigurację obecnych problemów w tej sferze do rangi wiodących można podnieść:

- regres demograficzny, w tym ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji;
- stagnację na rynku pracy, przejawiającą się między innymi w istniejącym bezrobociu;
- niski poziom wykształcenia mieszkańców.

Trzy wymienione grupy problemów są ściśle ze sobą powiązane. Brak istotnej przewagi przyrostu miejsc pracy nad ich ubytkiem wywołuje emigrację dorosłej młodzieży, zahamowanie zakładania rodzin i przyrost naturalny. Młodzież kształcąca się nie poszukuje miejsca pracy i rozwoju zawodowego w rodzinnej gminie, a najczęściej daleko poza jej terenem. Stąd też poziom wykształcenia miejscowej ludności pozostaje ciągle niski. Nie ma więc w gminie wystarczającego kapitału ludzkiego, na którym można by oprzeć jej dalszy rozwój.

Wizja poprawy sytuacji społecznej musi więc być oparta na działaniach wielokierunkowych. Po pierwsze, źródłem „wiązek” tych problemów jest ciągle niewystarczający przyrost liczby miejsc pracy, innymi słowy, niedorozwój bazy ekonomicznej gminy. Stąd też, wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości i pomnażanie miejsc pracy będzie w okresie strategii najważniejszym zadaniem dla wszystkich obranych priorytetów. Po drugie, ważnym kierunkiem działań będzie edukacja do poziomu maturalnego i wychowanie młodzieży w duchu wartości użytkowej wiedzy oraz celowości kształcenia ustawicznego. Przy tym ważne będą przedsięwzięcia związane z organizowaniem młodzieży czasu wolnego i zagospodarowanie go na rzecz lokalnej integracji społecznej. Po trzecie, w przyszłości trzeba będzie opracować koncepcję organizacji jednostki lokalnej na rzecz pomocy poszukującym pracy w określonych zawodach (fachowcom i wymagającym przyciągnięcia do zawodu). Pracujący na terenie gminy, także fachowcy w wyspecjalizowanych zawodach powinni mieszkać na terenie gminy.

Trzecim priorytetowym kierunkiem rozwoju gminy w okresie strategicznym jest **wizerunek kompozycji funkcji w przestrzeni** z punktu widzenia szeroko rozumianego ładu przestrzennego. Gmina Terespol jest planistycznie podzielona na trzy zasadnicze strefy: centralną (przeznaczoną do intensywnego zainwestowania i urbanizacji), północną, obejmującą obszar Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu” oraz południową z Nadbużańskim Obszarem Chronionego Krajobrazu. W strefach północnej i południowej będą dominowały kierunki gospodarki względnie komplementarne wobec środowiska przyrodniczego, w tym rolnictwo, leśnictwo, turystyka i utrzymywane tam osadnictwo. Wizja przyszłego zagospodarowania przestrzennego gminy jest szerzej opisana w punkcie 6.3.

Wiodącym przedsięwzięciem planowanym w gminie będzie budowa i rozwój przyszłego centrum gminnego. Będzie to przedsięwzięcie wieloetapowe i wieloletnie, wymagające zarówno szczegółowego planowania przestrzennego i projektowania architektonicznego, jak też kompleksowego uzbrojenia terenu. Zasadność tworzenia takiego centrum jest wielostronna. Po pierwsze, takie centrum może koncentrować nowe budownictwo mieszkaniowe, wielorodzinne i jednorodzinne w zwartych formach zabudowy. Po drugie, gminie potrzebne jest centrum usługowe, zarówno dla usług lokalnych, jak też ponadpodstawowych, w tym w zakresie obsługi podróży i turystów. Polska granica wschodnia, jeżeli ma być normalną granicą powinna stymulować rozwój przedsiębiorczości, w tym związanej z obsługą ruchu transgranicznego. Po trzecie, ma być to centrum administracyjne. Centrum obsługi ma być przygotowane zarówno dla mieszkańców całej gminy, jak i dla przyjezdnych. Szerzej ta część wizji jest opisana w punkcie 6.4.

Uzupełniającą ale większą niż dotychczas rolę w strukturze gospodarczej gminy może odegrać turystyka. Pozornie dotychczas mało atrakcyjna turystycznie gmina Terespol może wzbogacać swoją wielofunkcyjność gospodarczą poprzez tworzenie infrastruktury turystycznej i warunków udostępniania miejsc turystycznie interesujących. Rozwój turystyki jest dla gminy Terespol nie tylko dodatkowym elementem

bezpośrednich korzyści ekonomicznych. Może być przede wszystkim jej czynnikiem marketingowym. Szerzej ten temat jest opisany w kolejnym punkcie wizji 6.5.

Ostatnim elementem wizji jest kwestia ochrony środowiska. Temat ten jest uzasadniony w strategii gminnej głównie z dwóch powodów. Pierwszym jest potrzeba zapewnienia szczególnej ochrony doliny Bugu na całym jej odcinku „terespolskim”. Ochrony wymagają także doliny Czapelki i Krzny. Po drugie, strategia gminna respektuje jeden z głównych celów Unii Europejskiej – zrównoważony rozwój, a zatem i politykę ekologiczną tej Organizacji. Musi uwzględniać na swoim terenie realizację tego celu głównie w sferze planowania i zagospodarowania przestrzennego, a także w sferze podnoszenia standardów infrastruktury technicznej i gospodarki odpadami.

6.3. Polityka przestrzenna gminy

6.3.1. Sektory funkcjonalne w przestrzeni gminy

Polityka przestrzenna gminy została wyrażona w dokumencie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, opracowanym w 1999 r. Studium przewiduje przyszły rozwój przestrzenny gminy uwzględniający rozwój przedsiębiorczości związanej z funkcjonowaniem przejść granicznych i przebiegiem ważnych szlaków komunikacji międzynarodowej. Równocześnie przewiduje ochronę najcenniejszych przyrodniczo terenów związanych z doliną Bugu.

Studium wyznacza na terenie gminy trzy podstawowe sektory przestrzenne:

- sektor A – centralny – który tworzyć ma pasmo infrastruktury i inwestycji przygranicznych,
- sektor B – północny – obszar Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”,
- sektor C – południowy – rejon Nadbużańskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Wiodącą funkcją dla sektorów B i C ma być ochrona środowiska, rolnictwo, leśnictwo, turystyka i rekreacja. Z kolei wiodącą funkcją sektora A ma być urbanizacja o dużej intensywności. Jednocześnie zagospodarowanie sektora A ma zapewniać powiązania sektorów B i C poprzez ciągi ekologiczne wyznaczone przez dolinę Czapelki i dolinę Bugu.

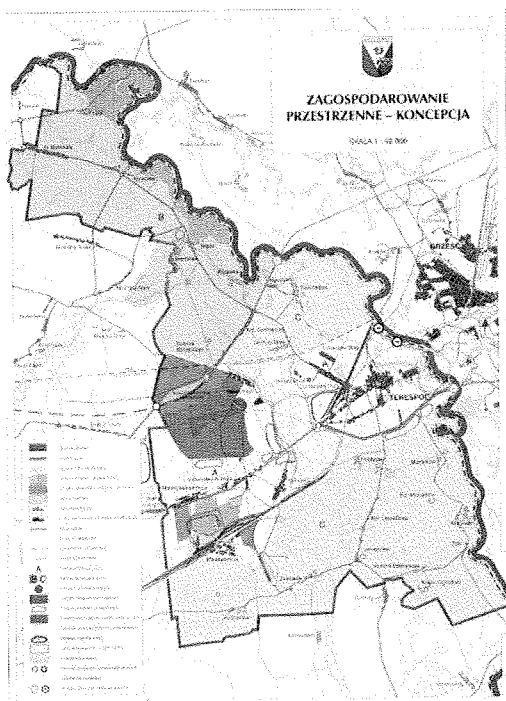
W sektorze A mają być realizowane najważniejsze, rozwojowe funkcje gminy, związane z obsługą ruchu międzynarodowego. Sektor ten w przyszłości w powiązaniu z miastem Brześć mają tworzyć pasmo wysokiej aktywności gospodarczej. Studium proponuje skoncentrowanie procesów urbanizacyjnych na terenie gminy w obszarze pomiędzy Terminalem Koroszczyn a Małaszewiczami. Otwarte tereny pomiędzy istniejącymi już skupiskami intensywnego zagospodarowania będą miejscem lokalizacji przyszłego centrum o charakterze miejskim, które koncentrowałoby funkcje mieszkaniowe i usługowe. Teren osadniczy może mieć pojemność mieszkaniową około 20 tys. osób. Istniałoby również możliwości jego przyszłego potencjalnego rozwoju przestrzennego na obszarze gmin sąsiednich.

Podstawowe elementy struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Terespol wskazane w Studium to:

- centra biznesu,
- centrum administracyjno-usługowe,
- główne arterie komunikacyjne,
- obszary rekreacyjne.

Dla miasta Studium przewiduje jako wiodącą funkcję mieszkaniową i usługi dla ludności.

Centra biznesu zlokalizowana byłaby na terenie gminy wiejskiej, w jej zachodniej części, między Koroszczynem a Zastawkiem i obejmowałaby: Terminal Koroszczyn, WOC, kolejowy Port Przeładunkowy, „Naftobazy oraz miejscowości: Małaszewicze, Małaszewicze Duże i Małe, Kobylany i Koroszczyn. Powinna się tu w przyszłości znaleźć szeroka gama ofert lokalizacyjnych dla usług i przedsiębiorczości, a także tereny dla budownictwa mieszkaniowego. Wymienione centra powinny być powiązane z końcówką autostrady A2 i z granicznym Portem PKP na szlaku E-20. Planowane funkcje i dodatkowo walory architektoniczne powinny uczynić te miejsca szczególnie atrakcyjnymi w obszarze Terespolu i Brześcia.

Rys. 2 Polityka przestrzenna gminy wyrażona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Terespol

Główną osią komunikacyjną obszaru byłaby droga E-30. Poza tym, przewidziano wspomagające ciągi komunikacyjne na północ i południe od tej drogi.

Głównym terenem rekreacyjnym dla dwuczłonowej struktury byłaby przede wszystkim dolina Czapelki.

W sektorach B i C przewidziano lokalizację ośrodków rekreacyjno-turystycznych w miejscowościach: Neple, Bohukały, Starzynka, Kuzawka, Kolonia Koroszczyn, Samowicze na północy i Murawiec, Lebiezdiew, Kołpin-Ogrodniki, Michalków, Polatycze, Zastawek i Podolanka na południu.

6.3.2. Kierunki polityki przestrzennej

Zmieniające się uwarunkowania polityki przestrzennej będą wymuszały dokonywanie okresowych zmian w dokumentach planistycznych, w tym w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w planach miejscowych. Szczególny nacisk należy położyć na zachowanie wzajemnej spójności wymienionych dokumentów, w tym również spójności ze strategią rozwoju gminy Terespol. Wzajemna spójność tych dokumentów jest jednym z podstawowych warunków skutecznej realizacji poszczególnych polityk.

Przyszłe korekty kierunków polityki przestrzennej gminy powinny uwzględniać w pierwszej kolejności potrzeby wynikające z:

- obsługi ruchu transgranicznego,
- rozwoju przedsiębiorczości,
- poprawy ładu przestrzennego,
- turystyki,
- zrównoważonego rozwoju.

Inwestycje, które mogą znacząco wpłynąć na przestrzeń gminy to budowa autostrady A2 i budowa centrum gminy. W zakresie komunikacji usprawnienia będzie wymagać przekraczanie szlaku kolejowego w miejscowości Kobylany (połączenie centrum gminy z miejscowością Małaszewicze), infrastruktura drogowa wokół WOC-u, połączenie drogowe pn.-pd. urbanizującej się części gminy oraz modernizacja dróg wojewódzkich 816 i 698 stanowiących komunikacyjną oś gminy o przebiegu południkowym.

6.3.3. Kierunki kształtowania nowej zabudowy i możliwości podnoszenia jakości ładu przestrzennego

Podnoszenie poziomu ładu przestrzennego oraz wzmacnianie w mieszkańcach poczucia tożsamości lokalnej wiąże się, między innymi, ze stałym podnoszeniem jakości zabudowy w gminie. Chodzi tu zarówno o bieżący stan techniczny budynków, jak i spójność nowopowstających obiektów z lokalną tradycją budowlaną i tradycyjnym krajobrazem kulturowym gminy. Nowopowstająca zabudowa musi równocześnie spełniać oczekiwania mieszkańców, zaspokajając ich współczesne potrzeby oraz, na ile to możliwe, dawać możliwość zaspokajania potrzeb, które pojawiają się w przyszłości.

Aby spełnić wymienione wyżej cele stawiane nowopowstającej zabudowie niezbędne byłoby opracowanie szczegółowych, precyzyjnych wytycznych, które poprzez wprowadzenie, jako ustalenia, do planów miejscowych dałyby podstawę do kształtowania nowej zabudowy w gminie jako zharmonizowanej z krajobrazem i spójnej z lokalną tradycją. Pierwszym krokiem na tej drodze powinno być przygotowanie opracowań o charakterze inwentaryzacyjnym i studialnym. Ich celem powinno być szczegółowe rozpoznanie tradycyjnej architektury obszaru gminy w perspektywie historycznej oraz zbadanie stanu jej zachowania do dnia dzisiejszego. Powyższe warunki mogłyby być spełnione studium wartości kulturowych lub program opieki nad zabytkami.

Po etapie inwentaryzacji i rozpoznania historycznego powinien nastąpić kolejny, dotyczący formułowania zasad i wytycznych w odniesieniu do nowej zabudowy. Następnym krokiem powinno być wprowadzenie tychże zasad do planów miejscowych.

Dla kształtowania krajobrazu architektonicznego gminy szczególne znaczenie będą mieć przestrzenie publiczne i obiekty przeznaczone dla funkcji publicznych. Przyjęte dla nich rozwiązania architektoniczne oraz urbanistyczne powinny stanowić punkt odniesienia dla zabudowy indywidualnej.

Tradycyjną zabudową obszaru gminy Terespol była zabudowa wiejska i dworska. Mimo, że na Podlasiu południowym dawne formy zabudowy przetrwały dużo dłużej, niż w innych rejonach Polski, to i tu w okresie po II wojnie, a szczególnie po 1975 r. następował gwałtowny proces wymiany starej zabudowy na nową. Nowa zabudowa miała przeważnie charakter bezstylowy, zunifikowany i była pod znacznym wpływem wzorców zabudowy miejskiej. Charakterystyczne dla południowego Podlasia typy wsi to chłopskie ulicówki i rzędówki z gęstą, skupioną zabudową oraz drobnoszlacheckie przysiółki ze znacznie większymi siedliskami i gabarytami zabudowy.

6.4. Centrum gminy Terespol

6.4.1. Kształtowanie ośrodka i czytelnej struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Utworzenie granicy państwowej na rzece Bug po drugiej wojnie światowej, a także oddzielenie się samorządów miasta i gminy Terespol na początku lat 90-tych zaowocowało zaburzeniem historycznie ukształtowanych powiązań funkcjonalno-przestrzennych obszaru gminy Terespol z miastami: Terespol i Brześć. Niezależnie od zmiany granic administracyjnych i państwowych gmina Terespol pozostaje w stałych związkach funkcjonalnych z miastem Terespołem, a poprzez przejścia graniczne również z Brześciem. Niemniej, rozwój różnych funkcji gospodarczych oraz potrzeba podnoszenia jakości obsługi ruchu granicznego stymulują potrzebę kształtowania nowego ośrodka gminnego.

Bariery fizjograficzne istniejące na terenie miasta Terespol sprzyjają poszukiwaniu nowych terenów inwestycyjnych na terenie otaczającej go gminy. Najkorzystniejsze warunki przyszłej urbanizacji znajdują się w środkowo-zachodniej jej części, pomiędzy Koroszczynem, a Małaszewiczami. W tych miejscowościach ukształtowało się już urbanizujące się pasmo, ciągnące się od północy, od Terminalu Koroszczyn, poprzez wieś Koroszczyn na południe do Małaszewicz Małych, Dużych, WOC-u, kolejowego portu przeładunkowego, Małaszewicz i Kobylan. Położone w tym paśmie wsie są największymi i najludniejszymi miejscowościami gminy. Najważniejsze dla życia społeczno-gospodarczego gminy funkcje ośrodkowe - administracja, infrastruktura społeczna, urzędnictwo i instytucje obsługi biznesu „rozsiane” są po całym omawianym wyżej obszarze. Dla sprawnej obsługi ludności i biznesu niezbędne jest wykształcenie centrum usługowego, skupiającego najważniejsze ośrodkowe funkcje.

6.4.2. Przestrzenie publiczne w strukturze przestrzennej gminy

Wśród wymagań, jakie spełnić musi przestrzeń, w której żyje człowiek znajdują się:

- zaspokojenie chęci posiadania i przekształcania otoczenia i dostosowywanie go do indywidualnych potrzeb,
- potrzeba realizacji życia rodzinnego, wypoczynku i samotności,
- potrzeba kultywowania życia społecznego, kontaktów z grupą, tożsamości i przynależności,
- ciekawość i potrzeba kontaktów społecznych o szerszym zasięgu.

Różnorodność wymagań, jakie spełnić musi przestrzeń w jakiej żyje człowiek spowodowała, że w procesie rozwoju cywilizacji wytworzył się pewien model struktury przestrzennej osiedla ludzkiego, pojawiający się w różnych kulturach i epokach historycznych. Opiera się on na zróżnicowaniu zaspokajania potrzeb:

- indywidualnych i rodzinnych,
- grupowych, społecznych,
- publicznych, ogólnych, związanych z przynależnością do gatunku ludzkiego.

Stąd, taka modelowa struktura przestrzenna składa się z 3 podstawowych typów przestrzeni:

- prywatnych,
- społecznych,
- publicznych.

Ze względu na skalę i intensywność zjawisk społecznych i publicznych pojawiających się w dużym i małym mieście, w tych ostatnich czytelność struktury jest dużo większa. Tempo życia małomiasteczkowego jest zwykle wolniejsze, niż w dużym mieście. Formy i kanony zachowań społecznych i rodzinnych są na ogół sztywniejsze, stąd bardziej czytelne i jednoznaczne. Większa jednoznaczność zachowań międzyludzkich pozwala silniej respektować podziały przestrzeni na te, w których realizuje się życie zbiorowe i indywidualne.

Czytelność struktury małomiasteczkowej ułatwia utrzymanie ładu przestrzennego oraz wpływa na podtrzymanie takich emocji społecznych, jak tożsamość, lokalny patriotyzm, poczucie bezpieczeństwa. Te z kolei warunkują zadowolenie z życia w danym miejscu i aktywność życia społecznego. Zależność ta działa i w odwrotnym kierunku – brak integracji społecznej, poczucia tożsamości i wspólnoty wpływa na występowanie konfliktu interesów, konfliktów przestrzennych, bezładu i chaosu przestrzennego.

Za zagospodarowywanie poszczególnych rodzajów przestrzeni odpowiedzialni są różni jej użytkownicy i administracja publiczna szczebla podstawowego. Na ład przestrzenny w danym mieście wpływać będzie harmonijne, zintegrowane kształtowanie wszystkich typów przestrzeni, jednak prym będą wiodły przestrzenie, z których korzysta największa liczba użytkowników, czyli przestrzenie publiczne, za które odpowiedzialny jest przede wszystkim samorząd.

Przestrzenie publiczne podlegają percepcji największej liczby osób, także spoza danej jednostki osadniczej, pełniąc niejako funkcję wizytówki gminy. Ranga publiczna decyduje, że w tych przestrzeniach powinny być lokalizowane najważniejsze ośrodkowe i centralne funkcje miejskie, jak administracja, usługi, handel. Jakość przestrzeni publicznych wpływa zatem na jakość świadczonych tam usług. Przestrzenie publiczne będąc w zarządzie lokalnych władz stanowią tę część gminnej struktury, którą samorząd najłatwiej może kontrolować.

6.4.3. Rola przestrzeni publicznych dla rozwoju funkcji turystycznej

Z racji ogólnodostępnego charakteru przestrzenie publiczne są tymi, do których najłatwiej docierają turyści. Skupienie ogólnomiejskich usług pozwala na ułatwienie korzystania z nich również przez turystów, a nie tylko przez mieszkańców – daje to możliwość efektywniejszego wykorzystania urządzeń usługowych. Zwiększenie liczby użytkowników urządzenia pozwala podnieść jego jakość. Zatem dualny charakter przestrzeni publicznych jako przestrzeni dla mieszkańców i przybyszów pozwala kreować synergiczne efekty wielofunkcyjnego zagospodarowania.

Ponieważ przestrzenie publiczne najłatwiej poddają się przekształceniom sterowanym przez samorząd mogą odgrywać ważną rolę w aktywizacji turystyki. Ład przestrzenny i atrakcyjne wyposażenie turystyczne same w sobie mogą być walorem przyciągającym osoby z zewnątrz. Zatem polityka przestrzenna i decyzje planistyczne, oraz inwestycje i inicjatywy dotyczące przestrzeni to jedne z narzędzi stymulowania rozwoju turystyki.

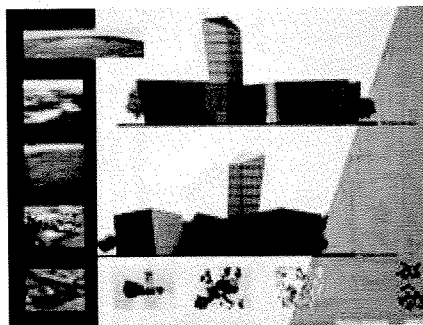
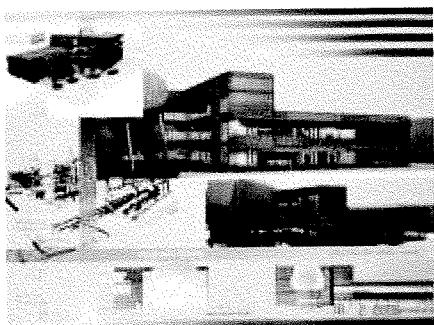
6.4.4. Centrum gminy Terespol

W ramach sporządzania przez samorząd dokumentów planistycznych wytypowano lokalizację nowego centrum gminy, przy skrzyżowaniu drogi powiatowej 1046L i drogi krajowej Nr 2. Miejsce to stanowi w przybliżeniu geometryczny środek pasma Koroszczyn – Kobylany – Małaszewicze. Położenie przy głównych drogach będzie sprzyjać dostępności komunikacyjnej miejsca. Rozległe tereny otwarte na zachód od wybranej lokalizacji stanowią będą rezerwę terenu pod potencjalny przyszły rozwój ośrodka. A położenie przy drodze prowadzącej do samochodowego przejścia granicznego w Terespolu stanowi doskonałą lokalizację dla przyszłego punktu obsługi biznesu i turystów.

Opracowany przez samorząd miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Centrum” w gminie Terespol wskazał szczegółowe lokalizacje różnych funkcji ośrodkowych:

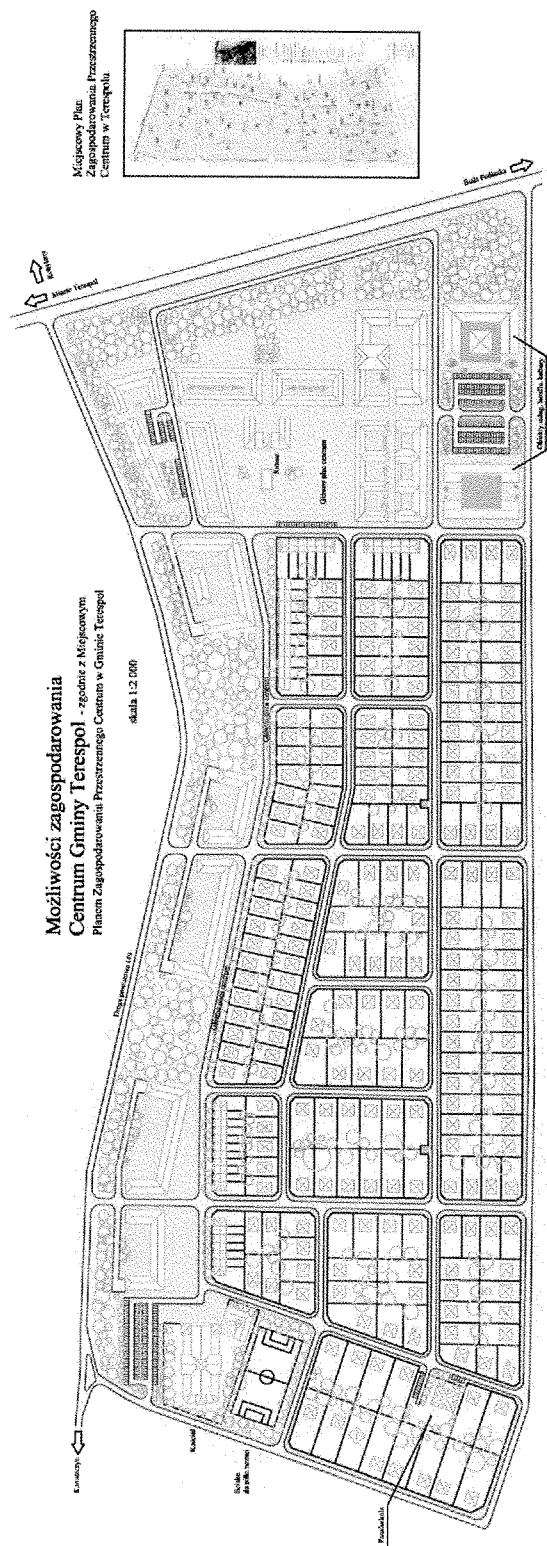
- ratusza,
- głównych przestrzeni publicznych – placów i głównej ulicy,
- usług i handlu,
- obiektów kultury, sportu i oświaty,
- oraz obszarów zwartej zabudowy mieszkaniowej.

Ostatecznego rozstrzygnięcia wymaga wciąż konwencja architektoniczna ratusza, a co się z tym wiąże miejsc publicznych, obiektów kultury i innych najważniejszych obiektów centrum. Na terenie gminy i miasta Terespol brak obiektów architektonicznych większej rangi. Stąd trudność do bezpośrednich nawiązań architektonicznych do rodzimej tradycji budowlanej. Należy rozważyć poszukiwanie źródeł nawiązań architektonicznych w historycznej miejskiej zabudowie Brześcia. Nawiązania te nie powinny być jednak traktowane jako „cytaty” form historycznych, gdyż centrum powstaje jako osiedle na „surowym korzeniu”, czyli bez tradycji zabudowy w tym miejscu. W tej sytuacji i miejscu historyczna zabudowa byłaby fałszywa.

Rys. 3 Koncepty ratusza w Centrum gminy Terespol – wykonane przez studentów Wydz. Architektury Politechniki Krakowskiej

Rys. 4 przedstawia jedną z możliwości realizacji centrum gminy w oparciu o Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Centrum w Gminie Terespol.

6.5. Możliwości rozwoju funkcji turystycznej w gminie

Ze względu na występowanie na terenie gminy Terespol licznych walorów turystycznych, zarówno charakterze środowiskowym jak i krajoznawczym, jedną z funkcji rozwijaną na terenie gminy powinna być **turystyka**. Pierwszeństwo powinno przypaść turystyce wypoczynkowej i turystyce krajoznawczej bazującej na udostępnionych obiektach militarnych, którym towarzyszyć mogłyby elementy turystyki kwalifikowanej i krajoznawczej opartej o inne walory. Rozwijanie wymienionych typów turystyki wymagać będzie uzupełniania istniejącej i budowy nowej infrastruktury turystycznej. Na terenie wiejskim gminy istnieją sprzyjające warunki do rozwijania agroturystyki.

6.5.1. Główny ośrodek obsługi turystów

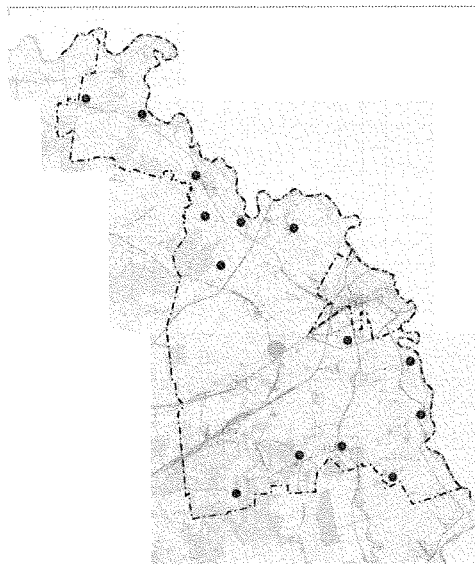
Należy określić lokalizację **głównego ośrodka obsługi turystów** w gminie. Przyjmując, że baza noclegowa i żywieniowa będzie rozproszona w poszczególnych wsiach wschodniej części gminy, ośrodek główny powinien koncentrować tzw. bazę towarzyszącą, którą powinny tworzyć różnego rodzaju urządzenia turystyczne i paraturystyczne.

Niezbędne jest również, by i w centrum turystycznym mieściła się część bazy noclegowej i żywieniowej. Powinny być to obiekty większe, o szerszej ofercie usług i wyższym standardzie, np. hotele i pensjonaty mogące obsługiwać zorganizowane grupy konferencyjne, szkoleniowe itp. Baza żywieniowa w centrum powinna być uzupełniona o obiekty o charakterze gastronomiczno-rozrywkowym, np. dyskoteki, kluby, puby itp. Centrum powinno mieścić też główny węzeł komunikacji zbiorowej (np. dworce, przystanki) i indywidualnej (parkingi, stacje paliw), oraz łączności (poczta, usługi internetowe).

Poza klasyczną bazą żywieniową, noclegową, komunikacyjną i towarzyszącą turyści chętnie korzystają z urządzeń usług i kultury, które są przeznaczone przede wszystkim dla obsługi mieszkańców. Stąd lokalizowanie centrum turystycznego łącznie z centrum gminy lub w jego pobliżu wydaje się słuszne. Wspólne korzystanie z urządzeń usługowych, przez mieszkańców i turystów, czyli większą liczbę usługobiorców, może wpłynąć na podniesienie jakości świadczonych usług i rozszerzenie ich oferty. Stąd rozważenia wymaga uzupełnienie programu funkcjonalnego na terenie projektowanego centrum gminy w Kobylanach o funkcje obsługi turystów.

6.5.2. Lokalne ośrodki turystyczne

Poza centralnym ośrodkiem obsługi turystów na terenie gminy powinny funkcjonować ośrodki lokalne, będące miejscami lokalizacji bazy noclegowej. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego podaje lokalizację „ośrodków rekreacyjnych”, ale należałoby poddać weryfikacji tę propozycję pod kątem większego uszczegółowienia funkcji poszczególnych miejscowości. Konieczne jest rozstrzygnięcie, w których wsiach rozwijana będzie funkcja letniskowa, agroturystyczna i kwatery do wynajęcia, a gdzie mogą być lokalizowane obiekty przyjmujące grupy zorganizowane, np. kolonie młodzieżowe itp. Takie rozstrzygnięcie będzie od razu sugestią, co do sposobu przyszłego zagospodarowywania wsi i kształtowania wiejskich centrów usługowych, oraz urządzeń rekreacji i wypoczynku. Zagospodarowanie wsi letniskowych i agroturystycznych powinno uwzględniać potrzeby turystów poszukujących ciszy, spokoju, bezpośredniego kontaktu z naturą i względnego odseparowania od „cywilizacji”. Wsie takie powinny być nastawione na mniejszą liczbę turystów przebywających jednorazowo w miejscowości. Wsie turystyczne powinny być natomiast przystosowywane do obsługi większej ilości turystów jednorazowo. Mogłyby być w nich lokalizowane większe obiekty zakwaterowania zbiorowego, obsługujące np. kolonie dziecięce i młodzieżowe. Na miejscowości tego typu powinny być typowane wsie w pobliżu kąpielisk lub innych urządzeń zapewniających grupowy wypoczynek. Lokalizacji ośrodków turystycznych różnych typów wiąże się również z wywieraną przez nie presją na środowisko naturalne.

Rys. 5 Lokalizacja ośrodków turystycznych na terenie gminy Terespol
(kolor czerwony - wsie turystyczne, kolor pomarańczowy – główny ośrodek turystyczny)

6.5.3. Kształtowanie bazy turystycznej

W zagospodarowaniu turystycznym należy dążyć do wykreowania jego **kompleksowej formy**, która nie tylko będzie warunkować, ale również stymulować ruch turystyczny, szczególnie pobytowy. Podstawowe elementy bazy turystycznej to:

- baza noclegowa,

- baza żywieniowa,
- baza komunikacyjna,
- baza towarzysząca.

Baza noclegowa w gminie Terespol powinna opierać się na:

- prywatnych pensjonatach, kwaterach i pokojach do wynajęcia oferujących noclegi turystom indywidualnych,
- ośrodkach wypoczynkowo-konferencyjne nastawionych na grupy zorganizowane.

Architektura obiektów noclegowych powinna nawiązywać do form tradycyjnych – w zależności od konkretnej lokalizacji i wielkości – do architektury dawnych domów miejskich, wiejskich lub dworów i pałaców szlacheckich. Należy unikać form kojarzonych z współczesną architekturą wielkomiejską i terenami mieszkaniowymi suburbiów.

W przypadku **bazy żywieniowej** należy dążyć do równowagi między obiektami zamkniętymi i ogólnodostępnymi. Niemniej ważna, jak ilość jest jakość i lokalizacja obiektów. Oprócz sezonowych lokali, powinny funkcjonować całoroczne restauracje, bary, kawiarnie zlokalizowane w głównych publicznych przestrzeniach gminy (przede wszystkim w centrum turystycznym). Ścisłe centrum gminy powinno koncentrować funkcje ośrodkowe: administracyjne, usługowe, handlowe itp., generujące wyższą aktywność i ruch mieszkańców i turystów. Jest to również właściwa lokalizacja dla obiektów gastronomicznych i gastronomiczno - rozrywkowych.

Kształtowanie bazy gastronomicznej powinno być skoordynowane z polityką promocji gminy, kreowaniem i promowaniem lokalnych produktów i dań oraz pomysłem na charakter lokali gastronomicznych. Pożądane byłoby nawiązania architektoniczne do dawnych zajazdów i gospód małomiasteczkowych.

Problemy **bazy komunikacyjnej** związane są z komunikacją zewnętrzną i wewnętrzną. Polityka przestrzenna gminy przewiduje prymat rozwoju przedsiębiorczości i obsługi ruchu granicznego, stąd planowana komunikacja zewnętrzna powinna w przyszłości osiągnąć wysoki poziom (budowa autostrady A-2). Realizacji wymagać będzie dworzec/przystanek położony w pobliżu centrum turystycznego.

W zakresie komunikacji wewnętrznej wymagane będą przede wszystkim modernizacje i remonty dróg. Sieć drogowa nie musi być dogęszczana, gdyż jest wykształcona w wystarczającym stopniu. Centrum gminy i centrum turystyczne powinno przewidywać odpowiednią powierzchnię parkingów oraz urządzeń obsługi komunikacji (stacje paliw, usługi naprawcze itp.).

Poza komunikacją kołową szczególnej uwagi wymaga *system komunikacji pieszej i rowerowej*. Aktualna polityka przestrzenna wyrażona w „Studium” nie akcentuje wagi powiązań pieszych, które stają się szczególnie istotne w przypadku miejscowości i gmin turystycznych, gdzie ruch pieszy, wędrownikowy i aktywność spacerowa jest znacznie wzmożona. Obok systemu szlaków i ścieżek pieszych zaprojektowania wymaga również sieć ścieżek rowerowych. Należy również rozważyć wyznaczenie *tras dla jazdy konnej i ruchu pojazdów konnych*.

Bazę towarzyszącą powinny tworzyć różnego rodzaju urządzenia turystyczne i paraturystyczne, związane z:

- handlem, w tym sklepy pamiątkarskie i związane z lokalnym rzemiosłem,
- obsługą dyscyplin specjalistycznych,
- informacją,
- łącznością,
- obsługą komunikacji,
- obsługą sanitarną,
- obsługą medyczną,
- obsługą finansową itp.

Większość tego typu usług powinna skupiać się w czytelnym i dostępnym komunikacyjnie centrum turystycznym.

Oprócz klasycznej bazy turystyki w gminie powinni mieć dostęp do wielu **innych obiektów kultury, rozrywki, wypoczynku i rekreacji**. Obiektami dostępnymi dla turystów powinny być świątynie, muzea, galerie, domy kultury, kina, dyskoteki, kawiarnie, puby, urządzenia sportowe, boiska, parki itp.

Gmina na swoim terenie powinna mieć zlokalizowane *miejsce imprez zbiorowych*, dostępne zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

W zakresie szczegółowych zadań wspomagających rozwój funkcji turystycznej niezbędne będą:

- udostępnienie walorów krajoznawczych, a szczególnie obiektów dawnej Twierdzy Brześć,
- rozbudowa podstawowej bazy turystycznej – noclegowej, żywieniowej, komunikacyjnej,
- rozbudowa urządzeń usługowych,
- rozwinięcie systemu informacji turystycznej,
- rozbudowa kąpielisk, szlaków i innych urządzeń wypoczynkowych, sportowych i rekreacyjnych,
- poszerzanie oferty kulturalnej w gminie,
- rozbudowa urządzeń obsługi funkcji konferencyjnej i szkoleniowej,
- rozbudowa urządzeń imprez zbiorowych,
- podnoszenie jakości przestrzeni i poziomu ładu przestrzennego,
- promocja gminy i miasta jako ośrodka turystycznego,
- pomoc merytoryczna i organizacyjna samorządu w zakresie realizacji inwestycji i zamierzeń związanych z rozwijaniem funkcji turystycznej.

6.6. Rozwój zrównoważony gminy Terespol

6.6.1. Znaczenie środowiska naturalnego dla jakości życia, rozwoju funkcji turystycznej i innych funkcji społeczno-gospodarczych

Środowisko geograficzne stanowi otoczenie życia i wszelkiej działalności gospodarczej człowieka. Ze względu na ograniczoną powierzchnię ekumeny oraz wciąż zwiększające się potrzeby człowieka względem środowiska, niezbędne jest uwzględnienie we wszelkich działaniach w przestrzeni racjonalnego podejścia do przyrody. Wymogi zrównoważonego

rozwoju mają zapewnić równowagę ekologiczną ekosystemów, zdrowe środowisko życia dla ludzi oraz tworzyć racjonalne podstawy rozwoju gospodarczego.

Stała dbałość o podnoszenie jakości życia w obszarze danej jednostki terytorialnej jest jednym z podstawowych obowiązków władz samorządowych. Jednym z mierników poziomu życia jest, między innymi, środowisko geograficzne. Jego ocena uwzględnia zarówno cechy przyrodzone, właściwe dla danego miejsca na Ziemi, jak i poziom antropogenicznego przekształcenia i degradacji. O ile na pierwszą grupę cech, człowiek, zasadniczo, nie ma wpływu, o tyle druga warunkowana jest w przeważającej mierze działalnością człowieka. Stąd wszelkie działania społeczno-gospodarcze na terenie gminy dające efekty przestrzenne powinny znajdować się pod stałą uwagą władz samorządowych.

Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze to podstawa tworzenia zdrowego i bezpiecznego ekologicznie środowiska życia i rozwoju psychofizycznego człowieka. Stwarzając najkorzystniejsze warunki funkcjonowania rodziny i wychowywania dzieci może stanowić czynnik pobudzający do osiedlania się w danym miejscu.

Środowisko o bogatych i unikalnych walorach stanowić może podstawę rozwijania funkcji turystycznej. Korzystne warunki klimatyczne, duża powierzchnia terenów otwartych, nie zdegradowanych sprzyjają rozwijaniu funkcji wypoczynkowej, a osobliwości fauny i flory funkcji krajoznawczej.

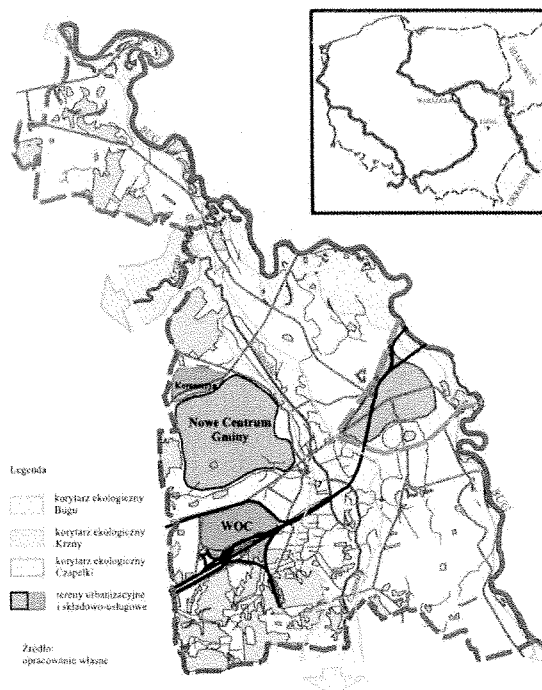
6.6.2. Koncepcja korytarzy ekologicznych

Intensywna gospodarka w przestrzeni nasila zjawisko kurczenia się powierzchni obszarów otwartych, nie zagospodarowanych przez człowieka. Sprzyja temu szczególnie rozpraszanie zabudowy, rozluźnianie zabudowy poprzez tworzenie wielodrogowych, szachownicowych układów urbanistycznych na kanwie dawnych wsi ulicowych, rozciąganie zabudowy wzdłuż głównych dróg oraz zagęszczanie sieci dróg i sieci infrastruktury technicznej. Otwarte przestrzenie są terenem życia i przemieszczania się istot żywych, umożliwiają migracje, poszukiwanie pokarmu, wymianę genów itp. Zachowanie równowagi w ekosystemach możliwe jest przy zachowaniu ciągłości połączeń pomiędzy poszczególnymi elementami systemu przyrodniczego. Ciągłość tę mogą zapewniać tzw. korytarze ekologiczne, których podstawową cechą powinien być brak zabudowy i łączność z węzłowymi obszarami struktury przyrodniczej.

6.6.3. Korytarze ekologiczne w gminie Terespol

Koncepcja korytarzy ekologicznych zaproponowana przez Krzysztofa Wojciechowskiego jest w zasadzie zgodna z polityką przestrzenną gminy przyjętą w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze nizinnej gminy Terespol, charakteryzującej się niską lesistością, najlepszą predyspozycję do pełnienia funkcji korytarzy ekologicznych posiadają doliny rzek. Przez gminę przepływają trzy rzeki: Bug, Krzna i Czapelka. Rzeka Bug jest obszarem węzłowym o znaczeniu międzynarodowym krajowej sieci ekologicznej ECNET. Wysoką rangę ma również rzeka Krzna będąca korytarzem ekologicznym rangi krajowej. Najdalszą od stanu naturalnego jest rzeka Czapelka, która została poddana silnej antropopresji w wyniku melioracji i prowadzenia gospodarki rolnej.

Mimo daleko posuniętych przekształceń środowiska naturalnego w dolinie Czapelki, rzeka ta ma szczególne znaczenie dla przyszłej jakości środowiska w gminie. Wpływa na to położenie rzeki – pomiędzy dwoma zurbanizowanymi obszarami – miastem Terespol i środkową częścią gminy Terespol, gdzie położone są największe wsie, WOC i Terminal Koroszczyn, a w przyszłości także nowe centrum gminy. Dolina Czapelki to właściwie jedyny ekologiczny korytarz łączący dwie cenne przyrodniczo jednostki: Park Krajobrazowy „Podlaski Przełom Bugu” położony w północnej części gminy i Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący znaczną część południowej części gminy.

Rys. 6 Koncepcja sieci korytarzy ekologicznych w gminie Terespol
Według Krzysztofa Wojciechowskiego

7. MISJA, CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

7.1. Misja strategii

Misja strategii gminy wyraża cel nadrzędny, który może być sukcesywnie osiągany poprzez zbiór działań wyrażonych w celach strategicznych, operacyjnych i konkretnych programowanych przedsięwzięciach. W sytuacji gminy Terespol nadrzędnym celem jest:

Poprawa jakości życia mieszkańców i warunków rozwoju działalności gospodarczej na terenie gminy

Dotychczasowy rozwój gminy, oparty głównie na obsłudze ruchu międzynarodowego i przedsiębiorczości nie zapewnia jej mieszkańcom wystarczającej liczby miejsc pracy i źródeł utrzymania. Wywołuje to liczne problemy natury socjalnej i demograficznej. Te z kolei mogą być hamulcem podnoszenia poziomu kultury gospodarczej, w tym wiedzy, umiejętności w sferze gospodarczej, adaptacji osiągnięć cywilizacyjnych i postaw obywatelskich. Stąd też rozwój bazy ekonomicznej równoważącej lokalny rynek pracy jest najważniejszą kwestią gminy, wymagającą wyboru najlepszej drogi i kierunków działań na rzecz stopniowej poprawy sytuacji społeczności lokalnej.

7.2. Główny cel strategiczny

Najwłaściwszą drogą działań spełniających określoną misję strategii gminy Terespol jest:

Wzrost konkurencyjności gminy oraz wykorzystanie jej potencjałów rozwojowych, w tym przygranicznego jej położenia na europejskim korytarzu transportowym A-2

Wybór konkurencyjności jako głównego celu strategicznego wywołuje potrzebę działań na rzecz wielostronnej atrakcyjności terenu gminy dla wszystkich jej faktycznych i potencjalnych użytkowników, w tym dla mieszkańców i gospodarstw domowych dla podmiotów sfery rynkowej (firm) dla instytucji i organizacji społecznych a także dla przyjezdnych, głównie turystów. Na ogół gmina jest bardzo dobrze przygotowana do rozwoju pod względem wyposażenia w lokalną infrastrukturę techniczną. Dysponuje rozległymi uzbrojonymi terenami dla rozwoju osadnictwa i przedsiębiorczości a także dla innych funkcji, na przykład dla turystyki. Ma rozwinięte funkcje obsługi tranzytu poprzez granicę wschodnią Unii Europejskiej. Przed Samorządem Gminnym jest jeszcze wiele istotnych zadań warunkujących poprawę sytuacji gospodarczej i społecznej.

Konkurencyjność jako główny cel strategiczny odpowiada głównemu celowi Strategii Lizbońskiej. Jest także pierwszym priorytetem w Strategicznych Wytycznych Wspólnotowych na lata 2007 – 2013 dla państw członkowskich UE. W obecnie obowiązujących polskich dokumentach wytyczających politykę wsparcia rozwoju konkurencyjność jest głównym celem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007 – 2013. Podobną pozycję zajmuje w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego. Stąd też główny cel strategiczny gminy Terespol jest spójny z analogicznymi celami dokumentów nadrzędnych.

7.3. Priorytety rozwojowe

Wybór wiodących kierunków (priorytetów) strategicznego rozwoju gminy został oparty na jej endogenicznych (lokalnych) i egzogenicznych (zewnętrznych) potencjałach rozwojowych a także na najważniejszych problemach, których rozwiązywanie będzie kontynuacją wielu zadań komunalnych Samorządu. Dotyczy to zwłaszcza lokalnej infrastruktury technicznej i społecznej. Niektóre priorytety stanowią wyzwania przyszłości. Obejmują dziedziny na które Samorząd może tylko pośrednio oddziaływać w formach dotychczas mało sprawdzonych na rodzimym gruncie i mających pośredni wpływ na oczekiwane osiągnięcie efektów. Na pewno do takich dziedzin należy potrzebny tu rozwój przedsiębiorczości i nowoczesnego społeczeństwa, w wyższym stopniu opartego na wiedzy. Ogólnie, strategia rozwoju gminy Terespol wyznacza cztery priorytetowe kierunki działań. Są to:

1. ***Tworzenie warunków rozwoju przedsiębiorczości, w tym drobnej i opartej na kapitale zewnętrznym;***
2. ***Rozwój zasobów ludzkich i nowoczesnego społeczeństwa opartego na wiedzy;***
3. ***Poprawa atrakcyjności terenu gminy dla obecnych i potencjalnych mieszkańców;***
4. ***Wspomaganie rozwoju współpracy transgranicznej i międzynarodowej.***

Wyznaczone cztery priorytety strategiczne gminy odpowiadają wprost czterem priorytetom strategii rozwoju województwa lubelskiego. Kolejno odnoszą się do:

Priorytetu 1 „wzrost konkurencyjności regionalnej gospodarki oraz jej zdolności do tworzenia miejsc pracy”;

Priorytetu 2: „rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich dostosowanych do wymogów gospodarki opartej na wiedzy”;

Priorytetu 3: „poprawa atrakcyjności i spójności terytorialnej województwa lubelskiego”;

Priorytetu 4: „rozwój współpracy międzyregionalnej oraz poprawa skuteczności wdrażania polityki rozwoju regionu”.

Na poziomie priorytetów strategia rozwoju gminy Terespol jest spójna ze strategią rozwoju województwa lubelskiego. Jest także spójna na tym poziomie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Lubelskiego na lata 2007 – 2013 (RPOWL). Cztery priorytety strategii gminnej merytorycznie odpowiadają trzem celom szczegółowym, w tym:

Celowi 1.: „Zwiększanie konkurencyjności regionu poprzez wsparcie rozwoju sektorów nowoczesnej gospodarki oraz przez stymulowanie innowacyjności”;

Celowi 2.: „Poprawa warunków inwestowania w województwie z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju”;

Celowi 3.: „Zwiększanie atrakcyjności Lubelszczyzny jako miejsca do zamieszkania, pracy i wypoczynku”.

7.4. Cele operacyjne

Cele operacyjne stanowią rozwinięcie i konkretyzację treści czterech wybranych priorytetów strategicznych. Obejmują szczegółowe kierunki działań w gminie na rzecz jej rozwoju. Celom operacyjnym podporządkowane są programowane zadania inwestycyjne i organizacyjne. Na podstawie analizy SWOT, unijnych, krajowych i wojewódzkich ram wsparcia finansowego a także wizji przyszłości gminy wybrane zostały następujące cele operacyjne:

1) w zakresie tworzenia warunków rozwoju przedsiębiorczości:

- 1.1. tworzenie urozmaiconych form promocji gminy wobec potencjalnych przedsiębiorców;
- 1.2. tworzenie lokalnych warunków funkcjonalno-przestrzennych rozwoju przedsiębiorczości;

- 1.3. rozwój infrastruktury ekonomicznej wspomagającej przedsiębiorczość, zwłaszcza mśp;
- 1.4. rozwój agrobiznesu, w tym przetwórstwa płodów rolnych;
- 1.5. rozwój obsługi ruchu turystycznego;

Przedsiębiorczość jako trzon bazy ekonomicznej gminy rozwija się dość dynamicznie, jednakże nie osiągnęła jeszcze poziomu równoważącego lokalny rynek pracy. Szczególnie dynamicznie rozwija się sektor małej i średniej przedsiębiorczości. Nie tworzy on jednak wystarczającej podaży miejsc pracy, choćby równoważąc spadki zatrudnienia w niektórych dużych firmach. Gmina posiada wystarczające tereny, w tym strefy rozwoju biznesu na przykład, Wolny Obszar Celny w Małaszewiczach czy strefę komercyjną przy przejściu granicznym w Koroszczynie. Dla drobnej przedsiębiorczości ośrodkiem koncentracji usług komercyjnych może być nowe, projektowane centrum gminne w Kobylanach. Wiele innych miejscowości, w tym głównie Małaszewicze może także koncentrować nową przedsiębiorczość.

Dogodne warunki infrastrukturalne w zasadzie już są przygotowane. Zadaniem Samorządu jest realizowanie promocji terenów rozwoju przedsiębiorczości i próby organizowania przedsiębiorców na rzecz rozwoju infrastruktury ekonomicznej, w tym klubu lub stowarzyszenia przedsiębiorców a następnie próby organizowania inkubatora przedsiębiorczości z którego mogliby korzystać zwłaszcza młodzi początkujący przedsiębiorcy.

Mimo na ogół niskiego poziomu rozwoju rolnictwa i niższego niż przeciętnie rolniczego wykorzystania ziemi na terenie gminy można rozwijać przetwórstwo spożywcze i handel żywnością. Zapleczem surowcowym może być nie tylko teren gminy Terespol lecz również rolnictwo ościennych gmin.

Gmina przylegająca do doliny Bugu ma dobre warunki rozwoju turystyki i rekreacji. W tym zakresie potrzebna jest jednak infrastruktura komunikacyjna, zwłaszcza urządzone szlaki wędrówkowe, udostępnienie i urządzenie większości fortów Twierdzy Brzeskiej jak też innych licznych obiektów dziedzictwa kulturowego. W nawiązaniu do walorów przyrody i dóbr kultury materialnej tego terenu a także przygotowanej infrastruktury publicznej może rozwijać się przedsiębiorczość obsługi turystów.

2) w zakresie rozwoju nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich:

- 2.1. kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej;
- 2.2. podnoszenie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców;
- 2.3. rozwój społeczeństwa informacyjnego;
- 2.4. aktywizacja lokalnego rynku pracy;
- 2.5. wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w gminie;
- 2.6. wzmacnianie i uaktywnianie kapitału kulturowego i społecznego w gminie;
- 2.7. poprawa bezpieczeństwa i ładu społecznego.

Droga do skutecznego wspomagania rozwoju demograficznego i tym bardziej nowoczesnego społeczeństwa w gminie Terespol jest skomplikowana i długa. Jednym z jej najważniejszych motywów jest zachęta pracujących w gminie do osiedlania się na jej terenie. Tę drogę warto jednak obrać, ponieważ jakość wykształcenia, świadomości, umiejętności i nawyków a ogólniej, poziom kultury gospodarczej społeczności lokalnej jest wprawdzie niewymiernym aczkolwiek jednym z najważniejszych czynników rozwoju innowacyjności a zatem rozwoju społeczno-gospodarczego.

W tej grupie dobrano cele operacyjne wzajemnie wspomagające się. Najprostszą drogą wspomagania rozwoju demograficznego i poprawy struktur w tej sferze jest wzrost miejsc pracy i dochodów ludności, dający nadzieję młodym małżeństwom na wychowanie dzieci bez wielkich wyrzeczeń finansowych. Ponadto potrzebne są pewne starania władz lokalnych o kształtowanie atrakcyjnego środowiska życia, w tym tworzenia funkcji zaspokajających potrzeby emocjonalne społeczności lokalnej. Są to takie funkcje jak: kultura, specjalistyczna oświata, ruch sportowy, rekreacja, w tym rozrywka. Ponadto społeczność lokalna powinna mieć poczucie bezpieczeństwa cywilnego, epidemiologicznego i przed klęskami żywiołowymi. Wśród tych czynników atrakcyjności gminy można zaznaczyć także powszechny dostęp mieszkańców do sieci internetowej.

Szczególną pozycję w drugiej grupie celów operacyjnych zajmuje podnoszenie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców. Dotychczas poziom ten jest oceniany jako niski, głównie ze względu na niskie udziały mieszkańców z wykształceniem wyższym i średnim. W tej dziedzinie celowa jest współpraca Samorządu z placówkami szkolnymi wszystkich typów na terenie gminy w zakresie informacji o możliwościach kształcenia na poziomie szkół średnich i wyższych. Potrzebne jest również wychowanie młodzieży w przeświadczeniu, że „opłaci się” kształcić.

Trzecim zagadnieniem w tej grupie celów jest potrzeba działań integrujących społeczność gminną i zmniejszających poziom ubóstwa.

3) w zakresie poprawy atrakcyjności terytorialnej gminy dla mieszkańców i przyjezdnych:

- 3.1. rozwój urbanizacji i wielofunkcyjnego rozwoju gminy, tym planistyczne przygotowanie terenów dla budownictwa mieszkaniowego i usługowego;
- 3.2. dostosowanie lokalnej infrastruktury społecznej do potrzeb osadnictwa;
- 3.3. rozbudowa sieci drogowej i infrastruktury komplementarnej;
- 3.4. dostosowanie sieci komunikacji lokalnej do potrzeb ruchu turystycznego;
- 3.5. uzupełnianie sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, energetycznej i informatycznej;
- 3.6. usprawnianie komunikacyjne zintegrowanego systemu intermodalnego;
- 3.7. zachowanie i wzmacnianie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej;
- 3.8. unowocześnianie zintegrowanej gospodarki odpadami.

Działania lokalnych władz samorządowych w tej grupie celów operacyjnych są najbardziej zaawansowane, zwłaszcza w zakresie przygotowania komunalnej infrastruktury technicznej i pod względem aktualności dokumentów planowania przestrzennego. Obiektywne ograniczenia rozwoju rolnictwa jako trzonu bazy ekonomicznej ukierunkowują gminę na wielofunkcyjność gospodarczą i urbanizację. Gmina Terespol jest wyjątkowo w skali województwa lubelskiego dobrze wyposażoną gminą wiejską pod względem endogenicznych czynników urbanizacji. Są to: transeuropejskie szlaki

komunikacyjne (drogowy i kolejowy), obsługa trzech przejść granicznych i transportu międzynarodowego, rozwijająca się przedsiębiorczość pozarolnicza.

Rozwój urbanizacji gminy powinien być wyprzedzająco przygotowany. Jest przygotowany w zakresie planowania przestrzennego osadnictwa i w większości branż infrastruktury technicznej. W zakresie infrastruktury społecznej obecna baza placówek jest w zasadzie wystarczająca. Program przyszłego jej rozwoju będzie zależał od tempa i form przestrzennych rozwoju osadnictwa i usług komercyjnych.

Pewnych uzupełnień wymaga sieć wodociągowo-kanalizacyjna i dalsze usprawnianie gospodarki odpadami stałymi. Ponadto jest potrzebna realizacja znaczącego programu rozbudowy lokalnego systemu drogowego, przeważnie w zakresie modernizacji niektórych odcinków dróg i ulic wiejskich ułożenia chodników na odcinkach zabudowanych, uzupełnienia oświetlenia ulic i urządzenia parkingów w miejscach koncentracji usług. Uzupełnienia wymaga także lokalna sieć komunikacyjna łącząca i usprawniająca połączenia z miejscami obsługi transportu międzynarodowego, w tym głównie z kolejowym portem przeładunkowym w Małaszewiczach.

Poprawa jakości lokalnej sieci komunikacyjnej dotyczy także miejsc wymagających urządzenia i udostępnienia dla ruchu turystycznego. Są to przeważnie tereny, w tym wsie położone na wschód od rzeki Czapelki, w dolinie Bugu. Liczne obiekty dziedzictwa kulturowego wymagają doinwestowania przystosowującego je do funkcji turystycznych. A także odpowiedniego udostępnienia komunikacyjnego i informacyjnego. W tym zakresie istnieją potrzeby poprawy jakości niektórych odcinków dróg oraz budowa szlaków wędrowkowych, w tym rowerowych i pieszych.

W ramach planowego kształtowania ładu przestrzennego gmina uwzględnia potrzebę ochrony terenów o wysokich wartościach ekologicznych, zwłaszcza w dolinie Bugu. Jest to ochrona terenów przed intensywną zabudową i ruchem komunikacyjnym a także innymi formami penetracji gospodarczej i urbanizacji. Uwolnienie terenów doliny Bugu od intensywnej działalności gospodarczej wiąże się z poprawą jej różnorodności przyrodniczej i krajobrazowej a także kulturowej. Wiąże się też z gospodarką odpadami.

4) w zakresie tworzenia na terenie gminy warunków rozwoju współpracy transgranicznej i międzynarodowej:

1. przygotowanie gminy do bliskiej współpracy transgranicznej;
2. tworzenie przez gminę lokalnych i ponadlokalnych układów partnerskich;
3. budowanie systemu marketingu gminnego;

Gmina Terespol ma na terenie województwa lubelskiego i w całej Polsce Wschodniej wyjątkowo mocną pozycję pod względem funkcji związanych z obsługą międzynarodowego ruchu transportowego. Jego funkcją komplementarną jest przedsiębiorczość. W ostatnich latach zauważa się dynamiczny rozwój małej i średniej przedsiębiorczości. Stąd też w przyszłości należy spodziewać się postępującej urbanizacji gminy. Jej tempo będzie zależało od otwarcia polskiej granicy wschodniej i jednocześnie granicy Unii Europejskiej.

Gmina jest zainteresowana rozwojem i obsługą bliskiej współpracy transgranicznej. Szczególnym ich potencjałem dla gminy jest bliskie położenie dużego (300 tys.) miasta Brześcia po drugiej stronie granicy. Na przeszkodzie stoją jednak konsekwencje „domknięcia” obecnej granicy wschodniej, zewnętrznej granicy Unii Europejskiej i stosunki międzypaństwowe między Polską a Białorusią. Mimo obecnych trudności gmina uwzględnia szanse rozwoju bliskiej współpracy transgranicznej i możliwość urządzenia infrastruktury na swoim terenie.

Liczne międzygminne powiązania infrastrukturalne gminy tworzą potrzeby rozwoju współpracy między gminami. Płaszczyzną tej współpracy może być ochrona środowiska, zagospodarowanie turystyczne doliny Bugu, powiązania komunikacyjne, gospodarka odpadami i ład przestrzenny na terenach stykowych.

Bogaty zestaw endogenicznych czynników rozwoju gminy i jednocześnie obecnie niekorzystna sytuacja geopolityczna na granicy polsko-białoruskiej utrzymuje zastój gospodarczy na omawianym terenie. Gmina podejmuje jednak wysiłki promocyjne. Rokrocznie opracowuje sprawozdania z dokonań inwestycyjnych w sferze komunalnej. Przedstawia możliwości inwestowania i historię rozwoju gospodarczego w dłuższych okresach czasu. Jest to poważny krok na drodze do rozwoju gminnego systemu marketingowego.

7.5. Spójność zewnętrzna strategii gminnej

Warunkiem użyteczności strategii gminnej jest zachowanie wielu zasad planistycznych. Jedną z najważniejszych jest zasada spójności zewnętrznej jej treści a ściślej, zasada merytorycznej spójności jej celów z celami dokumentów nadrzędnych, w tym strategii regionalnej i Regionalnego Programu Operacyjnego. Poniższa tabela 6.1. ilustruje relacje między celami operacyjnymi trzech wymienionych dokumentów.

Tabela 6.1. Cele operacyjne strategii gminy Terespol w powiązaniu z celami SRWL i RPO województwa lubelskiego

Cele operacyjne strategii rozwoju gminy Terespol	Cele operacyjne SRWL	Cele operacyjne RPO
Cele operacyjne priorytetu 1 strategii gminnej		
1.1. tworzenie urozmaiconych form promocji gminy wobec potencjalnych przedsiębiorców;	1.1: Restrukturyzacja tradycyjnych gałęzi regionalnej gospodarki i dostosowanie jej do reguł wspólnego rynku	OP 1 Przedsiębiorczość i innowacje Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie
1.2. tworzenie lokalnych warunków funkcjonalno-przestrzennych rozwoju przedsiębiorczości;	1.3: Specjalizacja województwa w wybranych sektorach produkcji i usług cechujących się wysokim poziomem konkurencyjności	OP 3 Atrakcyjność obszarów miejskich i terenów inwestycyjnych Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych
1.3. rozwój infrastruktury ekonomicznej wspomagającej przedsiębiorczość, zwłaszcza msp;	1.4: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzrost poziomu ich innowacyjności	OP 2 Infrastruktura ekonomiczna Stworzenie przyjaznego otoczenia dla prowadzenia działalności gospodarczej w

		regionie
1.4. rozwój agrobiznesu, w tym przetwórstwa płodów rolnych	1.2: Rozwój i podnoszenie konkurencyjności regionalnego agrobiznesu	OP 1 Przedsiębiorczość i innowacje Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie
1.5. rozwój obsługi ruchu turystycznego;	<i>1.1: Restrukturyzacja tradycyjnych gałęzi regionalnej gospodarki i dostosowanie jej do reguł wspólnego rynku</i>	OP 7 Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna Zwiększanie udziału sektorów kultury i turystyki w gospodarce województwa lubelskiego oraz wzmocnienie powiązań międzynarodowych regionu
Cele operacyjne priorytetu 2 strategii gminnej		
2.1. kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej;	<i>2.1: Kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej w województwie</i>	OP 8 Infrastruktura społeczna Poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy, usług medycznych i pomocy społecznej
2.2. podnoszenie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców;	<i>2.2: Podniesienie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców regionu</i>	OP 4 Społeczeństwo informacyjne Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa informacyjnego
2.3. rozwój społeczeństwa informacyjnego;	<i>1.6: Rozwój społeczeństwa informacyjnego</i>	OP 4 Społeczeństwo informacyjne Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa inform.
2.4. aktywizacja lokalnego rynku pracy;	<i>2.3: Wzrost zatrudnienia oraz lepsze wykorzystanie zasobów ludzkich w regionie</i>	OP 1 Przedsiębiorczość i innowacje Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie
2.5. wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w gminie;	<i>2.4: Wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w regionie</i>	OP 8 Infrastruktura społeczna Poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy, usług medycznych i pomocy społecznej
2.6. wzmacnianie i uaktywnianie kapitału kulturowego i społecznego w gminie;	<i>2.5: Wzmocnienie i wykorzystanie kapitału kulturowego i społecznego w regionie</i>	OP 4 Społeczeństwo informacyjne Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa inform.
2.7. poprawa bezpieczeństwa i ładu społecznego.	<i>2.6: Poprawa bezpieczeństwa i ładu publicznego</i>	OP 8 Infrastruktura społeczna Poprawa warunków kształcenia oraz dostępu do wiedzy, usług medycznych i pomocy społecznej
Cele operacyjne priorytetu 3 strategii gminnej		
3.1. rozwój urbanizacji i wielofunkcyjnego rozwoju gminy;	<i>3.4: Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</i>	OP 3 Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych
3.2. planistyczne przygotowanie terenów dla budownictwa mieszkaniowego i usługowego;	<i>2.1: Kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej w województwie</i>	OP 3 Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych
3.3. dostosowanie lokalnej infrastruktury społecznej do potrzeb nowego osadnictwa;	<i>3.3: Rozwój ośrodków miejskich oraz funkcji metropolitalnych Lublina</i>	OP 3 Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych
3.4. rozbudowa sieci drogowej i infrastruktury komplementarnej;	<i>3.1. poprawa dostępności komunikacyjnej województwa</i>	OP 5 Transport Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny
3.5. dostosowanie sieci komunikacji lokalnej do potrzeb ruchu turystycznego;	<i>3.1. poprawa dostępności komunikacyjnej województwa</i>	OP 5 Transport Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny
3.6. uzupełnianie sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, energetycznej i informatycznej;	<i>3.4. Poprawa jakości życia mieszkańców wsi oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich</i>	OP 6 Środowisko i czysta energia Poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie

		degradacji środowiska naturalnego oraz promowanie czystej energii
3.7. usprawnianie komunikacyjne zintegrowanego systemu intermodalnego;	3.1: <i>Poprawa dostępności komunikacyjnej województwa</i>	OP 5 Transport Poprawa wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej Lubelszczyzny
3.8. zachowanie i wzmacnianie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej;	3.2: <i>Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej</i>	OP 6 Środowisko i czysta energia Poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie degradacji środowiska naturalnego oraz promowanie czystej energii
3.9. unowocześnianie zintegrowanej gospodarki odpadami;	3.2. <i>Zachowanie i wzmocnienie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej</i>	OP 6 Środowisko i czysta energia Poprawa stanu, zachowanie bioróżnorodności oraz zapobieganie degradacji środowiska naturalnego oraz promowanie czystej energii
Cele operacyjne priorytetu 4 strategii gminnej		
4.1. przygotowanie gminy do bliskiej współpracy transgranicznej;	4.1. <i>Rozwój współpracy międzyregionalnej województwa w układzie międzynarodowym, krajowym i transgranicznym</i>	OP 7 Kultura, turystyka i współpraca międzyregionalna Zwiększanie udziału sektorów kultury i turystyki w gospodarce województwa lubelskiego oraz wzmocnienie powiązań międzynarodowych regionu
4.2. tworzenie przez gminę lokalnych i ponadlokalnych układów partnerskich;	4.2: <i>Zwiększenie zdolności instytucjonalnej regionu do prowadzenia efektywnej polityki regionalnej</i>	OP 9 Pomoc techniczna Zapewnienie efektywnego oraz zgodnego z prawem i politykami wspólnotowymi wdrażania RPO poprzez wsparcie instytucji uczestniczących w zarządzaniu i wdrażaniu
4.3. budowanie systemu marketingu gminnego;	4.3: <i>Poprawa skuteczności promocji regionu i zdolności do przyciągania inwestycji z zewnątrz</i>	OP 3 Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu poprzez wsparcie dla obszarów rewitalizowanych i terenów inwestycyjnych

Dobór celów operacyjnych był także oparty na drugiej, uniwersalnej zasadzie planowania, to jest na zasadzie implikacji. Przede wszystkim cele strategii gminnej wynikają z analizy SWOT i wizji przyszłości gminy, w tym z uwzględnionych w niej aspiracji rozwojowych. Cele zawarte w dokumentach wyższego rzędu są ramami określającymi kierunki możliwego wsparcia rozwoju lokalnego przez państwo i Unię Europejską.

8. MONITOROWANIE STRATEGII

8.1. Istota monitoringu strategii gminnej

Monitoring jest w istocie obserwacją przebiegu procesów stanowiących przedmiot zainteresowania określonego podmiotu a także interwencją zapobiegającą pojawiającym się zagrożeniom. Między innymi jest to narzędzie zarządzania wspomaganiem rozwoju gmin w oparciu o planowanie strategiczne i operacyjne. Opiera się na systematycznym rejestrowaniu danych o przebiegu:

1. rzeczywistych procesów społeczno – gospodarczych, a także istotnych zmian w środowisku przyrodniczym gminy;
2. realizacji celów zapisanych w strategii gminnej na podstawie dobranych wskaźników;
3. realizacji zadań podejmowanych w ramach strategii.

Odpowiedzialnym za wdrażanie strategii oraz monitorowanie zmian i działań jest Urząd Gminy w Terespolu. Jednakże nie wszystkie cele i programy na terenie gminy są zadaniami realizowanymi bezpośrednio przez samorząd gminny. Stąd też potrzebna jest współpraca administracji samorządowej z instytucjami odpowiedzialnymi za monitoring programów, które pozostają w ich kompetencjach. Do takich instytucji zalicza się Powiatowy Urząd Pracy w Białej Podlaskiej, Urząd Statystyczny w Lublinie, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Biuro Powiatowe w Białej Podlaskiej, Starostwo Powiatowe w Białej Podlaskiej inne. Potrzebna jest także współpraca z Urzędem Marszałkowskim w Lublinie w zakresie konsultacji dotyczących doskonalenia tego systemu zarówno w zakresie doboru miar (wskaźników) jak też gromadzenia danych.

Współpraca Samorządu z instytucjami od niego niezależnymi w przyszłości pozwoli na wypracowanie warsztatu kompleksowego monitoringu gminnego. Jest to konieczne dla uruchomienia ewaluacji zapisów strategii, w tym sukcesywnego określania stopnia realizacji założonych celów i badania ich rezultatów bezpośrednich oraz pośrednich.

Monitoring strategii gminy Terespol można uznać za system ciągłej w czasie obserwacji zmian w trzech wcześniej wymienionych płaszczyznach, to znaczy w rzeczywistości społeczno-gospodarczej, stopniu wdrożenia strategii, a także w tempie realizacji zadań wspomagających rozwój. Są to więc trzy segmenty jednego monitoringu wymagające doboru stosownych wskaźników, z uwzględnieniem możliwości pomiaru ich wartości. Dla sprawnego zarządzania gminą, w tym głównie działaniami wspomagającymi jej rozwój jest to bardzo ważny element skuteczności strategii lokalnej.

8.2. Wstępna wersja wskaźników monitorowania strategii rozwoju gminy

Dobór wskaźników oparto na dwóch zasadniczych podstawach merytorycznych. Pierwszą podstawą jest indeks wskaźników opracowanych przez Urząd Marszałkowski w Lublinie. Jest to zestaw orientacyjny i jednocześnie uniwersalny, nie uwzględniający specyfiki społeczno-gospodarczej poszczególnych gmin. Drugą podstawą są cele operacyjne ułożone w sześciu grupach według podporządkowania poszczególnym priorytetom strategicznym. W tym właśnie układzie wstępnie uwzględnia się następujące wskaźniki w poszczególnych grupach celów:

w grupie priorytetu 1: **tworzenie warunków rozwoju przedsiębiorczości**

i w celach operacyjnych:

- 1.1. tworzenie urozmaiconych form promocji gminy wobec potencjalnych przedsiębiorców;
- 1.2. tworzenie lokalnych warunków funkcjonalno-przestrzennych rozwoju przedsiębiorczości;
- 1.3. rozwój infrastruktury ekonomicznej wspomagającej przedsiębiorczość, zwłaszcza mśp;
- 1.4. rozwój agrobiznesu, w tym przetwórstwa płodów rolnych;
- 1.5. rozwój obsługi ruchu turystycznego;

Wskaźniki:

- Liczba firm na 1 tys. mieszkańców;
- Liczba nowopowstałych firm w ciągu roku w relacji do istniejących na początku roku;
- Saldo przyrostu liczby firm na 1 tys. mieszkańców;
- Powierzchnia terenów i obiektów, ewentualnie lokali stanowiących ofertę dla rozwoju firm (wynajem, sprzedaż);
- Liczba liderów lokalnych współpracujących z Urzędem Gminy (firmy, instytucje, osoby fizyczne),
- Liczba inicjatyw na rzecz gminy podejmowanych we współpracy z liderami lokalnymi;
- Liczba korzystających z pomocy edukacyjnej w zakresie przedsiębiorczości na terenie gminy i poza nią;
- Stopień wyposażenia gminy w sieć internetową;
- Liczba ogólnodostępnych komputerów z dostępem do Internetu;
- Liczba grup producenckich;
- Liczba firm przetwórstwa rolnego;
- Liczba gospodarstw agroturystycznych;
- Liczba firm obsługi ruchu turystycznego;
- Liczba obiektów gastronomicznych wzdłuż dróg tranzytowych;
- Długość szlaków turystycznych;
- Długość ścieżek turystycznych;
- Liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania;
- Liczba miejsc w obiektach zbiorowego zakwaterowania;

W grupie priorytetu 2: **rozwój nowoczesnego społeczeństwa i zasobów ludzkich**

i w celach operacyjnych

- 2.1. kształtowanie prorozwojowej polityki ludnościowej;
- 2.2. podnoszenie poziomu wykształcenia i wiedzy mieszkańców;
- 2.3. rozwój społeczeństwa informacyjnego;
- 2.4. aktywizacja lokalnego rynku pracy;
- 2.5. wspieranie integracji społecznej i ograniczanie poziomu ubóstwa w gminie;
- 2.6. wzmacnianie i uaktywnianie kapitału kulturowego i społecznego w gminie;
- 2.7. poprawa bezpieczeństwa i ładu społecznego.

Wskaźniki:

- Dynamika przyrostu liczby ludności w gminie;
- Przyrost naturalny na 1 tys. mieszkańców;
- Saldo migracji na 1 tys. mieszkańców;
- Liczba zawieranych małżeństw na 1 tys. mieszkańców;
- Liczba szkoleń i kursów zawodowych;
- Dynamika wzrostu (spadku) zatrudnienia;
- Zatrudnienie na 1 tys. mieszkańców;
- Dynamika spadku (wzrostu) liczby osób wymagających pomocy społecznej;
- Liczba organizacji społecznych;
- Liczba oddolnych inicjatyw społecznych o charakterze publicznym;
- Liczba przedsięwzięć wspierających rozwój kultury lokalnej i subregionalnej;
- Liczba lekarzy na 1 tys. mieszkańców;
- Liczba placówek ochrony zdrowia w gminie;
- Obsada kadrowa Komisariatu Policji;
- Liczba kierunków lub specjalności kształcenia na poziomie szkół średnich;
- Liczba kursów języków obcych poza programami szkolnymi;

w grupie priorytetu 3: **poprawa atrakcyjności terytorialnej gminy dla mieszkańców i przyjezdnych**

i w celach operacyjnych:

- 3.1. rozwój urbanizacji i wielofunkcyjnego rozwoju gminy, tym planistyczne przygotowanie terenów dla budownictwa mieszkaniowego i usługowego;
- 3.2. dostosowanie lokalnej infrastruktury społecznej do potrzeb osadnictwa;
- 3.3. rozbudowa sieci drogowej i infrastruktury komplementarnej;
- 3.4. dostosowanie sieci komunikacji lokalnej do potrzeb ruchu turystycznego;
- 3.5. uzupełnianie sieci wodociągowo-kanalizacyjnej, energetycznej i informatycznej;
- 3.6. usprawnianie komunikacyjne zintegrowanego systemu intermodalnego;

3.7. zachowanie i wzmacnianie różnorodności przyrodniczej, krajobrazowej i kulturowej;

3.8. unowocześnianie zintegrowanej gospodarki odpadami.

Wskaźniki:

- Udział budownictwa jednorodzinnego (poza zagrodowym, rolniczym) i wielorodzinnego w liczbie mieszkań ogółem;
- Szacunkowa powierzchnia terenów planistycznie oferowanych dla budownictwa mieszkaniowego i usługowego;
- Liczba oddziałów w szkołach średnich maturalnych i zawodowych niematuralnych;
- Liczba placówek służby zdrowia;
- Liczba placówek kultury;
- Liczba ogólnodostępnych obiektów sportowych;
- Długość modernizowanych dróg gminnych i powiatowych;
- Długość dróg gminnych i powiatowych nowobudowanych;
- Długość wybudowanych w ciągu roku chodników;
- Długość ulic o zmodernizowanym oświetleniu;
- Liczba i powierzchnia wybudowanych parkingów w roku;
- Długość urządzonych ciągów pieszych i rowerowych w tym tras wędrówek turystycznych;
- Długość wybudowanego wodociągu w roku;
- Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej i deszczowej;
- Udział mieszkań wyposażonych w szamba bezodpływowe w ogólnej liczbie mieszkań;
- Wzrost powierzchni składowania odpadów;
- Udział masy odpadów poddanych odzyskowi w ogólnej masie odpadów;
- Masa odpadów poddanych odzyskowi według rodzajów;
- Liczba nielegalnych wysypisk odpadów;
- Długość zmodernizowanej sieci elektroenergetycznej według napięć;
- Długość wybudowanych podziemnych trakcji elektroenergetycznych;
- Liczba odbiorców gazu przewodowego w relacji do ogólnej liczby faktycznych i potencjalnych odbiorców.
- Udział obszarów prawnie chronionych w ogólnej powierzchni gminy;
- Udział lasów w powierzchni gminy;
- Powierzchnia terenów zalesionych;
- Udział korzystających z sieci wodociągowej w ogólnej liczbie mieszkań;
- Zużycie wody na 1 mieszkańca;
- Udział korzystających z sieci kanalizacyjnej w ogólnej liczbie mieszkań;
- Przepustowość oczyszczalni ścieków;
- Stopień wykorzystania przepustowości oczyszczalni ścieków;
- Klasy czystości rzek na terenie gminy;
- Tonaż odpadów gromadzonych na wysypiskach zorganizowanych;
- Udział odpadów segregowanych w masie odpadów ogółem;
- Udział odpadów wtórnie przetworzonych w ilości odpadów ogółem;
- Procent ludności objętej selektywną zbiórką odpadów;

W grupie priorytetu 4: tworzenie na terenie gminy warunków rozwoju współpracy transgranicznej i międzynarodowej i w celach operacyjnych

4.1. przygotowanie gminy do bliskiej współpracy transgranicznej;

4.2. tworzenie przez gminę lokalnych i ponadlokalnych układów partnerskich;

4.3. budowanie systemu marketingu gminnego;

Wskaźniki:

- Liczba przedsięwzięć inwestycyjnych przygotowujących infrastrukturę bliskiej współpracy transgranicznej;
- Liczba porozumień partnerskich z jednostkami samorządowymi innych krajów;
- Liczba projektów realizowanych w partnerstwie z instytucjami międzynarodowymi;
- Liczba projektów realizowanych w ramach współpracy międzynarodowej;
- Wielkość pozyskanych środków na współpracę międzynarodową;
- Liczba przedsięwzięć architektonicznych i urbanistycznych poprawiających wizerunek gminy (budynki, zespoły urbanistyczne, urządzone tereny zielone, zbiorniki wodne, zrewaloryzowane i udostępnione zabytki, inne);
- Powierzchnia terenów przeznaczonych planistycznie i technicznie do zainwestowania (mieszkaniowego, usługowego, turystycznego, biznesowego innego);
- Liczba przedsięwzięć inwestycyjnych, publicznych i prywatnych, zwiększających poziom dywersyfikacji funkcji gospodarczych gminy;
- Liczba działek i powierzchnia terenów oferowanych oraz uzbrojonych dla budownictwa mieszkaniowego i biznesowego;
- Liczba przedsięwzięć inwestycyjnych w sferze rynkowej, publicznej i gospodarstwach domowych (mieszkaniowych) w roku;
- Liczba zainteresowanych gminą potencjalnych inwestorów, którym udzielono informacji w Urzędzie Gminy;
- Liczba i rodzaje przedsięwzięć promocyjnych podejmowanych w ciągu roku przez Urząd Gminy (prezentacje multimedialne, foldery, filmy, inne);
- Liczba inwestorów kompleksowo obsługiwanych w roku przez Urząd Gminy;
- Liczba i rodzaje usprawnień organizacyjnych w Urzędzie Gminy podejmowanych na rzecz sprawnej obsługi inwestorów.

Umieszczony w czterech grupach priorytetów zestaw wskaźników stanowi wstępną wersję monitoringu strategii gminy Terespol. Ich praktyczna weryfikacja z punktu widzenia możliwości uzyskiwania informacji liczbowych i możliwości zastosowania innych wskaźników stopniowo ułoży praktycznie możliwy i adekwatny do ocenianej sytuacji zestaw. Innymi

słowy, niezbędnym warunkiem doskonalenia monitoringu jest doświadczenie w pomiarze interesujących gminę zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych oraz przestrzennych.

Doświadczenia w tym zakresie muszą być wypracowywane w najbliższej przyszłości. W tym zakresie przed władzami samorządowymi stoją dwie zasadnicze grupy zadań, to jest:

- doskonalenie zbioru dobranych wskaźników do poszczególnych celów operacyjnych;
- organizacja zdobywania i przetwarzania danych mierzących stopień osiągnięcia celów.

Ponadto system monitorowania sytuacji społeczno-gospodarczej gminy a także strategii gminnej oraz programowanych przedsięwzięć inwestycyjnych i organizacyjnych będzie wymagał pewnych ewolucyjnych zmian dostosowujących zakres informacji do zmieniającej się hierarchii zagadnień określanych kolejno przez Unię Europejską, Rząd RP a także politykę regionalną samorządu województwa lubelskiego.

9. PROGRAMY OPERACYJNE I ZADANIA

9.1. Wprowadzenie do operacyjnych elementów strategii

Programowanie operacyjne w gminie obecnie opiera się na kilku istniejących dokumentach, a także na wnioskach dotyczących zadań perspektywicznych, które powinny być podejmowane do realizacji po 2013 roku, a więc po obecnym okresie programowania Unii Europejskiej. Programowanie zadań będzie miało charakter ciągły, zgodnie z wcześniej zapisaną w tym dokumencie strategii zasadą ciągłości planowania strategicznego i operacyjnego.

Dotychczas ustalone zadania mają różne prawdopodobieństwo realizacji. Najpewniejsze są zadania własne gminy realizowane w ramach budżetu gminnego a planowane na rok bieżący. Wysokie prawdopodobieństwo wdrożenia mają także zadania zawarte w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym (WPI), przewidziane szczegółowo na lata 2008 – 2010 pod warunkiem uzyskania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE poprzez Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego. Środki te są przyznawane w każdym kolejnym roku programowania pomocy unijnej na zadania przygotowywane do wdrożenia. Stąd też istnieje ryzyko, że niektóre programowane zadania mogą być wdrażane z pewnymi opóźnieniami.

Tłem dla WPI był Program Rozwoju Lokalnego na lata 2004-2006 i wstępne (obecnie nieaktualne) założenia do tego programu na lata 2007 - 2013, przyjęte przez Radę Gminy w 2006 roku. Niektóre zadania inwestycyjne tego programu pozostaną rozłożone do 2015 roku.

Poza dwoma wymienionymi programami w strategii trzeba uwzględnić zadania nie objęte WPI, niektóre zadania perspektywiczne, ważne dla gminy, wchodzące w zakres zadań komunalnych i te, które mogą być inicjatywną funkcją władzy.

9.2. Wieloletni Plan Inwestycyjny

Wieloletni Plan Inwestycyjny (WPI) został opracowany przez Urząd Gminy w siedmiu grupach programowych na pierwszy podokres programowania, to jest w zasadzie do 2010 roku z uwzględnieniem możliwości kontynuacji niektórych inwestycji w następnym podokresie do 2015 roku. Zawiera zadania komunalne bez uwzględnienia inwestycji prywatnych, budownictwa mieszkaniowego i związane z rozwojem gospodarstw domowych. Nie uwzględnia się w nim także inwestycji sfery przedsiębiorczości.

Całokształt zadań gminnych pierwszego podokresu został podzielony na siedem grup tematycznych, w tym:

- I. Zadania obejmujące budowę i modernizację dróg;
- II. Zadania infrastruktury ochrony środowiska;
- III. Budowa infrastruktury terenów inwestycyjnych;
- IV. Budowa lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego;
- V. Przebudowa i remonty obiektów kultury;
- VI. Zadania w zakresie odnawialnych źródeł energii;
- VII. Budowa infrastruktury szkolnej i sportowej.

Zadania te realizują bezpośrednio wiele celów strategii lokalnej gminy Terespol a obejmujących całokształt sfery komunalnej i połączenia funkcji lokalnych z transgranicznymi. Ponadto tworzą rozległe pole efektów oddziaływania na rozwój różnych sfer życia społecznego i gospodarczego, w tym na rozwój budownictwa mieszkaniowego i na rozwój przedsiębiorczości różnych form i różnych dziedzin gospodarki rynkowej.

Zakresem zadań WPI zostały objęte nie tylko dziedziny poprawiające standardy infrastruktury technicznej i społecznej (grupy programów: I. Budowy i modernizacji dróg, II. Infrastruktury terenów inwestycyjnych, V. Przebudowy i modernizacji obiektów kultury, VII. Budowy infrastruktury szkolnej i sportowej). Trzeba podkreślić dążenia samorządu gminnego do podejmowania zadań podnoszących poziom innowacyjności gospodarki gminy. Do tej grupy programowanych przedsięwzięć należą zadania nowoczesnej gospodarki odpadami (grupa II), rozbudowa systemu informatycznego (grupa IV) a także zadania związane z odnawialnymi źródłami energii (grupa VI).

Program zadań inwestycyjnych rozpoczynanych w ramach zadań komunalnych w 2008 roku obejmuje także przedsięwzięcia nie tylko objęte Wieloletnim Planem Inwestycyjnym. Poza tym planem Gmina przewiduje realizację wielu drobnych zadań inwestycyjnych zamieszczonych w poniższym zestawieniu tabelarycznym 9 (załącznik Nr 4 do uchwały z dnia 18 marca 2008 r.).

1. Zadania obejmujące budowę i modernizację dróg

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJETE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM											
	1.NAZWA PROGRAMU I: Budowa i modernizacja układu drogowego w ramach poprawy infrastruktury obszarów wiejskich.										
	2.CEL PROGRAMU: Poprawa jakości wewnątrzregionalnych połączeń komunikacyjnych o znaczeniu lokalnym										
	3. JEDNOSTKA REALIZUJĄCA PROGRAM: Gmina Terespol - Urząd Gminy w Terespolu										
	NAKLADY FINANSOWE W PLN										
Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	2008			2009			2010			w tym:
		w tym:			w tym:						
		Ogółem	środki UE z EFRR	budżet wnioskodawcy	Ogółem	środki UE z EFRR	budżet wnioskodawcy	Ogółem	środki UE z EFRR	budżet wnioskodawcy	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.	Przebudowa drogi gminnej nr 000821L łączącej drogę krajową nr 2 z portem PKP Małaszewicze - Budowa i przebudowa układu komunikacyjnego wokół portu PKP Małaszewicze - Etap I	190 000,00	120 000,00	70 000,00	4 560 000,00	2 880 000,00	1 680 000,00	-	-	-	
	roboty dodatkowe	40 000,00	-	40 000,00	90 000,00	-	90 000,00				
2.	Budowa i przebudowa układu komunikacyjnego wokół portu PKP Małaszewicze - Etap II	300 000,00	-	300 000,00							
	Przebudowa ul. Kolejarzy w Małaszewiczach - Budowa i przebudowa sieci dróg gminnych w Małaszewiczach - Etap II	175 378,03	81 375,41	94 002,62	5 067 203,19	2 351 182,28	2 716 020,91	1 223 313,97	567 442,31	655 871,66	
	roboty dodatkowe	29 750,00		29 750,00	100 000,00		100 000,00	24 000,00		24 000,00	
4.	Budowa sieci dróg na Osiedlu II w Małaszewiczach - Budowa i przebudowa sieci dróg gminnych w Małaszewiczach - Etap II	2 300 000,00	-	2 300 000,00	-	-	-	-	-	-	
5.	Budowa drogi w Krzyczewie II etap	25 000,00	-	25 000,00	150 000,00	-	150 000,00	150 000,00	-	150 000,00	
6.	Budowa zjazdów w Kobylanach	20 000,00	-	20 000,00	-	-	-	-	-	-	

7.	Budowa drogi Terespol-Koroszczyń - PT	74 000,00	-	74 000,00	-	-	-	3 818 000,00	2 875 500,00	942 500,00
8.	Budowa drogi ul. Leśna w Koroszczynie	299 999,97	-	299 999,97	-	-	-	-	-	-
9.	Budowa dróg na terenie "Centrum Gminy Terespol"	260 000,00	221 000,00	39 000,00	-	-	-	3 500 000,00	2 975 000,00	525 000,00
10.	Przebudowa drogi łączącej drogę krajową z drogą powiatową nr 1047L Al. Wspomnień w Kobylanach	900 000,00	-	900 000,00	-	-	-	-	-	-
11.	Budowa ul. Polnej w Neplach	120 000,00	-	120 000,00	-	-	-	-	-	-
12.	Budowa ul. Ceglanej w Kobylanach	300 000,00	-	300 000,00	300 000,00	-	300 000,00	-	-	-
13.	Przebudowa ul. Ogrodowej w Małaszewiczach	60 000,00	-	60 000,00	-	-	-	-	-	-
14.	Budowa odcinka drogi dz. Nr 941 w Bohukalach (do świetlicy wiejskiej)	50 000,00	-	50 000,00	-	-	-	-	-	-
15.	Budowa zjazdów w miejscowości Kukuryki	50 000,00	-	50 000,00	-	-	-	-	-	-
16.	Przebudowa skrzyżowania w Łęgach	50 000,00	-	50 000,00	-	-	-	-	-	-
17.	Budowa zatoki autobusowej, parkingu chodnika przy świetlicy wiejskiej w Łobaczewie Dużym	50 000,00	-	50 000,00	-	-	-	-	-	-
18.	Budowa parkingu przy ul. Cichej w Kobylanach	30 000,00	-	30 000,00	-	-	-	-	-	-
19.	Budowa drogi gminnej Samowicze-Terespol o numerze 100787L	94 500,00	70 875,00	23 625,00	-	-	-	2 700 000,00	2 025 000,00	675 000,00
	Razem wydatki programu I	5 418 628,00	493 250,41	4 925 377,59	10 267 203,19	5 231 182,28	5 036 020,91	11 415 313,97	8 442 942,31	2 972 371,66

2. Zadania infrastruktury ochrony środowiska

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM										
1.NAZWA PROGRAMU II: Budowa infrastruktury służącej ochronie i kształtowaniu środowiska										
2.CEL PROGRAMU: Poprawa jakości oraz zapobieganie degradacji środowiska poprzez ograniczenie zanieczyszczeń wód i gleby oraz ochrona naturalnych ekosystemów.										
3. JEDNOSTKA REALIZUJĄCA PROGRAM: Gmina Terespol - Urząd Gminy w Terespolu										
Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN						2010		
		2008			2009			w tym:		
		Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy	Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy	Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Koroszczynie i sieci wodno-kanalizacyjnej, w aglomeracji Terespol-Koroszczyn	525 171,91	446 396,12	78 775,79	3 201 280,00	2 721 088,00	480 192,00	1 846 079,60	1 569 167,66	276 911,94
	roboty dodatkowe	49 828,09		49 828,09						
	Razem wydatki programu II	575 000,00	446 396,12	128 603,88	3 201 280,00	2 721 088,00	480 192,00	1 846 079,60	1 569 167,66	276 911,94

3. Budowa infrastruktury na terenie WOC

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM										
1.NAZWA PROGRAMU III: Tworzenie terenów inwestycyjnych										
2.CEL PROGRAMU: Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej regionu a w konsekwencji zwiększenie strumienia napływu kapitału inwestycyjnego.										
3. JEDNOSTKA REALIZUJĄCA PROGRAM: Gmina Terespol - Urząd Gminy w Terespolu										
Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN						2010		
		2008			2009			w tym:		
		Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy	Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy	Ogółem	środków UE	Budżet wnioskodawcy
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Budowa infrastruktury na terenie WOC	150 000,00	127 500,00	22 500,00	3 744 000,00	3 182 400,00	561 600,00	-	-	-
	Razem wydatki programu III	150 000,00	127 500,00	22 500,00	3 744 000,00	3 182 400,00	561 600,00	-	-	-

4. Budowa lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM									
1.NAZWA PROGRAMU IV: Budowa lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego.									
2.CEL PROGRAMU: Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój lokalnej i regionalnej infrastruktury oraz usług społeczeństwa informacyjnego									
3. JEDNOSTKA REALIZUJĄCA PROGRAM: Gmina Terespol – Urząd Gminy w Terespolu									

Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN									
		2008					2009				
		tym:		w tym:		Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:	
		Ogółem	środki UE	budżet	wnioskodawcy		środki UE	budżet		wnioskodawcy	wnioskodawcy
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	11
1.	Budowa szerokopasmowej sieci bezprzewodowej z dostępem do Internetu, Gmina Terespol Etap I	416 303,00	239 200,87	177 102,13	-	-	-	-	-	-	-
	roboty dodatkowe	100 000,00		100 000,00							
2.	Budowa szerokopasmowej sieci bezprzewodowej z dostępem do Internetu, Gmina Terespol Etap II	200 000,00	170 000,00	30 000,00	-	-	-	-	-	-	-
	roboty dodatkowe	10 000,00		10 000,00							
3.	Budowa szerokopasmowej sieci bezprzewodowej z dostępem do Internetu, Gmina Terespol Etap III	50 000,00	42 500,00	7 500,00	450 000,00	382 500,00	67 500,00	-	-	-	-
	Razem wydatki programu IV	776 303,00	451 700,87	324 602,13	450 000,00	382 500,00	67 500,00	-	-	-	-

5. Przebudowa i remonty obiektów kultury

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM									
1.NAZWA PROGRAMU V: Przebudowa i remont obiektów pełniących funkcje społeczno-kulturalne.									
2.CEL PROGRAMU: Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz popieranie różnicowania działalności gospodarczej.									
3. JEDNOSTKA REALIZUJĄCA PROGRAM: Gmina Terespol – Urząd Gminy w Terespolu									

Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN									
		2008					2009				
		tym:		w tym:		Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:	
		Ogółem	środki UE	budżet	wnioskodawcy		środki UE	budżet		wnioskodawcy	wnioskodawcy
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	11
1.	Modernizacja świetlic: Małaszewicze Duże, Małaszewicze Małe, Łobaczew Mały (z terenami rekreacyjnymi i placami zabaw)	200 000,00	170 000,00	30 000,00	300 000,00	255 000,00	45 000,00	-	-	-	-
2.	Wykonanie adaptacji poddasza z wymianą pokrycia budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Koroszczynie	31 000,00	-	31 000,00	250 000,00	187 500,00	62 500,00	-	-	-	-
	Razem wydatki programu V	231 000,00	170 000,00	61 000,00	550 000,00	442 500,00	107 500,00	-	-	-	-

6. Zadania w zakresie odnawialnych źródeł energii

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM										
Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN								
		2008			2009			2010		
		tym:		budżet wnioskodawcy	w tym:		budżet wnioskodawcy	w tym:		budżet wnioskodawcy
		Ogółem	środki UE		Ogółem	środki UE		Ogółem	środki UE	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Budowa kolektorów słonecznych na terenie gminy Terespol	40 000,00	-	40 000,00	2 500 000,00	2 125 000,00	375 000,00	2 500 000,00	2 125 000,00	375 000,00
2.	Wykonanie instalacji pompy ciepła z dolnym źródłem zasilania w Zespole Szkół im. Orła Białego w Kobylanach	40 000,00	34 000,00	6 000,00	450 000,00	382 500,00	67 500,00	-	-	-
	Razem wydatki programu VI	80 000,00	34 000,00	46 000,00	2 950 000,00	2 507 500,00	442 500,00	2 500 000,00	2 125 000,00	375 000,00

7. Budowa infrastruktury szkolnej i sportowej

WYDATKI INWESTYCYJNE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM										
Lp.	NAZWA ZADANIA INWESTYCYJNEGO	OKRES REALIZACJI I NAKŁADY FINANSOWE W PLN								
		2008			2009			2010		
		tym:		budżet wnioskodawcy	w tym:		budżet wnioskodawcy	w tym:		budżet wnioskodawcy
		Ogółem	środki UE		Ogółem	środki UE		Ogółem	środki UE	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Budowa boisk sportowych:	-	-	-	265 000,00	225 250,00	39 750,00	-	-	-
	- Szkoła Podstawowa w Neplach	-	-	-	525 000,00	446 250,00	78 750,00	-	-	-
	- Zespół Szkół w Małaszewiczach	600 000,00	510 000,00	90 000,00	-	-	-	-	-	-
	- Zespół Szkół w Kobylanach	600 000,00	510 000,00	90 000,00	790 000,00	671 500,00	118 500,00	-	-	-
	Razem wydatki programu VII	600 000,00	510 000,00	90 000,00	790 000,00	671 500,00	118 500,00	-	-	-

8. Planowane zadania inwestycyjne nie objęte Wieloletnim Planem Inwestycyjnym

WYDATKI NA ZADANIA INWESTYCYJNE NIE OBJĘTE WIELOLETNIM PROGRAMEM INWESTYCYJNYM

Dział	Rozdział	Nazwa zadania	Ogółem Nakłady	z tego:
				Środki budżetu
1	2	3	4	5
010	01010	- przebudowa wodociągu Koroszczyn- Łobaczew Mały	500.000	500.000
		- budowa sieci wodno-kanalizacyjnej w Kobylanach	200.000	200.000
600	60016	- zakup przystanków autobusowych	40.000	40.000
630	63003	- tereny rekreacyjne i place zabaw	60.000	60.000
700	70005	- wykup nieruchomości	200.000	200.000
		- wykonanie projektu budynku Centrum Gminy	240.000	240.000
750	75023	- zakup programu wprowadzania elektronicznego obiegu dokumentów	60.000	60.000
		- rozbudowa budynku administracyjnego	200.000	200.000
		- zakup technicznych urządzeń biurowych i wyposażenia	40.000	40.000
754	75412	- rozbudowa remizy w Krzyczewie	250.000	250.000
801	80101	- dobudowa wejścia do Szkoły Podstawowej im. Juliana Ursyna Niemcewicza w Neplach	105.000	105.000
900	90015	- budowa oświetlenia Małaszewicze Osiedle	415.000	415.000
		- budowa oświetlenia Kolpin-Ogrodniki, Kol. Dobratycze, Lebedziew, Polatycze, Małaszewicze Małe i Neple	50.000	50.000
OGÓŁEM			2.360.000	2.360.000

10. ZARZĄDZANIE MARKETINGOWE GMINĄ

10.1. Konkurencyjność jako podstawa marketingowego zarządzania gminą

Warunkiem osiągania coraz wyższej konkurencyjności gminy jest jej atrakcyjność dla faktycznych i potencjalnych użytkowników, w tym dla:

- mieszkańców i ich gospodarstw domowych;
- jednostek gospodarki rynkowej (firm);
- instytucji zależnych i niezależnych od samorządu gminnego;
- różnorodnych organizacji społecznych.

Zgodnie z zasadami (celami uniwersalnymi) zapisanymi w dotychczasowych dokumentach Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju konkurencyjność polskiej przestrzeni, w tym także gminnej wyraża się poprzez jej:

1. **otwarcie** komunikacyjne i otwarcie (przygotowanie) na rozwój;
2. **efektywność ekonomiczną** bazy ekonomicznej i efektywność gospodarki publicznej;
3. **innowacyjność** technologiczno-organizacyjną podmiotów gospodarczych i innowacyjność cywilizacyjną w różnych sferach życia;
4. **czystość** ekologiczną środowiska i ład w zagospodarowaniu przestrzennym;
5. **zróżnicowanie strukturalne** gospodarki gminy, w tym dywersyfikację dziedzin gospodarki w obrębie gminy oraz jej dyferencjację opartą na rozwoju dziedzin stanowiących specjalność gminną, którą tu mogą być niektóre segmenty turystyki i produkcja żywności ekologicznej;
6. **demokratyzację życia gminy** wyrażającą się także w dwóch aspektach, w tym wybierania władz gminnych z woli i z wyraźnym poparciem mieszkańców oraz poprzez kształtowanie odpowiedzialnego za sprawy gminy i inicjatywnego społeczeństwa obywatelskiego;
7. **konkurencyjność podmiotów gospodarczych**: firm i organizacji społecznych oraz instytucji (w tym Urzędu Gminy) funkcjonujących na terenie gminy a także poziomu kultury gospodarczej wszystkich użytkowników przestrzeni gminnej.

Warunkiem konkurencyjności gminy Terespol będzie w przyszłości wysoki poziom osiągania wymienionych tu uniwersalnych celów (zasad) „unionizacji” polskiej przestrzeni. Konkurencyjność jest w istocie funkcją atrakcyjności gminy, a tę można wspomagać poprzez system marketingu gminnego.

Władze samorządowe Gminy Terespol prowadzą kurs długofalowej polityki wspomagania rozwoju właśnie zgodnie z zasadami „unionizacji” polskiej przestrzeni. Układ treści programów operacyjnych wskazuje na :

- Wzrost otwarcia komunikacyjnego i przygotowania centrów rozwoju budownictwa mieszkaniowego i przedsiębiorczości;
- Dążenie do nasycenia gminy bazą ekonomiczną, w tym głównie przedsiębiorczością a także efektywnym wykorzystaniem terenów uzbrojonych;
- Innowacyjność gospodarki przejawiająca się poprzez programy gospodarki odpadami, wykorzystania odnawialnych źródeł energii i informatyzacji;
- Urozmaicenie strukturalne gospodarki w gminie w zakresie jej funkcji egzogenicznych (transgranicznych) i endogenicznych (lokalnych) a także wielokierunkowe programy wspomagania rozwoju lokalnego;
- Czystość ekologiczną i ład przestrzenny poprzez przygotowywanie warunków koncentracji osadnictwa w przyszłym centrum gminnym, rozbudowę infrastruktury ochrony środowiska i odciażanie doliny Bugu z intensywną zabudową poprzez aktualizację planu zagospodarowania przestrzennego, a także łączenie komunikacyjne różnych funkcji;
- Demokratyzację życia drogą poprawy jego standardów, i rozwój systemu informatycznego a także zainteresowanie mieszkańców rozwojem;

Spełnianie tych zasad jest właśnie w istocie poprawą konkurencyjności gminy, co jest określone w głównym celu strategicznym tego dokumentu.

10.2. Istota marketingu gminnego

Działania samorządu gminnego na rzecz stałego podnoszenia i utrzymywania zainteresowania gminą przez wszelkie podmioty niezależne jest w istocie marketingiem terytorialnym. Dla zapewnienia wysokiej skuteczności działania powinien on być koordynowany z marketingiem regionalnym, prowadzonym przez samorząd wojewódzki i ewentualnie z marketingiem powiatowym, o ile właściwe gminie starostwo podejmuje taką inicjatywę.

Działania marketingu terytorialnego, w tym lokalnego, obejmują nieco szerszy zakres zadań, niż tylko powszechnie znaną działalność promocyjną, chociaż w tym zakresie Gmina jest wysoce aktywna. Obejmują one wszelkie działania wzbudzające zainteresowanie podmiotów niezależnych gminą. Podmioty zainteresowane użytkowaniem zasobów gminy mogą osiągać a jednocześnie tworzyć różnorodne korzyści zewnętrzne (na rzecz lokalnego otoczenia) czyli dla gminy. Idea i praktyka marketingu gminnego w Polsce jest dopiero na początku drogi. Trzeba będzie wielu wysiłków na rzecz jej spopularyzowania i wdrażania w życie. Władze gminy Terespol podejmują to wyzwanie.

10.3. Dwie sfery marketingu gminnego

Marketing terytorialny, w tym gminny, jest sztuką zainteresowania wszelkich faktycznych oraz potencjalnych użytkowników (w tym inwestorów) wykorzystaniem terenu i jego przyrodniczych, społecznych a także gospodarczych zasobów. Działania na rzecz wzbudzania zainteresowania są prowadzone dwukierunkowo. Pierwszym kierunkiem jest wzbudzanie zainteresowania konkretnym zasobem gminy jako potencjalną korzyścią dla przyszłego użytkownika. W gminie Terespol do najważniejszych takich zasobów można zaliczyć:

- Port PKP,
- Wolny Obszar Celny, prawie w pełni technicznie uzbrojony i tworzący duże możliwości lokalizacji firm;
- Część komercyjną Terminalu w Koroszczynie;
- Planowaną budowę nowego Centrum Gminnego między Kobylanami a Koroszczynem;
- Przejścia graniczne kolejowe i dwa drogowe;
- Walory turystyczne doliny Bugu i liczne zasoby dziedzictwa kulturowego dla turystyki.

Wymienione i inne zasoby są podstawą kreowania marki produktu gminnego. Jest to głównie gama atrybutów atrakcyjności dla rozwoju firm i osadnictwa nowych mieszkańców.

Drugim kierunkiem gminnej działalności marketingowej jest sztuka wzbudzania zainteresowania gminą, w tym jej lokalnym i zewnętrznym korzystnym wizerunkiem. W przypadku gminy Terespol wizerunkiem tym może być infrastruktura przejść granicznych, wysokie standardy technicznego uzbrojenia terenu i wyjątkowo duże możliwości dynamicznego rozwoju gospodarki rynkowej (firm) oraz mieszkalnictwa a ponadto: jakość ekologiczna i krajobrazowa doliny Bugu, zasoby dziedzictwa kulturowego oraz prężność działania samorządu gminnego. Na możliwość wizerunek gminy składa się nie tylko obecny jej stan posiadania ale także ukierunkowanie programów rozwojowych.

10.4. Motywy działalności marketingowej

W jednostkach terytorialnych, w tym w gminach skomplikowany układ motywów działalności marketingowej można w daleko idącym uproszczeniu sprowadzić do kilku najważniejszych grup.

Po pierwsze są **to motywy ekonomiczne**, oparte na umacnianiu mechanizmów rozwoju gospodarczego, w tym wzrostu ekonomicznego. Są to więc motywy wynikające głównie z rozwoju bazy ekonomicznej gminy. W gminie Terespol jej trzonem jest obsługa ruchu transgranicznego i przedsiębiorczość, tworząca miejsca pracy i dochody ludności a także wpływy do budżetu gminnego. Ta działalność tworzy także popyt na usługi komunalne i gospodarcze.

Po drugie są to różnorodne **motywy społeczne**, w tym składające się na dobrobyt materialny i pozamaterialny. Jest to dostęp do miejsc pracy, do kontaktów społecznych, do osiągnięć cywilizacyjnych, w tym do wszelkiego rodzaju usług materialnych i niematerialnych, do wiedzy i informacji. Ogólnie w tej grupie motywów chodzi głównie o wielostronne podnoszenie poziomu życia mieszkańców gminy.

Po trzecie są to **motywy ekologiczne**, oparte na zachowaniu walorów i zasobów przyrody. Wartością jest zachowanie w jak najlepszym stanie powietrza, wód i powierzchni ziemi, różnorodności biologicznej i innych walorów umacniających kondycję ekologiczną środowiska przyrodniczego gminy. Rozwój społeczno-gospodarczy powinien pozostawać w równowadze z kondycją ekologiczną środowiska przyrodniczego. Powinien być ekologicznie zrównoważony zwłaszcza, że ma miejsce na obszarach szczególnie przyrodniczo cennych. Gmina Terespol może być przykładem prężnego działania na rzecz rozwoju zrównoważonego ekologicznie. Jest to także warunek atrakcyjności inwestycyjnej tej gminy.

Po czwarte **motywem** działań marketingu terytorialnego **jest kształtowanie ład przestrzennego**, zarówno pod względem funkcjonalnym, jak i estetycznym. Jest to fizyczny wyraz atrakcyjności gminy. Stąd też ważny jest tu **segment marketingu urbanistycznego** kreujący atrakcyjną strukturę funkcji osadniczych i gospodarczych, choćby poprzez kształtowanie centrów, w tym centrum gminnego, stanowiącego najwybitniejsze w skali województwa lubelskiego obecnie planowane przedsięwzięcie z dziedziny marketingu urbanistycznego. Budowa tego Centrum będzie mogła oddziaływać na rozwój gminy na zasadzie mechanizmów mnożnikowych i tworzyć dodatkowe efekty ekonomiczne oraz pozaekonomiczne. Do tego potrzebne jest systematyczne poszukiwanie innych narzędzi marketingowych. Można je ująć w czterech grupach marketingu mix.

10.5. Marketing gminny - mix

Są to cztery następujące grupy narzędzi zainteresowania gminą i jej zasobami, w tym:

Wizja korzyści dla inwestorów, mieszkańców, turystów i innych użytkowników terenu gminy. Wizja przyszłości gminy i wizerunek obecnego jej stanu będą kreowane w ciągłe nowych formach;

Warunki finansowe inwestowania i utrzymywania działalności gospodarczej. Są to także finansowe warunki życia (koszty utrzymania w danym miejscu) dla mieszkańców oraz przyjezdnych;

Różnorodne formy promocji gminy i jej zasobów, w tym poprzez internet, wydawanie folderów, telewizję, prasę i inne środki masowego przekazu;

Jakość obsługi zainteresowanych inwestorów, w tym przedsiębiorców, na co składa się kompletność informacji o warunkach inwestowania, ułatwianie procedur formalno-prawnych a także zapewnienie dostępu do niezbędnej infrastruktury.

Dobór narzędzi jest zmienny w czasie. Wymaga systematycznej pracy nad całym systemem marketingowym. Wymaga też organizacji i przygotowania zawodowego służb, które powinny funkcjonować w ramach struktur organizacyjnych administracji samorządowej. Jest to tzw. marketing wewnętrzny, czyli samoorganizacja samorządu na rzecz powiększania atrakcyjności gminy. Z kolei całokształt działań zewnętrznych można nazwać marketingiem zewnętrznym.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘWZIĘĆ O ZNACZENIU STRATEGICZNYM

Finansowanie wspomagające rozwój gminy może być oparte na różnych źródłach. Wśród nich można wymienić dwie zasadnicze grupy, w tym źródła własne samorządu gminnego i źródła inne (publiczne i prywatne). Obydwie sfery mogą korzystać z pomocy Unii Europejskiej w tym z funduszy strukturalnych tej Organizacji oraz specjalnie wydzielonych funduszy oraz specjalnych instrumentów finansowych.

Głównym źródłem finansowania zadań komunalnych będą środki z budżetu gminnego oraz z funduszy strukturalnych UE uzupełniane ewentualnym wspomaganiem środkami z budżetu państwa.

Najpoważniejszym kanałem finansowania będą fundusze strukturalne Unii Europejskiej kierowane do regionów, w tym do województwa lubelskiego poprzez **Regionalny Program Operacyjny na lata 2007 – 2013**. W ramach RPO przewidziano 9 osi priorytetowych dla gmin i dla drobnej i średniej przedsiębiorczości.

Bardzo ważne znaczenie dla gminy Terespol mogą w obecnym okresie programowania mieć rządowe programy operacyjne, w tym takie jak:

- Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej,
- Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka,
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Program Współpracy Terytorialnej.

Rządowe i regionalne programy operacyjne są oparte na tych samych funduszach strukturalnych Unii Europejskiej.

Ogólnie, rozwój gminy Terespol będzie korzystał w największym stopniu z takich funduszy strukturalnych UE jak:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego w zasadniczej mierze finansujący także zadania inwestycyjne na poziomie gmin;
- Europejski Fundusz Społeczny finansujący sferę aktywizacji rynku pracy, w tym pomoc po stronie tworzenia miejsc pracy jak też przygotowanie zainteresowanych pracą do zawodu;
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, finansujący przedsięwzięcia związane z wielofunkcyjnym rozwojem obszarów wiejskich oraz
- Europejska Współpraca Terytorialna Program Współpracy (ten instrument finansowy zastępuje poprzedni pod nazwą INTERREG).

Praktycznie gmina Terespol będzie w największym stopniu korzystać z funduszy strukturalnych UE, głównie poprzez RPO WL.

12. KONSULTACJE SPOŁECZNE

Treść projektu „Strategii Rozwoju Gminy Terespol do 2020 roku” była prezentowana na posiedzeniu XIII Sesji Rady Gminy w Terespolu w dniu 18 marca 2008 roku w budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Koroszczynie. Przedmiotem prezentacji była treść całego dokumentu. O prezentacji mieszkańcy gminy byli poinformowani poprzez komunikat umieszczony na stronie internetowej (www.terespol.ug.gov.pl) oraz na tablicy ogłoszeń Urzędu Gminy, o następującej treści:

WÓJT GMINY TERESPOL	
INFORMUJE, IŻ W DNIU 18 MARCA 2008 ROKU PODCZAS POSIEDZENIA XIII SESJI RADY GMINY W TERESPOLU, W BUDYNKU GMINNEGO OŚRODKA KULTURY W KOROSZCZYNIE ODBEDZIE SIĘ PREZENTACJA STRATEGII ROZWOJU GMINY TERESPOL DO 2020 ROKU W RAMACH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.	
ZAINTERESOWANYCH ZAPRASZAM DO WZIĘCIA UDZIAŁU.	
KRZYSZTOF IWANIUK	
admin dnia 17 marzec 2008	

Prezentację Strategii przedstawił Jan Polski – kierownik zespołu autorskiego jej projektu. Była to prezentacja w ramach konsultacji społecznych. Uczestniczący w posiedzeniu Rady Gminy Terespol: radni, sołtysi, przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy oraz mieszkańcy nie wnieśli uwag do prezentowanego projektu dokumentu strategii.

W Biuletynie Informacyjnym Urzędu Gminy w Terespolu – marzec 3/2008 została zamieszczona obszerna informacja o treści projektu strategii przedstawionego na XIII sesji Rady Gminy w dniu 18 marca 2008. Informacja ta p.n.: Prezentacja strategii rozwoju gminy Terespol do 2020 roku zawiera m.in. takie treści jak:

- Podstawy opracowania,
- Spójność treści ze strategią rozwoju województwa lubelskiego,
- Aspiracje rozwojowe gminy,
- Perspektywę wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju,
- Możliwość wykorzystania poważnych egzogenicznych czynników rozwoju, zwłaszcza stref i węzłów obsługi towarowego ruchu transgranicznego,
- Budowa nowego centrum gminnego,
- Bardzo dobry wizerunek wyposażenia gminy w infrastrukturę techniczną,
- Inicjatywy władz gminnych w zakresie gospodarki odpadami,
- Cel generalny i jego uzasadnienie,
- Treść Wieloletniego Planu Inwestycyjnego.
- Idea marketingu gminnego.

Ze strony społeczności lokalnej do czasu Sesji przyjmującej dokument strategii rozwoju gminy nie złożono istotnych zarzutów, w tym odnoszących się do treści jej projektu.

